

PAPER DETAILS

TITLE: SURELERIN ISIMLERI

AUTHORS: Ahmet Bedir

PAGES: 167-216

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/257980>

SÛRELERİN İSİMLERİ

Dr. Ahmet BEDİR
Harran Üniv. İlahiyat Fak.
Tefsir Anabilim Dalı Öğr. Gör.

Kur'an'daki sûrelerin isimlendirilmesinin neye dayandırılarak yapıldığı, tevķîfî mi yoksa içtihadî mi olduğu merak edilen bir konudur. Tefsir Usûlü veya Kur'an İlimleri'yle ilgili – en ayrıntılı olanları da dahil- eserlerde bu sahada yapılmış detaylı etüt mevcut değildir. Mesela, Zerkeşî (794/1392), sûrelerin isimlerinin tevķîfî mi yoksa içtihadî mi olduğunun araştırılması gerektiğini söylerken (Zerkeşî-Burhan, I, 270), Suyutî (911/1505) de sûrelerin içtihadî isimleriyle ilgili olarak, konuyu fazla uzatmamak düşüncesiyle ayrıntıya girmez, ancak "sûrelere verilen isimlerin hikmeti üzerinde düşünmek gerekir, çünkü bunlar, hadislere dayanan kuvvetli delillere muhtaçtır" der (Suyutî-İtkan, I, 52). Öte yandan bir kısım müsteşrikler de Kur'an sûrelerinin isimlerinin daha sonraki asırlarda konmuş olduğunu iddia etmek suretiyle Kur'an'ın sıhhatine itiraza yöneldikleri görülmektedir. Gerçekte isimle müsemma aynı şeyler olmadığından "sûrelerin isimleri meselesi" esasa ilişkin bir mesele olmamakla birlikte, ismin müsemmayı da etkileye bileceği, dolayısıyla bir kısım zihinlerin karışabileceği göz önüne alındığında konumuzun önemi ortaya çıkmaktadır. Makalede Kur'an'daki sûrelerin gerek tevķîfî gerekse içtihadî isimleri, İmâm Muşaf'taki sûre isimlerinin tevķîfî olup olmadığı meselesi, Rasulü Allah döneminde bu isimlerin neden belirtilmediği hususu ve nihayet her sûrenin isminin hadîs ve eşerden imkân ölçüsünde delillendirilişi gibi konular yer almaktadır.*

* Not: Bu makalede, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi'nin transkripsiyon işaretleri esas alınmıştır.

a. Çalışmada takip ettiğimiz metod

Kur'an-ı Kerim'de sûrelerin isimlerini bildiren herhangi bir ayet bulunmadığı gibi, Sünnet'te de "şu sûrenin ismi şudur" şeklinde herhangi bir beyan mevcut değildir.

Bunun için biz konuyu *Kütüb-i Tis'a* ve *Zevâid Kitapları*'ndan, *Mu'cem* ve *Muşanneflerden* araştırmaya çalıştık. Sûrelerin isimlerini *Hadis*, *Eşer*... gibi haberlerden araştırırken, hadis kitaplarındaki *Fezâilu'l-Kur'an* kısımlarına veya bu konudaki müstakil hadis kitaplarına, *Esbâb-ı Nüzûl* bildiren hadislere, yine hadis kitaplarının "*Namazlarda ne kadar Kur'an okunacağını*" bildiren kısımlarına bakarak tespit etmeye çalıştık. Sûrelerin faziletine dair Übey b. Kâ'b'dan gelen rivayetler çok tenkid edilmişse¹ de Übey b. Kâ'b'ın Kur'an konusundaki bilgisi müsellem olduğu için², sahih hadis kitaplarında bulamadığımız kimi sûre isimlerini -ki Übey, Kur'an'daki Sûre isimlerinin hepsini zikretmiştir³- diğer eserlerde onun rivayet ettiği hadislere isnad ettik. Böylece takip ettiğimiz metod, elimizdeki mevcut Mushaf'larda geçen Sûrelerin isimlerini, "hadis" ve "eser"lerdeki ve ilk hicrî asırlarda sahabe ve taibinin kullanılış biçimleriyle tespit edip, İmâm Mushaf'taki⁴ sûre isimlerinin sözünü ettiğimiz çerçevede delillerini bulmak şeklinde özetlenebilir. Bu arada "el-Mu'cemü'l-müfreh li elfâzi'l-hadîsi'n-Nebevî (Concordance et Indices de la Tradition Musulmane)" adlı eserin sekizinci cildinde yer alan "Fihrisu Esmâ'i Süveri'l-Kur'âni'l-kerîm ve Âyâtihî" bölümünden büyük ölçüde istifade ettiğimizi söylemek yerinde olacaktır.

1- Not: Kurtûbî (671/1273), Übey b. Kâ'b'dan ve sair kimselerden "sûrelerin faziletleri"ne dair rivayet edilen hadislerin mevzu olduğunu belirtmekte ve el- Vâhidî'nin sûrelerin faziletleri konusundaki hadisleri tefsirine almasını da kinamaktadır. (Kurtubî-Tefsir, I, 56-57). İbn Hibbân (354/965) İbn Mehdevî'nin Meysere b. 'Abdirabbih'e "Kim şu sûre veya şu ayeti şu kadar okursa, şu kadar sevap kazanır şeklindeki hadisleri nereden çıkardın?" sorusu üzerine Meysere'nin "Kur'an'ın faziletine karşı rağbeti artırmak için bu sözleri uydurdum" dediğini nakleder. (İbn Hibbân-*du'âfâ*, I, 64).

2- Not: Resulullah'ın (s.a.v.) vefatından önce Kur'an'ı iki defa Übey b. Kâ'b'a okuduğu nakledilmektedir. (bkz. Mukaddimetan, s. 74).

3- Bkz. Mukaddimetan, s. 64-74).

4- İmâm Mushaf: Hattı, Zeyd b. Şâbit'e ait olan ve Hz. Osman'ın kendisi için bıraktığı mushaf'a denir. Fakat İmâm Mushaf, daha zahir olan görüşe göre Hz. Osman'ın, Medine'de kendisi için bıraktığıyla birlikte Mekke, Şam, Kûfe, Basra ve diğer yerlere de istinsah edip gönderdiği her mushaf'ın özel adıdır (bkz. Tehânevî, II, 837).

b. Sûre isimlerinin tevķîfî olup olmadığı meselesi

Cumhur İmam Muşaf'taki sûre isimlerinin tevķîfî⁵ olduğu görüşünü benimsemiş az sayıdaki bazı şahıslar ise bu isimlerin içtihadî olduğunu ileri sürmüşlerdir.

Öncelikle şunu belirtelim ki, İslam tarihi boyunca İmâm Muşaf'taki sûre isimlerini herkes kullanmadığı gibi, kimsenin bunlara itiraz ettiği de görülmemiştir. O halde İmâm Muşaf'taki isimlerin "Telakkî bi'l-Ğabûl", "Sukûtü İcma" sûretiyle benimsendiğini ve bu isimlerin tevķîfî olduğunu mecburen kabul etmememiz gerekmektedir. Hz. Peygamber'in (as), vahiy kâtiplerine, nazil olan her ayeti ait olduğu sûreye koymalarını emretmesi⁶, vahyin ilk nazil olduğu dönemde müşriklerden, "Kur'an" veya onun "on sûresi" veya "bir sûresi" kadar nazire getirmelerinin istenmesi, -ki sûreler belli olduğu için "sûre"⁷ denmektedir-, sûrelerin ilk dönemlerden beri manevî bir tevâtürle isimlerinin bilindiği konusunda bize önemli ipuçları vermektedir.

Zerkeşî, "sûrelere verilen isimler tevķîfî olmasaydı, sûre hakkında bilgiye sahip olan kimseler, sûreye uygun düşecek mânalardan değişik isimler bulup çıkaracağından dolayı bir disiplinsizlik hakim olabilirdi" der⁸ ki, bu ifadeden onun sûrelerin tevķîfî olduğu kanaatinin ağır bastığını zannediyoruz. Suyûtî ise sûre isimlerinin, haklarında varid olan Hâdis ve Eşerlerden dolayı tevķîfî olduğunu açıkça söylemiştir.⁹

Cumhura göre Kur'an sûrelerinin isimleri tevķîfidir, zira Hz. Peygamber her sûreye özel bir isim vermiştir.¹⁰ Rasulüllah'ın (s.a.v.), ileride her sûre için ayrı ayrı serd edeceğimiz hadisleri, bu tezi doğrulamaktadır.

5- Not: "Tevķîfî" kelimesi تَفْصِيل kökünden gelip "tef'îl" kipinde, "vahye dayalı, bizzat Allah tarafından gelen bir emrin Cibril vasıtasıyla Resulüllah'a öğretilmesi" anlamını taşımaktadır ki bu takdirde sûre isimleri vahye müsteniddir.

6- Tirmizî-Sünen, "Tefsîr" 9/1; Eb Davud-Sünen, "Şafât" 122.

7- F. BUHL, muhteva bakımından "sûre" kelimesinin, "Kur'an" tabirinin başlangıçta ifade ettiği mânasıyla aynı olduğunu, fakat dilin daha sonraki kullanılışında iki kelimenin birbirinden ayrıldığını ve "Kur'an"ın, yazı ile tespit edilmiş ve bir araya getirilmiş vahiylerin adı olduğunu, "Sûre"nin ise, başlangıçta her biri bir vahye delalet eden, fakat Kur'an'ın bir çok vahiyler veya vahiy parçalarından teşekkül eden kısımlarını ifade ettiğini söylemişse de buna katılmak mümkün değildir. Bkz., F. BUHL, "Kur'an", MEB İslam Ansiklopedisi, XI, 48. Yine diğer bir müsteşrik Watt, sûre kelimesinin ilk anlamının "Vahiy" yada "Kutsal kitap metni" anlamına gelebileceğini söyler. Fakat bu açıklamasında bir tutarsızlık içinde olduğu hemen ortaya çıkmaktadır. (bkz. Watt- Kur'an'a Giriş, s. 74).

8- Zerkeşî-Burhan, I, 270.

9- Suyûtî-İtkan, I, 52. Ayrıca bkz., Tehânevî, I, 658.

10- Muhammed Salim, I, 83.

c. Sûre isimleri tevkiîse Rasulüallah döneminde bu durum neden belirtilmemiş olabilir?

Kur'an'ı, başka şeylerden tecrid etme emrini bizzat Rasulüallah (s.a.v.) vermiş, hatta ilk dönemde kendisinden naklen Kur'an'dan başka hiçbir şeyin yazılmamasını emretmiş ve böylece kendi hadislerinin dahi yazılmasını yasaklamışlardı.¹¹ Çünkü Kur'an'dan olmayan kelime veya cümlelerin zamanla Kur'an'a karıştırılarak tahrifat ve bozulmaya sebep olması gibi dinî bir sakıncayı göz önünde bulundurmışlar ve Kur'an'ın yazılmasına dikkat etmişlerdi ki, bu tavsiye ve özenin nice önemli faydaları ve hayırlı sonuçları daha sonra görülmüştür.¹² Ancak müteakip zamanlarda "benzeme ve karışma" sakıncası ortadan kalkınca bu yasaklamanın sebebi de ortadan kalkmış, günümüzde olduğu gibi Kur'an'ın –yine ayetler çerçevesinin dışında olmak şartıyla- içine, sûre isimleri de olmak üzere bir kısım işaret ve süslemelerin yapılmasında herhangi bir mahzur görülmemiştir.¹³

'Abdullah b. Mes'ûd (ra) şöyle demiştir: *Kur'an'ı tecrid edin, ondan olmayan hiçbir şeyi ona katmayın.*¹⁴ Sahasında uzman "garîbu'l-âdiş" yorumcularına göre bu "tecrîd" kelimesi, "noktalama", "îrâb" vb. işaretlerden ve "âdiş ve sair şeylerden onu ayıklayın" anlamına gelmektedir.¹⁵ İbn Teymiyye (728/1327), Sahabe ve diğer ülemanın Kur'an'ı tecrid kapsamında Muşâflara "sûre isimlerinin" yazılması, "her beş ayetin sonuna *hams* kelimesi veya onu hatırlatan "ع" harfi konması (tahmîs)", "her on ayetin sonunda *âşere* kelimesinin veya bu kelimenin baş harfinin (ع) yazılması (ta'sîr)"¹⁶ gibi işlemlerin Kur'an içerisinde yapılmaması hususuna dikkat çektiklerini bildirir.¹⁷ Muşâflar üzerine müstakil bir kitab yazan İbn Ebî Dâvûd (h. 316) da, Kur'an'ı tecrid gayesiyle, sûre isimlerinin yazılmadığını, ve sûrelerin sonlarına sûre isimlerinin yazılmasının kerih görüldüğünü rivayet etmektedir.¹⁸ Yine muasır yazar Mennâ' el-Kaţţân söz konusu sebepten dolayı ancak hicrî üçüncü asırdan sonra tedricen sûre isimlerinin mushaflara yazılmaya başladığını belirtir.¹⁹ Bunlardan anlaşılacağı üzere ilk devirde *Kur'an'ı tecrid* gayesiyle sûre isimlerinin –şimdi olduğu gibi- Muşâflara yazılmaması, isimlerinin "tevkiî" olup olmadığı problemini orta çıkarmıştır.

11- Bkz. Müslim, "Zühd" 72; Tirmizî-Sünen, "İlim" 8, 13; İbn Mace-Sünen, "Muqaddime" 4; Ahmed b. Hanbel-Müsned, III, 12, 21, 39, 56; Darimî-Sünen, "Muqaddime" 25, 46.

12- Elmalılı, I, 26.

13- Bkz. Elmalılı, I, 26.

14- Heysemî-Zevaid, VII, 158; İbn Ebî Şeybe-Musannef, VII, 199; İbn Mansur-Sünen, II, 299.

15- İbn Esir-Nihaye, I, 256.

16- Zerkanî-Menahil, I, 410.

17- İbn Teymiyye-Fetava, XIII, 105.

18- İbn Ebî Davud, s. 138.

19- Mennâ'u'l-Kaţţân, s. 101-102.

d. Sürelerin isimlendirilme tekniği hakkındaki bazı hadis ve değerlendirmeler

‘Abdullâh b. Mes‘ûd gibi kimi sahabilerin Rasulullah döneminde sürelerin esas isimlerinin yanısıra diğer bazı isimleri de kullandıkları, bunların bir kısmının lakab²⁰ mahiyetinde olduğu göze çarpmaktadır²¹. Yine Rasulullah’ın (s.a.v.) bazı süreler hakkında, “Bana bugün bir kısım ayetler indi” deyip, süreleri ayetler şeklinde ifade ettiği de olmuştur.²² Diğer bir husus da sürelerin isimlerinin kullanılış şeklidir ki, bu konuda bazı hadislerde önemli bazı ifadeler yer alır. Enes b. Mâlik’in rivayet ettiğine göre Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Ne el-Bakara Sûresi deyin, ne Âl-i ‘İmrân Sûresi deyin, ne en-Nisâ Sûresi deyin. Lakin içinde el-Bakara’nın zikredildiği sûre, Âl-i ‘İmrân’ın zikredildiği Sûre (deyin) ve diğer Kur’an süreleri için de hep böyle söyleyin.”²³ Tabiinden Süleymân b. Mihrân (h.147), Haccâc’ın minberde: “İçinde el-Bakara’nın zikredildiği sûre, içinde Âl-i ‘İmrân’ın zikredildiği sûre, içinde en-Nisâ’nın zikredildiği sûre” dediğini işitince sürelerin bu şekilde adlandırılıp adlandırılmayacağını tabiinden İbrâhîm b. Yezîd’e (h. 96) sormuş o da, yine tabiinden Abdurrahmân b. Yezîd’den (h.83) naklen İbn Mes‘ûd’un aynı şekilde dediğini rivayet etmiştir.²⁴ A‘meş’in dediğine göre, Haccâc b. Yûsuf bu konuda: “*Lâ tekûlû sûretu’l-bakara.*” (el-Bakara Sûresi demeyin..) ifadesini kullanmıştır.²⁵ Camî‘ b. Şeddâd ise: “Biz bir gazvede idik. İçimizde Abdurrahmân b. Yezîd de vardı. İnsanlar arasında ‘el-Bakara Sûresi’ ve ‘Âl-i ‘İmrân Sûresi’ denmesinin hoş karşılanmadığı sözü yayıldı. ‘İçinde el-Bakara’nın zikredildiği sûre’, Âl-i ‘İmrân’ın zikredildiği sûre’ deyin diyorlardı.”²⁶ Beyhakî (458/1066) ise zayıf bir senedle benzer bir hadisi şöyle nakleder: Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “el-Bakara Sûresi, Âl-i ‘İmrân Sûresi, en-Nisâ Sûresi demeyin ve yine Kur’an’ın herhangi bir sûresi için de bu şekilde tesmiyede bulunmayın. Bilakis, ‘el-Bakara’nın zikredildiği

20- Not: Seḥâvî, Cemâlü’l-Kurrâ’ adlı kitabında “Elkâbu süveni’l-Kur’ân” başlığı altında sürelerin isimlerini vermiştir. (Seḥavî-Cemal, I, 36). Bundan anlaşılacağı üzere, o, süreleri “isim” yerine “lakab” verme şeklini benimsemiştir.

21- Mesela: ‘Abdullâh b. Mes‘ûd, Rasulullah’ın kendisine Âl-i Hâmîm yani el-Aḥkâf’tan “şelâşine=otuz ayetli” sürelerinden öğrettiğini ve o zaman sürelerin ekseri 30 ayet olduğu için, isimlerine “şelâşine” dendığını beyan etmiştir. (Ahmeb b. Hanbel-Müsned, I, 401, 419, 421, 452). Yine İbn Mes‘ûd’un, “Biz Resulullah devrinde bu süreye (Mülk Sûresi’ne) “el-Mâni’a” derdik” (Hesemî-Zevaid, VIII, 127) kabilinden beyanları sahabenin bazı süreleri, içtihadî bir yaklaşımla değişik isimlerle de isimlendirdiklerini göstermektedir.

22- Mesela: ‘Uḳbe b. ‘Âmir (ra) Resulullah’ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: “Bana ayetler indi ki hiç misli bulunmaz: (bunlar) *Ḳul ‘e’ûzu bi rabbi’l-felaḳ* (sûrenin sonuna kadar) ve *Ḳul ‘e’ûzu bi rabbi’n-nâs*”tır ki burda “Felaḳ ve Nâs” için, “süreler” yerine “ayetler” ifadesi kullanıldığı müşahade edilmektedir (bkz. Müslim “Müsâfirîn” 265).

23- Heysemî-Zevaid, VII, 157. Not: Bu hadisi Ṭaberânî, Evsâf’ında rivayet etmiştir; senedinde ‘Abîs b. Meymûn vardır ki “metrûk”tur. (bkz. Heysemî-Zevaid, VII, 157).

24-Buharî, “Ḥac” 138; Müslim, “Ḥac” 306; Nesefî, “Menâsik” 226.

25- Müslim, “Ḥac” 306.

26- Suyutî-Tefsir, I, 18.

sûre', 'Âl-i 'İmrân'ın zikredildiği sûre', 'en-Nisâ'nın zikredildiği sûre' deyin ve diğer her bir Kur'an sûresi için de aynı şekilde söyleyin."²⁷ Ayrıca Beyhakî İbn Ömer'den sahih bir senedle Rasulullah'tan yine buna benzer bir hadisi şu şekilde rivayet etmiştir: "el-Bakara Sûresi, demeyin. Lakin, el-Bakara'nın zikredildiği sûre, deyin."²⁸ Büyük müfessir Taberî (310/922) de, "İçinde el-Bakara'nın zikredildiği sûre" ifadesini kimi sûreler için benimsemiş olacak ki, el-Bakara Sûresi'nin tefsirine "*el-ğavlu fi tefsîri's-sûreti'l-İetî yuzkeru fihâ el-Bakara*" diyerek başlamıştır.²⁹ Fakat bu tabiri, -hadiste ifade edildiği gibi- bütün sûreler için, meselâ Âl-i 'İmrân, el-Mâide, el-En'âm sûrelerinde kullanmamış, en-Nisâ, el-A'râf, el-Enfâl, et-Tevbe, Yûnus vb.sûreler için ise, el-Bakara Sûresi'ndeki ifadeyi kullanmıştır.³⁰

Buhârî, Sahîh'inin "Fezâilü'l-Kur'ân" bölümünde "*el-Bakara Sûresi*", "*Şu veya bu sûre*", *Demekte Beis Görmeyenler*" diye bir "bab" açıp, Ebû Mes'ûd el-Enşârî (ra)'den Hz Peygamber'in şu hadisini kaydetmiştir: "el-Bakara Sûresi'nin sonunda iki ayet vardır ki her kim bunları bir gecede okursa, onlar o kimseye kifayet ederler"³¹ Buhârî'nin bu "bab"ı açmasının sebebi, "Bakara Sûresi, demeyin, bilakis el-Bakara'nın zikredildiği sûre, deyin" denmesi şeklindeki rivayet ve görüşleri reddetme gayesini taşımaktadır.³²

Âlûsî (1270/1853), cumhurun bu sûrenin "el-Bakara Sûresi" şeklinde isimlendirilmesine izin verdiğini belirtir ve bu yasağın, kâfirlerin (inek sûresi! kadın sûresi! örümcek sûresi! şeklinde) istihza etmesinden dolayı İslam'ın bidayetinde olmuş olabileceğini söyler.³³ Bu hadislerde zikredilen farklı ifadeleri değerlendirecek olursak, Kur'an'a karşı bir edep ifadesi olarak "el-Bakara Sûresi", "el-'Ankebût Sûresi" vb. sûreler için kısmen "İçinde el-Bakara'nın zikredildiği sûre", "İçinde el-'Ankebût'un zikredildiği sûre" şeklinde ifade etmek daha uygun olacaktır. Fakat bu tabirleri her sûre için kullanmak kanaatimizce gerekmemektedir. Zira "Âl-i 'İmrân Sûresi" demenin ne mahzuru vardır! Âl-i 'İmrân kutsî bir aile değil midir? Zaten bu konuda serd edilen hadislerin sahih olanı ise sadece el-Bakara Sûresi'ni kapsamaktadır.

27- Beyhakî-Şuab, II, 519.

28- Beyhakî-Şuab, II, 519.

29- Taberî-Tefsir, I, 86.

30- Taberî-Tefsir, IV, 223; VIII, 115; IX, 168; X, 58; XI, 79.

31- Buhârî, "Megâzî" 12, "Fezâilü'l-Kur'ân" 10, 27, 34; Müslim, "Müsâfirîn" 254-256; Eb Davud-Sünen, "Şehrü ramazân" 9; Tirmizî-Sünen, "Şevâbü'l-Kur'ân" 4; İbn Mace-Sünen, "İkâme" 183; Darimî-Sünen, "Fezâilü'l-Kur'ân" 14, Ahmed b. Hanbel-Müsned, IV, 118, 121, 122.

32- Aynî, XX, 52.

33- Alûsî-Tefsir, I, 98.

e. Sahabe ve Tabiin'in sûrelerin adlarının kullanılışında takındıkları bazı tutumları

Kimi sahabe ve tabiinin sûrelere içtihadî isimler verdiğini, yapmış olduğumuz araştırmada müşahade ettik. Buhârî, Sa'îd b. Cübeyr'in (h.94) şöyle dediğini rivayet eder: İbn Abbâs'ın yanında el-Ğaşr Sûresi'nden söz etmiştim. "Bu sûreye *Benî Nađîr*, de!" diye mukabelede bulundu³⁴.

Sahabe ve tabiinin bazen sûrelerin isimlerini kendi aralarında tashih ettiklerine şahit olmaktayız. Tabiinden Sa'îd b. Cübeyr (h. 94) diyor ki: İbn Abbâs'a: "et-Tevbe Sûresi nedir?" diye sordum. Şu cevabı verdi: "-Bilakis o el-Fâđihâ'dır (İslam düşmanlarını rezil eden sûredir)..." Ben tekrar sordum: "-Ya el-Enfâl Sûresi?" "Bu, dedi, el-Bedr Sûresi'dir." Ben tekrar sordum: "-Pekâla el-Ğaşr Sûresi?" "-O da, dedi, Benî Nađîr (sûresidir); Benî Nađîr Yahudileri hakkında indi."

Sahabenin, bazen bizim de günlük hayatta sıkça yaptığımız gibi, asıl sûre isimlerini kullanmayarak sûreleri başları itibariyle tanımladıklarına şahit olmaktayız. Bu durum, daha çok sûrenin başındaki bir veya daha fazla kelimeyi zikretmek sûretiyle olmuştur. Ebû Vâkid el-Leyşî (ra), Rasûlullah'ın Bayram namazında Kâf ve İkterabet (sûrelerini) okuduğunu rivayet etmiştir.³⁵ Aynı hadisi, Müslîm Şahîh'inde farklı olarak "İkterabeti's-sâ'atu", "Kâf ve'l-Kur'ânî'l-Mecîd" şeklinde kayderken³⁶ Ebû Dâvûd "İkterabeti's-sâ'atu ve'n-şakka'l-kamer"³⁷ ve Ahmed b. Hanbel ise "Kâf ve'l-Kur'ân" şeklinde kaydetmiştir.³⁸ Eb Dâvûd ise bir yerde sadece "Kâf" olarak rivayet etmektedir.³⁹

Yine Buhârî'nin kaydettiğine göre İbn Mes'ûd, et-Talâk Sûresi'ne "en-Nisâu'l-kuşvâ" adını vermiş⁴⁰ ve "en-Nisâu'l-kuşvâ"nın da "et-Tûlâ (en-Nisâ Sûresi)"dan sonra indiğini rivayet etmiştir.⁴¹ Dâvûdî, et-Talâk Sûresi'ne bu isimin verilmesini hoş karşılamamış, "el-Kuşvâ" kelimesinin hiç duyulmadığını, Kur'an'da hiçbir sûreye ne Kuşvâ ne de Şuğrâ denildiğini görmediğini söyler. İbn Hacer ise; Dâvûdî'nin bu sözü, mesnedi olmadan, bu konudaki hadisleri reddetmektedir, kısâr ve tıvâl kelimeleri nisbî kelimelerdir; mesela Buhârî; Zeyd b. Şâbit'ten bir

34- Buhârî, "Megâzî" 14, "Tefsîr" 59/1; Müslîm, "Tefsîr" 31. Not: Aynı zaman bu hadisin kendisi Etbau't-Tabi'in'den olan Hüseyim (h.183)'in rivayet ettiği bir hadiste mütabaatı da vardır. Not: İbn Hacer, buradaki "ğaşr"den muradın kıyamet günü olmayıp, Beni Nađîr'in yurtlarından sürülmesi olayı olduğunu vurgulamak için sûreye "Benî Nađîr Sûresi" denmesini arzu etmiş, "Ğaşr Sûresi" denmesini ise kerih görmüştür. (bkz. Suyûtî-İtkan, I, 55).

35- Beyhakî-Şuab, II 479.

36- Müslîm, "İdeyn" 12.

37- Eb Davud-Sünen, "Şalât" 245.

38- Ahmed b. Hanbel-Müsned, I, 269, IV,416.

39- Eb Davud-Sünen, "Şalât" 245.

40- Suyûtî-İtkan, I, 55.

41- Buhârî, "Tefsîr" 2/41, 65/2; Neseî-Sünen, "Talâk" 56; Eb Davud-Sünen, "Talâk" 47; İbn Mace-Sünen, "Talâk" 7.

rivayetinde “iki uzun sûreden biri” ifadesini kullanmış ve bundan “A’râf Sûresi”ni kasdetmiştir,⁴² der.

f. Genel isimler

Sûrelerin esas isimlerinin yanısıra uzunluklarına göre “es-Seb’u’t-Tuvel/Tivâl”⁴³, “el-Mîûn”, “el-Meşânî” ve “el-Mufaşşal”⁴⁴ şeklinde isimlendirildiğini ve bunlara faziletlerine göre de bir kısım lakablar verildiğini müşahade etmekteyiz. Ahmed b. Hanbel, bu kabilden isimlerin içinde zikredildiği şu rivayete yer vermiştir: “Rasulullah (s.a.v.) ‘el-Mufaşşal’ sûrelerden on sekiz, ‘Âl-i Hâmîm’den iki sûre okurdu.”⁴⁵ Vâsile b. el-Eska’ın anlattığına göre Nebî (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Bana Tevrat’a bedel ‘yedi’ (es-Seb’u’t-tuvel), Zebûr’a bedel ‘el-Mîûn’, İncil’e bedel ‘el-Meşânî’ verildi ve nihayet ‘Mufaşşal’ (Sûreler) ile tafdil edildim.”⁴⁶ Bunun benzeri bir başka rivayette “Allah (c.c.), bana Tevrat’a bedel es-Seb’i, İncil’e bedel er-Ra’ât’tan et-Tavâsîne kadar olan sûreleri, Zebûr’a bedel et-Tavâsîn ile el-Havâmîm arasındaki sûreleri ve bir de el-Mufaşşal sureleri verdi.” buyurmuşlardır.⁴⁷ Bundan başka “el-Havâmîm/Zevâtü’l-havâmîm”, “et-Tavâsîn”, “et-Tavâsîn”, “el-Müsebbihât” ve “el-Mu’avvizetân”, el-Mu’vvizât”, “Zevâtü’r-râ”⁴⁸ isimlerinin de kullanıldığını görürüz. Enes’in (ra) rivayet ettiğine göre Rasulü Allah (s.a.v.) iki hadisinde şöyle buyurmuştur: “el-Havâmîm, Kur’an’ın ipekli süsüdür (dîbâcu’l-Kur’ân)”⁴⁹ “el-Havâmîm cennet ravzalarından bir ravzadır”⁵⁰ İrbaz b. Sâriye’nin (ra) anlattığına göre de Rasulü Allah (s.a.v.) her zaman uyumadan önce el-Müsebbihât’ı okur ve şöyle derdi: “Onların içinde bir ayet vardır ki bin ayete bedeldir.”⁵¹

42- Suyutî-İtkan, I, 55.

43- Not: “es-Seb’u’t-tuvel=yedi uzun sûre”in hangi sûreler olduğu hakkında ihtilaf vardır. İbn ‘Abbâs’a göre bunlar, el-Bakara, Âl-i İmrân, en-Nisâ, el-Mâide, el-Enâm, el-A’râf ve Yûnus sûrelerini kapsamaktadır. (bkz. Beyhakî-Şuab, II, 466). Bu bağlamda yedinci Sûrenin “el-Kehf” veya el-Enfâl+el-Berâ’e olduğu da rivayet edilmektedir. (Tahir el-Cezairî, s. 166). Büyük bir topluluk, “es-Seb’u’t-tuvel”in, ilki el-Bakara, sonu ise et-Tevbe’dir, demişlerdir (Tehânevî, I, 658).

44- Not: Mufaşşal sûrelerin ilkinin hangisi olduğu konusunda da ihtilaf mevcuttur. Kimi bunların “Kâf Sûresi”nden başlayıp sonuna kadar olan sûreleri ihtiva ettiğini söylerken, kimine göre ise bu başlangıç el-Hucurât Sûresi’dir. Sahabeden Evs b. Huzeyfe (ra), Rasulü Allah’ın ashabının el-Mufaşşal Sûreleri’i Kâf Sûresi’nden itibaren saydığını rivayet etmiştir. (Bkz. Ahmed b. Hanbel-Müsned, IV, 9). Yine, ilk Mufaşşal sûrenin “eş-Şâffât” veya “el-Caşiye”, yahut “el-Kitâl”, veyahut “el-Feth” veya “er-Rahmân” gibi sûreler olduğu da nakledilmektedir. (bkz. Tahir el-Cezairî, s. 167).

45- Ahmed b. Hanbel-Müsned, I, 421, 462, 419.

46- Ahmed b. Hanbel-Müsned, IV, 107. Ayrıca bkz. Beyhakî-Şuab, II, 465.

47- Kenz, I, 572.

48- Yıldırım, Suat, s. 54.

49- Beyhakî-Şuab, II, 474; Kurtubî-Tefsir, XV, 188.

50- Alusi-Tefsir, XXIV, 40.

51- Eb Davud-Sünen, “Edeb” 98; Tirmizî-Sünen, “Şevâbü’l-Kur’ân” 21, “Da’âvât” 22; Darimî-Sünen, “Fezâilü’l-Kur’ân” 22.

Faziletleri anlatılan kimi sûrelere, bir kısım lakabların verildiği de görülmektedir. Bunların başında el-Bakara ve Âl-i İmrân'a "ez-Zehrâvân" dendiği sahih rivayetlerde mevcuttur. Dârimî, Hâimimler'e "el-'Arâis" dendiğini rivayet etmiştir.⁵² Ayrıca seleften bir kısım bilginler, "الم" ile başlayan sûrelere Kur'an'ın "Meydanları (Meyâdîn)", "الم، الر" ile başlayan sûrelere Kur'an'ın "Bahçeleri (Besâtîn)", "الحمد لله" ile başlayan sûrelere Kur'an'ın "Sarayları (Mekâşîr)", el-Müsebbihât'a Kur'an'ın "Arşları ('Arâ'îş", Âl-i hâimîm'e Kur'an'ın "Zînetleri (Deyâbîc)", ve Mufaşşal sûrelere de Kur'an'ın "Bahçeleri (Riyâz)"dir, demişlerdir.⁵³

g. Kur'an'daki sûrelerin sayısı

Cumhurun kabûlüne göre Kur'an-ı Kerim, 114 sûreden oluşmaktadır. el-Enfâl ile el-Berâ'e'yi veya el-Fil ile Kureyş sûrelerini bir sûre kabul edenler⁵⁴, bu sayıyı 113'e indirirken, Mu'avvizeteyn'i Muşhaf'a yazmamış olan 'Abdullâh b. Mes'ûd'un Muşhafında ise 112 sûre yer almıştır. Diğer yandan Kunût dualarını "sûretü'l-hâl" ve "sûretü'l-hâfîd" adıyla birer sûre kabul eden Übey b. Kâ'b'ın Muşhaf'ında ise sûre sayısı 116'ya çıkmıştır⁵⁵. İbnu'l-Cevzî (h. 597), Hz. Ebû Bekr devrinde Zeyd b. Şâbit'in cem ettiği Muşhaf'ta bulunan sûrelerin sayısının 114 olduğunu belirtmiş, bunların içinde el-Fâtîha, et-Tevbe ve Mu'avvizetân sûrelerinin de dahil olduğunu vurguladıktan sonra; İbn Mes'ûd'un, Muşhafında yer vermediği sûreleri Kur'an'dan saymadığı için değil de, çok bilinen, ve insanların hemen hemen her an *ta'vîz* için okuduğu sûreler olduğu için Muşhaf'a kaydetmediğini, bunun diğer bir sebebin de İbn Mes'ûd ile Übey b. Kâ'b'ın Muşhaflarının şahsî mushaflar olup, Hz. Osman'ın cem ettiği Muşhaf gibi resmî Mushaflar olmamış olması

52- Darimî-Sünen, "Fezâilü'l-Kur'ân" 22.

53- Tehânevî, s. 659.

54- Schavî-Cemal, I, 38; Kurtubî-Tefsir, XX, 200.

55- Not: Übey b. Kâ'b'ın Muşhaf'ında 116 sûre olduğunu bir kısım ulema naklederse de doğru olan 115 sûredir; bu Muşhaf'ta el-Fil ve Kureyş bir sûre olarak geçmektedir (bkz. Suyutî-İtkan, I, 65) ki Ca'fer eş-Şâdık ve Ebû Nehîk'ten gelen rivayette söz konusu iki sûre, tek bir sûre olarak ifade edilmiştir. (bkz. Schavî-Cemal, I, 38). Ayrıca Şia Ca'fer eş-Şâdık'tan gelen diğer bir rivayetten dolayı eđ-đuhâ Sûresi ile el-İnşirâh sûrelerinin tek bir sûre olduğunu ileri sürse bile bunların ayrı ayrı birer sûre oldukları mütavattirdir. (bkz. Alusî-Tefsir, XXX, 165). Diğer taraftan Übey b. Kâ'b'ın Muşhaf'ında Fil Sûresi ile Kureyş Sûresi'nin aralarında "besmele" olmaksızın yazılmasından dolayı bu iki sûrenin tek bir sûre olduğu vehmine düşülmüştür. Hâkim'in, Müstedrek'inde rivayet ettiği bir hadiste (bkz. Hâkim-Müstedrek, II, 536), bu sûrenin müstakil bir sûre olduğu kesinkes anlaşılmaktadır. (bkz. Alusî-Tefsir, XXX, 238). Şii müfessir et-Tabâtabâî el-Berâ'e Sûresi'nin, el-Enfâl Sûresi'nin bir devamı mı yoksa müstakil bir sûre mi olduğu hakkında İmâmlar'dan gelen rivayetlerin farklı olduğunu ve fakat tercih edilen görüşe göre (el-ercâh) el-Berâ'e'nin, el-Enfâl'in devamı olduğu kanaatini taşımaktadır. (Tabâtabâî-Mizan, IV, 145).

olduğunu ifade etmiştir.⁵⁶ Hz. Osman zamanında cem edilen Muşhaf'a bütün sahabe ve tabiinin icma ile Übey b. Kâ'b'ın söz konusu ettiği sûreler dahil edilmemiş, İbn Mes'ûd'un yer vermediği Mu'avvizetân ise alınmış ve böylece 114 sûre olmuştur.⁵⁷

Senedinde meçhul bir ravî bulunan zayıf bir haberde Hz. Osman'a (ra) et-Tevbe Sûresi'nin başında "besmele"nin yazılmaması ve el-Enfâl ile el-Bakara sûrelerinin bir sûre olduğu konusunda kendisine soru yöneltildiği üzerine şöyle cevap vermiştir: "Birçok sûrenin parçalar halinde vahyedilişi bazen aynı zamana rastlayabiliyordu. Şayet Hz. Peygamber bu şekil vahiy almışsa vahiy kâtiplerini çağırıyor ve onlara: '- Şu ayetleri, şu şu hususlardan bahseden şu sûre içine koyunuz.' diyordu. 8. Sûre ise, yine kısmen son zamanlarda vahyolunan ayetleri ihtiva ediyordu. Ben bunların, diğer sûrenin (8. Sûrenin) bir kısmını teşkil ettiğini düşünüyordum. Rasûlullah vefat ettiğinde bunlardan hangisinin hangi sûre içinde bulunacağını açıklayıp bize göstermemişti. İşte bu sebeptendir ki ben, bu iki sûreyi birbiri arkasına onları birbirinden ayırıcı bir işaret olan 'besmele'yi araya koymaksızın sıraladım."⁵⁸ Kanaatimize göre "besmele"nin 9. Sûrenin baş kısmına konmamış olmasını izah için burada Hz. Osman'ın şahsî bir görüşü söz konusudur.⁵⁹ Bu sûrenin bir takım anlaşmaların yürürlükten kaldırılmasından bahsetmesi dolayısıyla sûreye "besmele" ile, yani Allah'ın rahmetine sığınarak başlanmasının uygun düşmediği şeklindeki izah daha uygundur.⁶⁰

56- İbnü'l-Cevzî-Funun, s. 233-35. Ayrıca, İbn Nedim (h. 388?), İbn Mes'ûd'a ait olan Hicrî 200 yıllarında yazılmış bir Muşhaf'ta el-Fâtîha Sûresi'nin kaydedilmiş bulunduğu söylemektedir ve yine o, bu dönemde İbn Mes'ûd'a ait bir çok mushaf'ın varlığından bahsetmektedir (İbn Nedim-Fihrist, s. 40) ki, bu bize İbn Mes'ûd'un, mushafına söz konusu sûrelerin yazılmayışının iradî olarak değil de resmî bir hüviyeti olmadığı için zamanla kayıp olmuş olabileceği ipucunu vermektedir.

57- İbnü'l-Cevzî-Funun, s. 233-35.

58- Tirmizî-Sünen, "Tefsîr" 9; Ahmed b. Hanbel-Müsned, I, 57, 69.

59- Muhammed Hamidullah, s. 50.

60- Not: Araplar, bir kavimle yaptıkları anlaşmayı bozmak isterlerse onlara bir mektup yazarlar, mektubun başına "besmele" yazmazlardı. Müşriklerle yapılan anlaşmayı emreden bu sûre inince Peygamber (as), onlara Arap adeti uyarınca sûreyi besmelesiz okudu. Bu yüzden bu sûrenin başına besmele yazılmamıştır. (bkz., Zerkeşi-Burhan, I, 262-263). Diğer taraftan Kur'an'ın gerektiği şekilde zaptedilmemiş olduğu anlamına gelen bu tür rivayetlerin kabûlü mümkün değildir. Bu hadisin evvela Buhârî ve Müslim gibi sahih kitaplarda bulunmaması, ikinci olarak bu hadisi nakleden ravilerden biri olan Yezîd el-Fârisî'nin Yezîd b. Hüzmü mü veya başkası mı olduğunun kesin olarak bilinmemesi (bkz. İbn Hacer-Tehzîb, XI, 374, 369), ve son olarak da Kur'an'ı tahsil eden talebelere (Resulullah döneminde) işin sonunda icazet name verilmesinin Kur'an'da yer alan sûrelerin sıralanması işini daima ve bizzat Hz. Peygamber'in kendisinin yaptığını teyid ediyor olması, et-Tevbe Sûresi'yle ilgili olarak Hz. Osman'a atfedilen haberin doğru olmadığını açıkça ortaya koymaktadır (bkz. Muhammed Hamidullah, s. 50). Kuşeyrî'nin dediğine göre, en sahih olan görüş, Cibril'in et-Tevbe Sûresi'ni başında "besmele" olmadığı halde getirmiş olduğu görüşüdür (bkz. Mubarekfürî, VIII, 381). Az önce de belirttiğimiz gibi, Yezîd el-Fârisî gibi meçhul bir adamın rivayet ettiği hadisin, Mütevatir olan Kur'an'ın tertibi hakkında mesned teşkil etmesi fazla mantıklı gözükmemektedir. Diğer taraftan Suyûtî'nin bildirdiğine göre de İbn Mes'ûd'un Muşhaf'ında et-Tevbe Sûresi'nin başında "besmele" kaydedilmişti. (bkz. Suyûtî-İtkan, I, 65).

h. Sürelerin resmî isimlerinin tespiti İmâm Muşşaf'ın tertip edilmesiyle eş zamanlıdır

Bilindiği gibi Hz. Eb Bekir döneminde (Rasulullah'ın vefatından altı ay sonra)⁶¹, ilk defa resmî olarak Kur'an tek bir nüsha halinde cem edilmiş (iki kapak arasına alınmış), sûreler birbirlerinden ayrılarak her bir sûre ayetleriyle sıraya konulmuş, fakat –bilindiği şekilde– birbirlerini takip etmemişti.⁶² Hz. Osman döneminde (hicrî 25 veya 30) Kur'an'ın istinsah ve teksiri Zeyd b. Şâbit başkanlığında yapılmış ve sûrelerin mevcut tertibi sağlanmıştır.⁶³ Bu tertibin, Rasulullah'ın (as) Kur'an'ı Cibril'den aldığı şekilde olduğunu ve sahabenin de bu tertibe göre Kur'an'ı ezberlediğini söyleyenler az değildir.⁶⁴ Hatta bu tertibin, Levh-i mafûz'daki Kur'an'ın tertibine göre olduğunu söyleyenler dahi vardır.⁶⁵ Sûrelerin tertibinin tevkiî mi yoksa içtihadî mi olduğu konusunda ihtilafa düşülmüşse de esas olan görüş bu tertibin de tevkiî olduğu yönündedir.⁶⁶ Gerçi sûrelerin tertibinin, onlara verilen isimlerle alakası noktasında doğrudan bir ilişki yoksa da dolaylı bir ilişki mevcuttur. Biz bu durumun, sûrelerin isimlerinin “manevî tevatür” ile diğer bir ifadeyle “telakkî bi'l-kabûl”, “sukût-i icma” ile olabileceğini düşünüyoruz. Bu nedenle sûrelerin ilk defa resmî bir şekilde Hz. Osman döneminde tertip edilirken, -daha önce bilinen- isimlerinin de bu dönemde resmî olarak kaydedilmiş olduğunu tahmin etmekteyiz. Kanaatimizce İmâm Muşşaf'taki tertibi vaktinde zikredilen isimler tevkiîdir.⁶⁷ Çünkü İmâm Muşşaf tertip edilince (te'lif) icma/sukût-i icma ile kabul edilmiş ve hiçbir sahabî buna karşı çıkmamıştır. Bu tertip yapılmadan önce ellerinde şahsî Muşşaf bulunan sahabilerin sûrelerini tertip etmek için daha yetkili otorite aramış olmaları⁶⁸ ve neticede İmâm Muşşaf'ın tertibine karşı çıkmamaları bu

61- Cerrahoğlu-Usul, s. 71.

62- Karaçam, s. 192.

63- Karaçam, s. 192.

64- Bkz., Mukaddimetan, s. 42 vd.

65- Mukaddimetan, s. 46. Not: Rasulullah'ın “Resmü'l-Kur'an” hakkında beyan buyurdıkları hadise (bkz. Kurtubî-Tefsir, XIII, 234) dayanarak, Resmü'l-Muşşaf'ın tevkiî olduğunu savunanlar az değildir. (bkz. Zerkânî-Menahil, I, 377).

66- Câ'fer Taban, s. 129; Suyutî-İtkan, I, 63; Taşköprüzâde, II, 358. Not: Şayet sûrelerin tertibi içtihad yoluyla olsaydı; “sebbâha” ile başlayan sûrelerin ard arda gelmesi, en-Neml Sûresi'nin de el-Kaşâş'dan sonra gelmesi gerekirdi. “Hâmîmler”in ard arda tertip edilişi, “sebbâha-yüsebbhu” ile başlayan sûrelerin ardarda tertip edilmeyişi, aralarının fasılalı oluşu, eş-Şu'arâ ve Kaşâş sûrelerinin arasında –bu ikisinden daha kısa olmasına rağmen en-Neml Sûresi'nin girmesi, tertib'in tevkiî olduğuna delildir. (bkz. Suyutî-İtkan, I, 63). Sûrelerin tertibinin tevkiî olmadığı konusunda serdedilen “Huzeife Hadisi”ni –ki o, Rasulullah'ın gece namazı kıyamında, önce el-Bakara Sûresi'ni, sonra en-Nisâ Sûresi'ni ve ardından da Âl-i İmrân'ı okuduğunu rivayet etmiştir. bkz. (Müslim, “Müsâfirin” 252)- delil getiriyorsalar da bu haberin bilhassa Kur'an'ın tertibi gibi mühim bir konuda hüccet yapılamayacağı ve sûrelerin Muşşaf içinde sıralanışının tevkiî olduğu fakat bu tertibin namaz içinde gözetilmesinin vacib olmayacağıdır (bkz. Sofuoğlu, s. 73).

67- Bkz. Haddâd, s. 27. Söz konusu yazara göre “Kur'an İlimleri” sahasında bir otorite olan Eb Amr Osman ed-Dânî de aynı görüştedir. Bkz. Haddâd, s. 27.

Muşhaf'ın her konuda esas teşkil ettiğinin en bariz delilidir. Yazma nüshalarda sûrenin başına değil de sonda bulunan⁶⁹ "Sûre isimleri"nin Miladî 8. asrın ilk yarısından sonra tanındığını söyleyen bir kısım müsteşrikler⁷⁰ varsa da, konu hakkında serd edilen hadisler ve İmam Muşhaf'ın icmâ ile kabul edilişi bunun aksini göstermektedir. W. Montgomery Watt, sûre isimlerinin farklılıklarından yola çıkarak bu isimlerin daha sonraki alim ve editörlerce referans kolaylığı olması için ortaya atıldığı faraziyesini söyler ki, yine bu görüşe katılmak hiç mümkün gözükmemektedir.⁷¹

i. Sûrelerin isimlendirilmesinde gözetilen hususlar:

İster "tevķîfî" ister "icthadî" olsun, sûreler isimlerini, ya içerdikleri bir kelimeden veya sûrenin ilk ayetinden⁷², yahut -çoğu *kesik hecâ* harfleri olmak üzere- sûrenin başındaki harflerden⁷³; yahut içerisinde anlatılan önemli bir konudan veya sûrenin temel konusundan⁷⁴; veyahut sûrede ismi geçen bir mu'cizeden⁷⁵; son olarak da, sûre içerisinde geçen özel bir isimden almıştır.⁷⁶ Bunların yanı sıra kimi müfessirler Fevâtihi's-süver'i özellikle Hurûf-i muķatṭa'aları sûre ismi olarak belirtmişlerdir.⁷⁷

68- Not: Bu konu ile alakalı Buharî'de geçen şu hadise çok önemlidir: Iraklı bir zat Hz. Aişe'ye (ra) "-Ey müminlerin annesi, bana kendi Muşhaf'ını göster" dedi. Aişe "-Niçin?" diye sordu. O zat: "-Ben Kur'an'ı senin Muşhaf'ına göre te'lif (tertib) etmeyi arzu ediyorum. Çünkü Kur'an tertip (te'lif) edilmeden okunuyor" dedi. Aişe: "-Sûreleri gereken sırası üzere okumamış olsan sana ne zarar verir ki?.." Ravi bundan sonra, Hz. Aişe'nin o Iraklı için Muşhaf'ı meydana çıkarıp sûrenin/sûrelerin ayetlerini imla ettirdiğini anlatmaktadır. (Buharî, Fezâilü'l-Kur'an, Hadis no: 4609). Bu hadise, Hz. Osman'ın (ra) bu gün meşhur olan tertib üzere te'lif edilmiş olan İmâm Muşhaf'ları tertibinden evvelki bir dönemde olmuştur.

69- bkz. İbn Ebî Davud, s. 138.

70- F. BUHL, "Kur'an", MEB İslâm Ansiklopedisi, VI, 1007.

71- Watt-Kur'an'a Giriş, s. 75.

72- Not: "en-Nisâ", "el-Enfâl", "el-İsrâ", "el-Mu'minûn", "ez-Zâriyât", "et-Ṭûr", "el-Vaķı'a", "el-Mücâdele" vb. sûreler gibi.

73- Not: Ṭâ-Hâ, Yâ-Sîn, Şâd, Kâf sûrelerinde olduğu gibi.

74- Not: Âl-İmrân ki, bu sülâle bereketli, asil, ilim-takva-şeref üçlüsünde en üstün, nübüvvetle müşerref bir sülâledir. Yine, "el-En'âm", "et-Tevbe" sûrelerinde olduğu gibi.

75- Not: "el-Bakara", "el-Mâ'ide", "el-Kehf", "el-Fil" sûrelerinde olduğu gibi.

76- Not: "Yûnus", "Hûd", "Yûsuf", "İbrâhîm", "Meryem", "Loķman", "Muhammed aleyhisselam" sûrelerinde olduğu gibi. Diğer taraftan, Araplar şiirler için verdikleri bir çok isimlerde ya nadir olanı veya o ismi tahsis eden sıfat ve huy cihetiyle garip olanı, daha çok zikredilen veya anlayışa daha yakın olanı seçerlerdi. (bkz. Zerkeşî-Burhan, I, 270). Mesela, Kâbe'nin duvarına şiiri asılanlardan ve "Nu'mâniyyat"ıyla meşhur Nâbiġa ez-Zübyânî'nin (ö. M.S. 64), Dinvan'ında حوین تدعيا یا حسنہا یا شكله şeklinde başlayan şiiri, ismini, ikinci beytin birinci mısraından almıştır (bkz. Divanu en-Nabiġa, s. 21); yine ندم diye isimlendirilen şiiri, ismini, birici beytin birinci mısraından almıştır (bkz. Divanü'n-Nabiġa, s. 27). Yine Muḥaḍramund'an Ḥansâ'nın (25/645) Divan'ında احنك سكي adıyla bilinen şiirinde, ikinci beytin baş tarafı bu ismin verilmesine sebep olmuştur. (bkz. Divanü'l-Hansa, s. 14).

77- Not: Übey b. Kâ'b'ın, "Elif-Lâm-Mim", "Elif-Lâm-Mim Tenzîl" ve "Elif-Lâm-Mim-Râ Tilke" gibi ayetlerin, başında bulundukları sûrelerin isimleri olduğunu söylemiştir. (Taberî-Tefsir, I, 87)

j. Sûre isimleri

Bu bölümde her sûrenin, gerek Rasulüllah döneminde, gerekse ondan sonra sahabe ve tabiin dönemlerinde, sahih hadis kitaplarında ve diğer hadis külliyyatında geçen –İmâm Muşşaf’taki ismi başta olmak üzere- muhtelif isimlerini Rasulüllah’ın beyanlarından ve sahabe ile tabinin ifadelerinden tespit etmeye çalışacağız. İmâm Muşşaf’taki isimlerin kaynağı ‘Abdülmutê‘âl eş-Şâ‘idî’nin “en-Nâzımu’l-fenniyyu fi’l-Ğur’ân” adlı eseridir. Diğer yandan içtihadî olarak sûrelere verilmiş isimleri *tefsirlerden* ve sair kitaplardan kaydedeceğiz. Bu arada kimi sûrelerin birden çok hem tevķîfî hem de içtihadî ismi bulunmaktadır. Bu içtihadî isimlerin –kesin olmamakla birlikte- sahabe ve tabiin tarafından verildiği tahmin edilmektedir.⁷⁸ Hakkında, tesmiyesinin vahye müstenid olduğunu gösteren “sahih rivayet” bulduğumuz isimlerin ve bir de İmâm Muşşaf’taki isimlerin tevķîfî, bunun dışında kalanların ise içtihadî isimler olduğu kanaatindeyiz.

1. el-Fâtiha: Kur’an’ın başlangıcı olduğundan “bir yeri veya bir şeyi açan, başlatan” anlamına gelen bu isim verilmiştir. Suyûtî’ye göre el-Fâtiha Sûresi’nin 25 kadar ismi vardır.⁷⁹ Bunların kimi tevķîfî, kimi de içtihadîdir. Kırtûbî (h.671) bu sûrenin herhangi bir tevķîfî ismi bulunmadığını, Sahabeden gelen bilgilerden anlaşılacağı üzere ismi hakkında ihtilaf olduğunu belirtir ve bunu delillendirmek için Buĥârî’nin rivayetlerini nakleder.⁸⁰ Fakat hadislerde kaydedilen bir kısım isimlerin tevķîfî olduğu kesindir. Buna göre el-Fâtiha Sûresi’nin İmâm Muşşaf’taki ismi “el-Fâtiha”, ve diğerleri tavķîfî isimleri ise, Ümmü’l-Ğur’ân⁸¹, Fâtiĥatü’l-Kitâb⁸², es-Seb‘u’l-Meşânî,⁸³ el-Kur’ânü’l-‘Azîm⁸⁴ “Elĥamdülillâhi rabbi’l-‘âlemîn” olarak

78- Muhammed Salim, I, 87. Not: Şikâ ravilerden Eb’ş-Şeyĥ (369/979), Zeyd b. Eslem’in şöyle dediğini rivayet eder: “Bir kimse İbn Ömer’e et-Tevbe Sûresi’nden söz edince bunların hangisi et-Tevbe Sûresi’dir? diye sormuştu. “Berâ’e Sûresi” cevabını alınca İbnu Ömer: ‘*İnsanların fiillerini ortaya koyan bu sûreye ‘el-Munaĥĥışa adını vermemiş miydik, şeklinde mukabelede bulundu.*’ (Suyûtî-İtkan, I, 54). Bu ifadeler, sahabe’nin içtihadî olarak sûrelere isimler verdiklerine güzel bir örnek teşkil etmektedir.

79- Bkz. Suyûtî-İtkan, I, 52-53.

80- Kırtubî-Tefsir, I, 77;

81- Bkz., Tirmizî-Sünen, “Şalât” 116; Neseî-Sünen, “İftitâĥ” 23; İbn Mace-Sünen, “İĥâme” 11; Muvatta, “Nidâ” 39; Ahmed b. Hanbel-Müsned, II, 290. Not:Tercih edilen görüşe göre Kırtûbî “Ümmü’l-Ğur’ân” isminin bu sûre için kullanılabileceğini belirtirken İbn Sirin ve Enes’in bu ismin verilmesini hoş karşılamadıklarını da ekler. Lakin bu ismin kullanılmasının uygun olabileceğini hadislerle delillendirmişlerdir ki, bu görüş daha doğrudur. (bkz. Kırtubî-Tefsir, I, 79).

82- Bkz. Buĥârî, “Tevĥîd” 48; Müslim, “Şalât” 34, 41; Tirmizî-Sünen, “Şalât” 115; Eb Davud-Sünen, “Şalât” 132; Neseî-Sünen, “İftitâĥ” 24; İbn Mace-Sünen, “İĥâme” 11; Ahmed b. Hanbel-Müsned, II, 478.Not: Bu isim hakkında otoriteler nezdine hiçbir ihtilaf yoktur. (bkz. Kırtubî-Tefsir, I, 79). “Fâtiĥa” “Fâtiĥatü’l-Kitâb” tamlamasının kısaltılmış şeklidir. Türkçe’de yaygın bir şekilde kullanılan “Elĥamd” şekli ise “Sûretü’l-ĥamd” tamlamasının kısaltılmış şeklidir.

83- Darimî-Sünen, “Fezâilü’l-Ğur’ân” 12, Ahmed b. Hanbel-Müsned, V, 114.

hadislerde geçmektedir. ‘Abdullah b. Ebî Kâde’nin, babasından rivayet ettiğine göre Rasulullah (s.a.v.) öğle ve ikindi namazında “Fâtihatü’l-Kitâb”⁸⁵ ile birlikte “Ve’l-‘aşr” ve bir de bir kısım sûreleri okumuştur.⁸⁶ Yine ‘Abdullah b. Ebî Kâde, Rasulullah’ın (s.a.v.) öğle ve ikindi namazında “Ümmü’l-Kitâb” ve onunla birlikte bir sûre okuduğunu rivayet etmiştir.⁸⁷ Eb Sa’id b. el-Mu’allâ (ra), Rasulullah’ın kendisini yanına çağırıp “sana Kur’an’ın en büyük sûresini öğreteceğim” deyip arkasından da bu sûrenin “Elhamdulillâhi Rabbi’l-‘Âlemîn” olduğunu ve “es-Seb’u’l-Meşânî” “el-‘Kur’ânü’l-‘Azîm” sıfatlarıyla da vasıfladığını rivayet etmiştir.⁸⁸ Ayrıca bu bu sûrenin el-Vâfiye⁸⁹, el-Münâcât, ed-Du’â, et-Tefvîd, el-Kenz, el-Kâfiye⁹⁰, el-Esâs⁹¹, en-Nûr, el-‘Hamd⁹² gibi isimleri mevcuttur. Sa’id b. Mâlik (ra)’ın anlattığına göre Rasulullah şöyle buyurmuştur: “Kim farz ve diğer namazların her bir rekâtında “el-hamdulillâh” ve her hangi bir sûre okumazsa onun namazı olmaz.”⁹³ eş-Şükür, el-‘Ulâ, el-‘Hamdû’l-‘işârî, el-‘Hamdû’l-‘ûlâ, er-Rukye/er-Râkiye⁹⁴, eş-Şifâ⁹⁵, eş-Şâfiye, eş-Şalât⁹⁶, Ümmü’l-Kitâb⁹⁷, Ta’lîmü’l-mes’ele⁹⁸ olmak üzere değişik içtihadî isimleri de vardır.

2. el-Bakara: İsrâioğullarının “sığır hadisesini” anlatmış olduğundan dolayı bu isim verilmiştir.⁹⁹ Rasulullah (s.a.v.) “Her kim gece (yatmadan önce) ‘el-Bakara Sûresi’nin sonundaki şu iki ayeti (Âmene’r-resûlû) okursa ona kâfi gelirler.”¹⁰⁰ “İki ‘zehrâ’yı (iki nur kaynağını/çifte gülleri) yani el-Bakara Sûresi ile Âl-i ‘İmran Sûresini okuyun. Çünkü bu iki sûre, kıyamet gününde iki bulut, yahut iki gölgelik,

84- Buhârî, “Tefsîr” 1/1, 15/2, “Fezâilü’l-Kur’ân” 9; Tirmizî, “Sevâbü’l-Kur’ân” 1; Nesefî-Sünen, “İftitâh” 26; Muvattâ, “Nidâ” 37; Ahmed b. Hanbel-Müsned, IV, 211, V, 114; İbn Kesir-Tefsîr, I, 21-22; Kurtubî-Tefsîr, I, 80.

85- Not: “Fâtihatü’l-Kitâb”, “Kitabın başı” anlamındadır. Buna “el-Fâtîha” da denilir. (bkz. Elmalılı, I, 26).

86- Buhârî, “Ezân” 96.

87- Darîmî-Sünen, “Şalât” 63. Ayrıca bu isim için bkz., Tirmizî-Sünen, “Tefsîr” 15/3; Eb Davud-Sünen, “Vitr” 15; Nesefî-Sünen, “İftitâh” 40; İbn Mace-Sünen, “İkâme” 11.

88- Buhârî, “Tefsîr” 1/1, 8/2, 15/3.

89- Not: el-Fâtîha Sûresi’ne bu ismi Süfyan b. ‘Uyeyne vermiştir. (bkz. Suyutî-İtkan, I, 53; Kurtubî-Tefsîr, I, 80).

90- Not: Muhammed b. Hâlid’den rivayet edilen “Ümmü’l-Kur’ân her kesin yerine geçer (‘ıvaz) ama, hiçbir şey onun yerine geçmez” (Kurtubî-Tefsîr, I, 80.) hadisi bu isme kaynak teşkil etmiştir.

91- Kurtubî-Tefsîr, I, 80.

92- Şevâvî-Cemal, I, 33.

93- İbn Mace-Sünen, “Şalât” 11.

94- Not: “Rukye” ismi, Resulullah’tan varid olan “Rukye” konusu (Buhârî, “Fezâilü’l-Kur’ân” 9; “Tıb” 33-35) ile alakalı olarak verilmiştir (bkz. Kurtubî-Tefsîr, I, 80-81).

95- Not: Darîmî’nin rivayet ettiği “Fâtihatü’l-Kitâb her zehire karşı şifadır” (Darîmî, “Fezâilü’l-Kur’ân” 12) hadisinden esinlenerek bu isim verilmiştir. (Kurtubî-Tefsîr, I, 80).

96- Not: Bu isim “Ben namazı kulum ile kendim arasında ikiye ayırdım” hadis-i kutsisine dayandırılarak verilmiştir. (Kurtubî-Tefsîr, I, 79).

97- Not: Kurfûbî, bu ismin, çoğunluğun görüşü olarak verildiğini, yalnız Enes, el-Hasen el-Başrî ve İbn Sirin’in buna karşı çıktığını kaydetmiştir. (Kurtubî-Tefsîr, I, 79).

98- Elmalılı, I, 28.

ya da gökte saf saf durup gölge yapan iki kuş sürüsü gibi gelir (okuyanı gölgelendirir)ler. Bunları okumak bereket terk etmek hasrettir. Büyücülerin bunlara gücü yetmez (Bunları okuyana büyücülerin tesiri olmaz).¹⁰¹ ‘Abdullâh, el-Cemretu’l-Kübrâ’da Kâ’be’yi sol tarafına, Mînâ’yı da sağ tarafına alarak şeytanı taşlamış ve şöyle demiştir: “Bu taş atılan yer el-Bakara Sûresi’nin indiği makamdır.”¹⁰² Diğer bir ismi/lakabı “Senâmu’l-Kur’ân=Kur’an’ın zirvesi/başı”dır¹⁰³; Rasulüllah şöyle buyurmuştur: “Her şeyin bir zirvesi (senâm) vardır, Kur’an’ın senâmı ise el-Bakara Sûresi’dir.”¹⁰⁴ Diğer bir ismi/lakabı Füstâtü’l-Kur’ân (Kur’an’ın otağı)¹⁰⁵ olup, bu ismi tabiinin büyüklerinden Hâlid b. Ma’dân (h.103) vermiştir¹⁰⁶. O şöyle der: el-Bakara Sûresi’ni okumak bereket, onu terk etmek ise büyük bir zarardır, sahirlerin ona gücü yetmez (onu okuyan kimseye sihri tesir etmez); o, Füstâtü’l-Kur’ân’dır.¹⁰⁷ Taberî “Elif-Lâm-Mîm”in de bu sûrenin ismi olduğunu tespit etmiştir.¹⁰⁸ el-Bakara Sûresi’nin “Gamâmetân”, “Gayâyetân”¹⁰⁹, “Sevdâvân”, “Zulletân”, “Fırkâni min tayrin” ve “hizkân” gibi lakapları vardır.¹¹⁰ Diğer özel bir ismi de “el-Kürsî”dir; “Hatim başı”, “Baş Elif-Lâm-Mîm”, “Büyük Elif-Lâm-Mîm” gibi Türkçe isimleri de vardır.¹¹¹

3. Âl-i ‘İmrân: Hz. İsmâ’nın nesebini gösteren Âl-i ‘İmrân (İmrân ailesi) ismiyle anılmıştır. Bir rivayette İbn ‘Abbâs, kendisi Rasulüllah’ın evinde kaldığı bir günde Rasulüllah’ın uykudan uyanınca Âl-i ‘İmrân’ın son on ayetini okuduğunu rivayet etmiştir.¹¹² Sa’id b. Mansûr, Eb ‘Attâf el-Ezdi’den rivayet ettiği bir hadiste

99- el-Bakara Sûresi bu ismi, kendi içinde bulunan 67-73 ayetleri arasında geçen konu münasebetiyle almış ve Hz. Peygamber’den gelen sahih hadislerle de teyid edilmiştir. (bkz. Kurtubî-Tefsir, I, 107). Arapça’da “sığır, inek” anlamına gelen bu söz, sûrede genel olarak sığır cinsi için değil bir tek “inek” için kullanılmıştır. Bakara’nın boğazlanması, Tevrat’ın “Tesniye” bölümünde de yer aldığı üzere (21, 1-9) Hz. Mûsâ devrinde faili meçhul bir cinayetin tespiti dolayısıyla meydana gelmiş bir hadisedir.

100- Not: Bu hadisin kaynağı dağa önce verilmiştir. bkz.

101- Müslim, “Müsâfirin” 252.

102- Buhârî, “Hac” 135-137, 138; Müslim, “Hac” 305-307.

103- Tirmizî-Sünen, “Şevâbü’l-Kur’ân” 2; Darimî-Sünen, “Fezâilü’l-Kur’ân” 13; Ahmed b. Hanbel-Müsned, V, 25; Hakim-Müstedrek, I, 560. Not: Bir şeyin “senâm”ı o şeyin en âlâsı/zirvesi demektir.

104- Darimî-Sünen, “Fezâilü’l-Kur’ân” 13; Tirmizî-Sünen, “Şevâbü’l-Kur’ân” 2; Ahmed b. Hanbel-Müsned, V, 26.

105- Not: Bu ismi, Hâlid b. Ma’dân el-Külâfî (ö.h.104), vermiştir (bkz. Darimî-Sünen, “Fezâilü’l-Kur’ân” 13). Sûreye bu ismin verilmesindeki hikmet, sûrenin azameti ve diğer sûrelerde bulunmayan hükümleri bir arada toplamasından dolayıdır (bkz. Suyutî-İtkan, I, 54).

106- Kurtubî-Tefsir, I, 107; Suyutî-İtkan, I, 54.

107- Darimî-Sünen, “Fezâilü’l-Kur’ân” 13.

108- Not, Taberî Tefsirinde geçen bir görüşe göre el-Bakara Sûresi’nin başında bulunan “Hurûf-i Muqatta’a”, o sûrenin adıdır. (Bkz. Taberî-Tefsir, I, 87).

109- Müslim, “Müsâfirin” 252; Darimî-Sünen, “Fezâilü’l-Kur’ân” 15.

110- Müslim, “Müsâfirin” 252-53; Ahmed b. Hanbel-Müsned, IV, 182, V, 249, 251, 255, 257, 361.

111- Elmalılı, I, 143-144.

112- Buhârî, “Tefsir” 3/19; Muvatta, “Şalâtü’l-leyl” 11.

“Âl-i ‘İmrân Sûresi’nin Tevrat’taki isminin *Ṭaybe* olduğunu rivayet etmiştir.¹¹³ Sûrenin el-Bakara Sûresi’yle ortak bir ismi/lakabı sahih hadis kitaplarında “ez-Zehrâvân” diye geçmektedir¹¹⁴ ki, bu kelimenin müfredi “ez-Zehrâ”dır. Elmalılı, “ez-Zehrâvân” kelimesinin el-Bakara ve Âl-i ‘İmrân sûrelerinin lakabı olduğunu söylemekle¹¹⁵ güzel bir yaklaşım getirmiştir ki biz de bunu tercih ettik. Hz. Ömer (ra) demiştir ki, her kim el-Bakara, en-Nisâ’ ve ‘Âl-i ‘İmrân’ı okursa Allah nezdinde bilge kişilerden (hükemâ) sayılır.¹¹⁶ Bu sûreye “el-Emân”, “el-Kenz”, “el-Ma’niyye”, “el-Mücâdele” ve “el-İstigfâr” da denir.¹¹⁷

4. **en-Nisâ’:** Kadınlar hakkında bir çok hüküm ihtiva edip, Cahiliye döneminde mahrum oldukları yeni hakları kadınlara verildiğinden ötürü, bu sûreye “kadınlar” anlamına gelen “en-Nisâ” ismi verilmiştir. Mu‘âz, sabah namazında en-Nisâ’ Sûresi’ni okuduğunu (mevkûfen) anlatmıştır.¹¹⁸ İbn Mes‘ûd (ra): “Rasulüllah’a en-Nisâ’ Sûresi’ni okudum.”¹¹⁹ diye rivayet etmiştir. Müslîm’in rivayet ettiği hadiste Hz. Peygamber doğrudan en-Nisâ Sûresi tesmiyesini zikretmiştir.¹²⁰ Hz. ‘Âişe (ra), Rasulüllah’ın yanında sadece kendisi bulunduğu halde el-Bakara ve en-Nisâ sûrelerinin indiğini söylemiştir.¹²¹ Zikredilen rivayetler, bu sûrenin isminin Rasulüllah döneminde bilindiğini göstermektedir.

5. **el-Mâide:** İçindeki 5/112, 115 ayetlerinde “İsâ’nın Mâidesi (yemekli sofrası)”nin anılmış olması sebebiyle “el-Mâide” adını almıştır. Sûrenin bu ismi, Eb Mûsâ el-Eş‘arî’ye: “el-Mâide Sûresi’ndeki şu ayet hakkında nasıl yapardınız?” şeklinde yöneltilen bir soru ve onun cevabı içerisinde geçmektedir.¹²² ‘Abd b. Hümeid, İbn ‘Abbâs’tan Rasulüllah’ın hutbede el-Mâide ve et-Tevbe sûrelerini okuduğunu rivayet etmiştir.¹²³ Bu sûrenin diğer bir ismi de “el-‘Ukûd”dur ki bu ismi, kendi içinde bulunan birinci ayetten almaktadır, Şehâvî ise bu ismi “el-‘Ukûd bi’l-‘Ukûd” diye kaydetmiştir.¹²⁴ Okuyanını azap meleklerinden koruduğu için¹²⁵ de Allah’ın nezdinde “el-Munkîze” ismi verilmiştir.¹²⁶

113- İbn Mansur-Sünen, III, 1138. Not: İbn Hibbân ismi geçen raviyeti şîkât’tan saymıştır. Lakin hadis zayıftır (bkz. İbn Mansur-Sünen, III, 1139). Söz konusu hadisi Suyûtî zikretmiştir (bkz. Suyûtî-Dürri’l-Mensur.).

114- Müslim, “Müsâfirîn” 252; Darimî-Sünen, “Fezâilü’l-Kur’ân” 15.

115- Elmalılı, I, 144.

116- İbn Mansur-Sünen, III, 1023. Not: Bu hadisin senedi zayıftır. (bkz. age. aynı yer.).

117- Alusî-Tefsir, III, 73.

118- Buhârî, “Meğâzî” 60.

119- Buhârî, “Fezâilü’l-Kur’ân” 25, “Tefsîr” 4/9; Müslim, “Müsâfirîn” 257.

120- Müslim, “Ferâiz” 9.

121- Buhârî, “Fezâilü’l-Kur’ân” 6.

122- Buhârî, “Teyemmüm” 8; Ahmed b. Hanbel, IV, 264. Ayrıca sûrenin diğer isimlerinin geçtiği hadisler için bkz. Tirmizî-Sünen, “Buyû” 37, “Tahâret” 70; İbn Mace-Sünen, “Tahâret” 84; Muvattâ, “Hac” 231.

123- Suyûtî-Dür, II, 16.

124- Şehavî-Cemal, I, 36.

125- Suyûtî-İtkan, I, 54.

126- Kurtubî-Tefsir, VI, 22.

6. **el-En'am**: İsmi, 6/136, 138, 139 ayetlerinde geçen, sığır, deve, koyun ve keçi gibi hayvanların genel adı olan "En'am" kelimesinden almıştır. Rasulullah (s.a.v.), "el-En'am Sûresi'ni bana bir alay melek indirdi, buyurmuşlardır."¹²⁷ Hem bir sahabî hem de Kur'an ilimleri sahasında bir otorite olan İbn Abbas'ın: "Arabın cehaletini öğrenmek isterseniz En'am Sûresinin 140. ayetini okuyun."¹²⁸ şeklindeki sözünde sûrenin ismini tasrih ettiği görülür. Übey b. Kâ'b'ın: "Tevrat'ın başı el-En'am Sûresi, Tevrat'ın sonu ise Hûd Sûresi(ndeki konuları içerir)."¹²⁹ şeklindeki sözünde de yine aynı şeye şahit oluyoruz. Hz. Ömer: "el-En'am, *nevâcibü'l-Kur'ân* (en güzide sûrelerinden biri)dir."¹³⁰ der. Diğer bir ismi de "el-Hüccet"tir.¹³¹

7. **el-A'râf**: Adını, 7/46, 48 ayetlerinde geçen ve "cennet ile cehennem arasına çekilen sûr" anlamına gelen "a'râf" kelimesinden almıştır. Hz. Âişe (ra) Rasulullah'ın akşam namazının her iki rekâtında A'râf Sûresi'nin bütünü okuduğunu rivayet etmiştir.¹³² Beyhakî'nin kaydettiği bir rivayette Rasulullah'ın (s.a.v.) her Cuma günü minberde el-A'râf Sûresi'nin son ayetlerini okumadan minberden inmediği bildirilmiştir.¹³³ Zeyd b. Şâbit, Rasulullah'ın (s.a.v.) akşam namazında "Tûlû't-tûleyn=iki uzun sûreden birini" okuduğunu ve kendisine "Tûlû't-tûleyn" nedir diye sorulması üzerine "Birin el-En'am" diğerinin de "el-A'râf" sûresi olduğunu rivayet etmiştir.¹³⁴ Diğer isimleri ise, "Mikât", "Mîşâk" ve "Elif-Lâm-Mîm-Şâd"tır.¹³⁵

8. **el-Enfâl**: Adını, birinci ayetinde lafzı (el-enfâl), 41. ayetinde de hükmü anlatılan "el-Enfâl (ganimetler)"den almıştır. Übey b. Kâ'b Rasulullah'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Her kim Enfâl ve el-Berâc sûrelerini okursa ben ona kıyamet günü şefa'at ederim."¹³⁶ Tabiinden Sa'îd b. Cübeyr (h. 94), İbn Abbâs'ın, (mevkûfen) en-Enfâl Sûresi'nin Bedir'de indiğini söylediğini nakletmiştir.¹³⁷ Yine Sa'îd b. Cübeyr, İbn Abbas'ın, et-Tevbe Sûresi'ne *el-Fâdıha* ismini verdiğini, el-Enfâl Sûresi'nin Bedir'de indiğini, el-Haşr Sûresi'nin ise Benî Nadîr hakkında nazil olduğunu söylediğini rivayet etmiştir.¹³⁸ Sa'îd b. Cübeyr bir rivayette bu sûrenin bir isminin de "el-Bedr" olduğunu söylemiştir.¹³⁹

127- Beyhakî-Şuab, II, 470; Taberânî-Mu'cem, XXIV, 178; İbn Dureys-Fedail, s.96; Ayrıca bkz. Hakim-Müstedrek, II, 314-15.

128- Buhârî, "Menâkıb" 12.

129- Darimî-Sünen, "Fezâil" 17; İbn Dureys-Fedail, s. 95.

130- Darimî-Sünen, "Fezâilü'l-Kur'ân" 17.

131- Elmalılı, III, 375.

132- Beyhakî-Sünen, II, 392; Taberî-Tefsir, VII, 144.

133- Beyhakî-Şuab, II, 472.

134- Eb Davud-Sünen, "Şalât" 128.

135- Elmalılı, IV, 8.

136- Zeylâi-Tahrir, II, 43. Ayrıca sûrenin, sahabenin kullandığı isimleri için bkz. Buhârî, "Tefsir" 59/1; Müslim, "Tefsir" 31; Tirmizî-Sünen, "Tefsir" 9/1; Ahmed b. Hanbel-Müsned, I, 57, 69.

137- Buhârî, "Tefsir" 332.

138- Buhârî, "Tefsir" 59/1.

139- Suyutî-İtkan, I, 54.

9. **et-Tevbe:** Diğer bir tevkîfî ismi ise el-Berâe'dir. Bu adı, 9/1 ayetinde geçen ve "ilişgi kesmek", "ültimeatom" anlamlarına gelen "berâ'e" kelimesinden almıştır. Übey b. Kâ'b, Rasulullah'ın Cuma günü "el-Berâ'e" (sûresini) okuduğunu rivayet etmiştir.¹⁴⁰ Huzeyfe, bu sûreye "et-Tevbe" dediklerini söyler.¹⁴¹ Hz. 'Âli'nin rivayet ettiğine göre Resulullah şöyle buyurmuştur: "Münafık, el-Berâe, Yâ-Sîn, ed-Duḥân ve 'Amme yetesâ'elûn sûrelerini ezberlemez."¹⁴² Bazı sahabilerin bu sûreye "el-Aḥzâb Sûresi" dediklerini görmekteyiz.¹⁴³ Mesela Hz. Ömer'in yanında "el-Berâe Sûresi" zikredildiğinde, içinde suçsuz kimse bırakmadığından dolayı ona "el-Aḥzâb Sûresi" denmesinin daha doğru olacağını beyan etmiştir.¹⁴⁴ Tabiinden Ebû İshâk (h. 128) Zeyd b. Şâbit'in (ra), et-Tevbe Sûresi'nden iki ayetin Huzeyfe el-Yemânî'nin yanında bulunduğunu açıklaması¹⁴⁵ sûre isimlerinin ta Eb Bekir döneminde yapılan ilk cem'de resmî olarak da ifade edildiğinin en sağlam bir delilini taşımaktadır. Eb 'Atiyye el-Hemedânî'nin rivayet ettiğine göre Hz. Ömer şöyle demiştir: "el-Berâe Sûresi'ni siz öğreniniz, Nûr Sûresi'ni de hanımlarınıza öğretiniz"¹⁴⁶. Yine yukarıda geçtiği üzere Sa'îd b. Cübeyr, İbn Abbas'ın, et-Tevbe Sûresi'ne *el-Fâḍiḥa* ismini verdiğini, söylediğini rivayet etmiştir.¹⁴⁷ Buhârî de, Sa'îd b. Cübeyr'in bu sûreye aynı zamanda "el-Fâḍiḥa" dediğini nakleder.¹⁴⁸ Katâde ise bu sûreye "el-Müşîre" dendiğini belirtir.¹⁴⁹ Zira bu sûrede münafıkların yüzlerini örten perde kaldırılıyor ve münafıklar şiddetle uyarılıyor. İbn Ömer, bu sûreye kendilerinin "el-Munakḳiṣa" ismini vermiş olduklarını belirtir.¹⁵⁰ Sûrenin diğer bir ismi ise "el-Munakḳire" olarak geçer ki, müşriklerin kalplerinde olanları dışarı vurduğu için bu isim verilmiştir.¹⁵¹ İbnu'l-Feres (599/1203)¹⁵² de münafıkların kalplerindekini açığa çıkardığı için sûreye "el-Ḥâfire" ismini vermiştir.¹⁵³ İbnu'l-Feres'in bu sûreye "el-Muba'sire" dediği de söylenir.¹⁵⁴ Suyutî, bu "el-Muba'sire" isminin "el-Munakḳire" kelimesinden bozulduğunu (et-taḥḥîf) söyler.¹⁵⁵ Diğer bir ismi de "el-Behûş" olarak geçer.¹⁵⁶ Seḥâvî (643/1245) sûre ile ilgili isimleri şöyle

140- Ahmed b. Hanbel-Müsned, V, 143.

141- Şehavî-Cemal, I, 36.

142- Heysemî-Zevaid, VII, 157.

143- Hakim-Müstedrek,

144- Suyutî-İtkan, I, 54.

145- Buhârî, "Tefsîr" 9/20.

146- Alusi-Tefsîr, X, 40.

147- Buhârî, "Tefsîr" 59/1.

148- Suyutî-İtkan, I, 54.

149- Suyutî-İtkan, I, 54.

150- Suyutî-İtkan, I, 54.

151- Alusi-Tefsîr, X, 40.

152- Bu zat, 'Abdümü'min b. Muḥammed b. 'Abdirrahîm el-Ḥazrecî'dir.

153- Suyutî-İtkan, I, 54.

154- Suyutî-İtkan, I, 54.

155- Suyutî-İtkan, I, 54.

156- Suyutî-İtkan, I, 54.

sıralar: “el-Muḥḫiye”, “el-Müttekile”¹⁵⁷/el-Münekkile”¹⁵⁸, “el-Müşerride”, “el-Müdemdime”¹⁵⁹, “el-Aḫzâb”¹⁶⁰. Öte yandan Şehâvî, Rasûlullah döneminde “el-Enfâl” ile “el-Berâe” sûrelerine “el-Ḳarîneteyn” dendiğini nakleder.¹⁶¹ İbn Münzir, Muḥammed b. İshâk’tan, hem Rasûlullah döneminde hem de ondan sonra et-Tevbe Sûresi’ne, “el-Muba’sire” dendiğini rivayet etmiştir.¹⁶² Yine bu sûreye “el-Muḳaşḫiše”, “el-Ḳadîme”¹⁶³, “el-Mu’abbire”, “el-Mütekellime”, “el-Maḫzûme”¹⁶⁴ de denir.

10. **Yûnus:** Adını, 10/98 ayetinde Yûnus’dan ve kayminden bahsedilmesi vesilesiyle almıştır. Bu konuda tabiinden Aḫnef’in “Hz. Ömer’in arkasında namaz kıldım; Yûnus, Hûd ve diğerlerini okudu.”¹⁶⁵ ifadesinden sûrenin bu dönemde bu isimle kullanıldığını göstermektedir.

11. **Hûd:** 50-60. ayetlerde ismi ve kıssası geçen Hûd (as)’ın ismi, sûreye ad olmuştur. Bu kıssadaki esaslar, bu sûrenin baş tarafında ele alınan temel esasları ihtiva ettiğinden sûreye bu ismin verilmesi çok uygun düşmüştür.¹⁶⁶ Hz. Ebû Bekr’in rivayet ettiğine göre Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Beni Hûd, el-‘Vâkı’a, el-Mürselât, ‘Amme yetesâ’lûn ve İze’s-şemsu küvviret (sûreleri) ihtiyarlatı.”¹⁶⁷ Bu hadiste Rasûlullah’ın –ilk üç sûre ile ilgili olarak İmâm Muşâḫḫ’teki isimleri aynen kullandığı müşahade edilmektedir. Müteahhirinden bir çok kimse bu sûrenin başında bulunan *kesik harflerin* (ال) sûrenin de ismi olduğunu söylemiştir.¹⁶⁸ Tabiinden ‘Abdullâh b. Rebâḥ *‘merfû’-mürsel* bir hadiste rivayet ettiğine göre Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Hûd Sûresi’ni Cuma günü okuyun”¹⁶⁹

12. **Yûsuf:** Adını, neredeyse sûrenin esas konusu olan Yûsuf (as)’ın kıssasından almıştır. Diğer bir ismi –sûrenin ilk kelimelerinden alınma- “Elîf-Lâm-Râ”dır.¹⁷⁰ ‘Uḳbe b. ‘Âmir (ra) diyor ki “Rasûlullah’ın yanına gittim, elimi ayağına sürdüm ve dedim ki: ‘Bana Hûd Sûresini okut, Yûsuf Sûresini okut’; bunun üzerine

157- Not: Bu ismin kaydedilişinde bir yanlışlık (taḫrîf/taḫşîf) vardır. (Bkz. Suyutî-İtkan, I, 54).

158- Şehavî-Cemal, I, 36.

159- Şehavî-Cemal, I, 36.

160- Şehavî-Cemal, I, 36.

161- Şehavî-Cemal, I, 34.

162- Alusî-Tefsir, X, 40.

163- Elmalılı, IV, 261.

164- Tehânevî, I, 660.

165- İbn Ebî Şeybe-Musannef, I, 389.

166- Elmalılı, IV, 512. Not: Şehâvî, bu sûrede diğer peygamberlerin de ismi geçmesine rağmen isminin “Hûd” olmasının hikmetini şu şekilde izah eder: Bu isim hafif bir isimdir, diğer yandan bu sûrede ismi geçen diğer peygamberlerden Nûh’un, “Nûh Sûresi” adında musakil bir ismi vardır, “Lûṭ Kıssası” ise “İbrâhîm Kıssası” ile içiçe anlatıldığı için en doğrusu “Hûd” isminin konması olmuştur. (bkz. Şehavî-Cemal, I, 36)

167- Tirmizî-Sünen, “Tefsir” 56/6.

168- Alusî-Tefsir, X, 203.

169- Darimî-Sünen, “Fezâilü’l-Ḳur’ân” 17.

170- Kurtubî-Tefsir, IX, 79.

buyurdular ki: ‘Allah katında *Kul ‘e‘ûzu bi rabbi’l-felağ* (sûresin)den daha kıymetli (eblağ) bir şey okumuş olamazsın”¹⁷¹. Tabiinden ‘Alkâme (h.62) –kendileri Humus’ta iken-, İbn Mes‘ûd’un Yûsuf Sûre’sini okuduğunu¹⁷² rivayet etmiştir ki bu, hicrî birinci yüzyılda sûrenin adının böylece en yetkili ağızlarca telaffuz edildiğine bir delil olmaktadır. Tabiinin büyüklerinden ‘Abdullâh b. ‘Amr b. Rabî‘a (ra) diyor ki, Ömer b. el-‘Hattâb’ın arkasında sabah namazını kıldık; namazda Yûsuf Sûresi ile el-Hâc Sûresi’ni okudu.¹⁷³ Bu hadisten de, sahabenin sûrelerin isimlerini çok iyi bildiklerini görmekteyiz.

13. er-Ra’d: İsmi, 13/13 ayetinde geçen ve “gök gürlemesi” anlamına gelen “er-ra’d” kelimesinden almıştır. Eb’d-Derdâ (ra), Rasûlullah ile beraber 11 secde yaptığını ve bu secdelerin el-A’râf, er-R’ad, en-Nâhl, Benû İsrâîl, Meryem, el-Hâc, el-Furkân, Süleymân/en-Neml Sûresi, Sâd ve Havâmîm’de bulunduğunu ve Mufaşşal sûrelerden hiçbirinde bulunmadığını rivayet etmiştir¹⁷⁴ ki böylece bir sahabînin Kur’an’daki secde ayetlerinin hangi sûrelerde olduğunu beyan sadedinde bu sûrelerin isimlerini de tespit etmiş bulunmaktayız. İbn Ebî Şeybe’nin kaydettiğine göre tabiinden Câbir b. Yezîd şöyle demiştir: “Kişi ölürken yanında er-Ra’d Sûresi’nin okunması müstehaptır.”¹⁷⁵ Bu rivayette de tabiin döneminde sûrenin isminin bu şekilde bilindiği açıktır.

14. İbrâhîm: Übey b. Ka’b’ın rivayet ettiğine göre Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Her kim İbrâhîm Sûresi’ni okursa kendisine on hasene yazılır.”¹⁷⁶

15. el-Hicr: Hz. İbrahim’in misafirleriyle ilgili 15/51 ayetindeki uyarı kıssalarının “Hicr halkı” ile bitirilmiş olması sebebiyle “el-Hicr Sûresi” ismini almıştır. Übey b. Kâ’b’ın (ra) rivayetine göre Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buryumuştur: “Her kim el-Hicr Sûresi’ni okursa o kimseye on hasene vardır”¹⁷⁷

16. en-Nâhl: Adını, tahminen 16/68 ayeti münasebetiyle almıştır. Hz. Ömer cuma günü minberde en-Nâhl Sûresi’ni okuyup sonra da secde ayeti gelince aşağı inip secde etmiştir.¹⁷⁸ Bazı insanlar, tabiinin büyüklerinden Herem b. Hayyân’dan kendilerine nasihat etmelerini istediler: O da, “en-Nâhl Sûresi’nin 124-128. ayetlerini okuyun” dedi ve kendisi de okudu.¹⁷⁹ Katâde (h.118) de bu sûreye “en-Nî‘am Sûresi” dendiğini rivayet eder.¹⁸⁰

17. el-İsrâ’: Adını, 17/1 ayetinde geçen ve “gece yürüyüşü” anlamına gelen ve “esrâ” kelimesiyle ifade edilen “İsrâ’ hadisesi” dolayısıyla almıştır. Diğer bir

171- Darimî-Sünen, “Fezâilü’l-Kur’ân” 25.

172- Buhârî, “Fezâilü’l-Kur’ân” 8; Müslim, “Müsâfirin” 249.

173- Malik-Muvatta, “Nidâ” 34.

174- İbn Macc-Sünen, “İkâme” 71.

175- İbn Ebî Şeybe-Musannef, III, 124.

176- Zeylaî-Tahric, II, 205.

177- Zeylaî-Tahric, II, 221.

178- Buhârî, “Fezâilu Eşhâbi’n-Nebî” 8.

179- Darimî-Sünen, “Veşâyâ” 2.

180- Suyutî-İtkan, I, 54. Not: Şehâvî, “en-Nî‘am” diye de kaydetmiştir. (bkz. Şehavî-Cemal, I, 36).

tevkîfî ismi de “Benî İsrail”dir¹⁸¹. Hz. Aişe (ra), Rasulü Allah’ın her gece uyumadan önce Benî İsrail ve ez-Zümer (sûrelerin)i okuduğunu rivayet etmiştir.¹⁸² “Subhân”¹⁸³ ise içtihadî isimidir.

18. el-Kehf: Bu sûre ismini ihtiva ettiği konulardan biri olan “Aşhab-ı kehf” kıssası vesilesiyle geçen 18/16. ayetindeki “el-kehf” lafzından almıştır. İbn Merdeveyh’in (421/1030) rivayet ettiğine göre bu sûrenin “Ashâbu’l-Kehf” diye içtihadî bir ismi bulunmaktadır.¹⁸⁴ el-Berâ’ b. ‘Âzib (ra) bir sahabînin (Üseyd b. Hüdâyr) el-Kehf Sûresi’ni okurken yanındaki atının bir şeyden debelendiğini ve bu durumu Rasulü Allah’a bildirince, bu inen şeyin “sekîne” oduğunu buyurdıklarını rivayet etmiştir.¹⁸⁵ Eb’d-Derdâ’ (ra)’ın rivayet ettiğine göre Nebî (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Her kim el-Kehf Sûresi’nin evvelinden –bir rivayette ahirinden-¹⁸⁶ on ayet ezberlerse –başka rivayetlerde okursa-¹⁸⁷ Deccâl’in (şerrinden) emin olur.”¹⁸⁸ Beyhaqî’nin (458/1066) İbn ‘Abbâs tarikiyle merfû’an rivayet ettiği bir hadiste, Tevrat’ta, bu sûreye, okuyucusu ile cehennem arasına engel olma anlamına gelen el-Hâile dendiğini söylemiştir. Lakin Beyhaqî bu hadisin, “münker” olduğunu belirtir.¹⁸⁹

19. Meryem: Ebû Bekr b. ‘Abdillâh b. Ebî Meryem el-Ğassânî, dedesinin şöyle dediğini rivayet etmiştir: Rasulü Allah’a gittim ve dedim ki: “bir kızım doğdu”. Buyurdular ki: “Bu gece, bana Meryem Sûresi’nin indiği gecedir. Bunun için onun adını *Meryem* koyun”¹⁹⁰ Alusî, bu sûrenin isimlerinden en meşhur olanının “Meryem” olduğunu kaydetmiştir.¹⁹¹ Bu sûrenin diğer bir ismi de İbn ‘Abbâs’a göre, -ilk harflerinden alınma- “Kâf-Hâ-Yâ-‘Ayn-Şâd”dır.¹⁹² Eb Hüreyre (ra), Medine’ye ilk geldiği günlerde Rasulü Allah’ın sabah namazında birinci rekâtta, Kâf-Hâ-Yâ-‘Ayn-Şâd ikinci rekâtta da “Veylün li’l-mu’affîn” (sûresini) okuduğunu rivayet etmiştir.¹⁹³ Rasulü Allah’ın zevcelerinden Ümmü Seleme (ra) de, Habeşistan’a

181- Suyutî-İtkan, I, 54. Ayrıca bkz., İbn Mace-Sünen, “İkâme” 7.

182- Tirmizî-Sünen, “Şevâbü’l-Kur’ân” 21. Not: Tirmizî bu hadisi infirad etmiş, diğer yandan “Hasen-Ğarîb” olduğunu kaydetmiştir. (bkz. age, aynı yer.). Sûrenin “Benî İsrâil” şeklinde geçtiği diğer hadisler için bkz. Buharî, “Tefsîr” 21/1, 17/1; Ahmed b. Hanbel-Müsned, VI, 28, 122; İbn Mace-Sünen “İkâme” 717

183- Suyutî-İtkan, I, 54; Şehâvî, önce “Subhân” ismini sonra ise “Benî İsrâil” ve “el-İsrâ” diye sıralamıştır. (bkz. Şehâvî-Cemal, I, 37).

184- Suyutî-İtkan, I, 54.

185- Buharî, “Fezâilü’l-Kur’ân” 11; Müslim, “Müsâfirî” 240; Tirmizî-Sünen, “Şevâbü’l-Kur’ân” 6.

186- Müslim, “Müsâfirîn” 257.

187- Müslim, “Müsâfirîn” 257.

188- Müslim, “Müsâfirîn” 257.

189- Suyutî-İtkan, I, 54.

190- Suyutî-Tefsîr, IV, 258.

191- Alusî-Tefsîr, XVI, 56.

192- Alusî-Tefsîr, XVI, 56.

193- Ahmed b. Hanbel-Müsned, II, 345-46.

ilk gittiklerinde Necâşî'nin karşısında Ca'fer b. Ebî Tâlib'in Kâf-Hâ-Yâ-'Ayn-Şâd (sûresinin) başından ayetler okuduğunu rivayet etmiştir.¹⁹⁴

20. **Ṭâ-Hâ**: Adını, başında geçen *kesik harflerden* biri olan ve "Ey İnsan!" vs. mânalara gelen "طه" kelimesinden almıştır. Şehâvî bu sûrenin içtihadî isminin "el-Kelîm" olduğunu kaydeder.¹⁹⁵ İbn Mes'ûd (ra), Benû İsrâîl, el-Kehf, Meryem, Ṭâ-Hâ ve el-Enbiyâ (sûrelerinin) ilk inen ve yine ilk defa ezberlenen (veya ezberlemek, anlamak üzere ilim dünyasına kazandırılan) sûrelerden olduğunu söylemiştir.¹⁹⁶ Tabiinden Kâsım b. 'Abdurrahmân, "İsm-i a'zâm"ın "el-Bakara", "Âl-i 'İmrân" ve "Ṭâ-Hâ" gibi sûrelerden birinde olabileceğini rivayet etmiştir.¹⁹⁷ Ebû Hüreyre "Allah (c.c.) Ṭâ-Hâ ve Yâ-Sîn sûrelerini Hz. Adem'i yaratmadan tam bir yıl önce okudu..."¹⁹⁸ şeklinde bir rivayet nakletmiştir ki bu haberi, sahih rivayetlerde olmamakla birlikte konumuz açısından fazla mahzuru olmaması gerektiğini düşünerek burada kaydetmekte bir beis görmedik.

21. **el-Enbiyâ**: İbn Mes'ûd'un "el-Enbiyâ Sûresi" ile ilgili rivayeti önceki sûre münasebetiyle geçmişti.¹⁹⁹ Ebû 'Abdirrahmân es-Sülemî'nin rivayet ettiğine göre Rasulü Allah (s.a.v.), sabah namazında el-Enbiyâ Sûresi'ni okurken bir ayeti (sehven) atlayıp diğer bir ayete geçmiştir.²⁰⁰ Sûre hakkında detaylı bir bilgiyi ihtiva eden bu rivayet, Rasulü Allah devrinde sûrenin isminin çok iyi bilindiği kanaatini güçlendirmektedir. Şehâvî bu sûrenin içtihadî isminin -ilk kelimesinden alınma-"İkterabet" olduğunu kaydeder.²⁰¹ İbn Teymiyye ise sûreye "ez-Zîkr" isminin verildiğini nakleder.²⁰²

22. **el-Hac**: 'Ukbe b. 'Amir'in (ra) bildirdiğine göre, Rasulü Allah'a "İçinde secde bulunduğundan dolayı el-Hac Sûresi daha mı faziletlidir?" diye sorulunca buyurdular ki, "Evet".²⁰³

23. **el-Mü'minûn**: 'Abdullâh b. es-Sâib'den (ra) rivayet edildiğine göre Rasulü Allah (s.a.v.) sabah namazında el-Mü'minûn Sûresi'ni okurdu. Yine aynı sahabî şunu rivayet etmiştir: "Rasulü Allah (s.a.v.) Mekke'de sabah namazını kıldırır, el-Mü'minûn Sûresi ile istiftah etti (zammı sûre olarak okudu) Mûsâ, Hârûn ve İsâ'nın (geçtiği ayetlere) gelince kendisini bir aksırma tuttu ve öylece secdeye

194- Ahmed b. Hanbel-Müsned, I, 202, 203, V, 391.

195- Şehavî-Cemal, I, 37.

196- Buhârî, "Tefsîr" 17/1, 21/1; "Fezâilü'l-Kur'ân" 6.

197- İbn Macc-Sünen, "Du'â" 9.

198- Deylemî-Firdevs, I, 163; Darimî-Sünen, "Fezâilü'l-Kur'ân" 20.

199- Bkz. Buhârî, "Tefsîr" 21/1, "Fezâilü'l-Kur'ân" 6.

200- Abdurrezzak-Musannef, II, 112.

201- Şehavî-Cemal, I, 37. Not: Şehâvî, "İkterabet" ismini öne almıştır. (bkz. Şehavî-Cemal, I, 37).

202- İbn Teymiyye-Fetava, XV, 265.

203- Tirmizî-Sünen, "Cumû'a" 22; Malik-Muvatta "Kur'ân" 13.

vardı.”²⁰⁴ Şehâvî ise bu sûrenin ismini –ilk kelimelerinden alınma- “Kad eflâha” olarak kaydetmiştir.²⁰⁵

24. en-Nûr: Adını, Nûr Âyeti denilen ve içerisinde en-nûr kelimesinin geçtiği 24/35 ayetinden almıştır. Tabiinden Şeybânî (h.138) diyor ki: “‘Abdullâh b. Ebî Evfâ’ya dedim ki: ‘Hiç Rasulüllah kimseyi recm etti mi?’ Dedi ki ‘Evet’. en-Nûr Sûresi’nden sonra mı yoksa evvel mi? diye sorunca, dediler ki: ‘Bilmiyorum’”.²⁰⁶ Beyhâkî’nin Mucâhid’den rivayet ettiğine göre Rasulüllah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Erkeklerinize el-Mâide Sûresi’ni, kadınlarınıza da en-Nûr Sûresi’ni öğretiniz”²⁰⁷

25. el-Furkân: Adını, “mühim davaları çözüp neticeye bağlayan kesin delil” anlamına gelen ve aynı zamanda Kur’an’ın bir ismi olan birinci ayetindeki “el-furkân” kelimesinden almıştır. Daha çok “eḥrûf-i seb’a” ile alakalı Ömer b. el-Ḥattâb’ın şöyle dediği rivayet edilir: Rasulüllah’ın sağlığında (namazda) Hişâm b. Ḥâkîm’in el-Furkân Sûresi’ni okuduğunu işittim. Duydum ki Hişâm bu sûreyi Rasulüllah’ın bana okutmadığı bir takım harflerle okuyor..²⁰⁸ Bu sûre ayrıca –ilk kelimelerinden alınma- “Tebâreke’l-lezî nezzele’l-furkâne” diye de isimlendirilir.²⁰⁹

26. eş-Şu‘arâ: İsmi, 26/224-227 ayetlerindeki konudan ve 26/224’deki “eş-şu‘arâ” lafzından almıştır. Übey b. Kâ‘b’ın rivayet ettiğine göre Rasulüllah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Her kim eş-Şu‘arâ’ Sûresi’ni okursa o kimse için on hasene ve bir de Nûh’u tasdik ve tekzip edenlerin sayısınca sevap yazılır.”²¹⁰ Mucâhid, bu sûrenin isminin “Ṭâ-Sîn-Mîm” olduğunu söylerken²¹¹ İmâm-ı Mâlik de, Tefsir’inde sûreye “el-Câmi” denildiğini zikreder.²¹² Sûrenin adı “el-Câmi‘a”²¹³ olarak da geçer. Suyûfî ise sûrenin ismini “Ṭâ-Sîn-Mîm eş-Şu‘arâ”²¹⁴ olarak kaydetmiştir.

27. en-Neml: İsmi, 27/18. ayetinde geçen ve “karıncalar” anlamına gelen “النمل” kelimesinden almıştır. Sûreye “Süleymân” ismi de verilmiştir²¹⁵ ki daha önce geçen Eb’d-Derdâ’ hadisinde bu isimden söz edilmişti.²¹⁶ Şehâvî ise “Ṭâ-Sîn” şeklinde kaydetmiştir.²¹⁷ Rasulüllah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Her kim ‘Ṭâ-Sîn Süleymân’ı okursa o kişiye on hasene ve bir de Süleymân’ı tasdik ve tekzip

204- Müslim, “Şâlât” 163; Neseî, “İftitâh” 76; Buhârî-Târih, V, 102; Abdurrezzak-Musannef, II, 112.

205- Şehavî-Cemal, I, 37.

206- Buhârî, “Ḥudûd” 21, 37; Müslim, “Ḥudûd” 29; Ahmed b. Hanbel-Müsned, IV, 355.

207- Beyhâkî-Şuab, II, 477.

208- Buhârî, “Ḥusûmât” 4; Müslim, “Müsâfirîn” 270, 271.

209- İbn Nedîm-Fihrist, s. 38.

210- Zeylâi-Tahric, II, 383.

211- Kurtubî-Tefsir, XIII, 61.

212- Suyûfî-İtkan, I, 54.

213- Tehânevî, I, 660.

214- Suyûfî-Tefsir, V, 62.

215- Suyûfî-İtkan, I, 54; Şehavî-Cemal, I, 37).

216- İbn Mace-Sünen, “İkâme” 71.

217- Şehavî-Cemal, I, 37. Şehâvî, bu ismi “Neml”den önce kaydetmiştir. (bkz. Şehavî-Cemal, I, 37).

edenlerin sayısınca sevap yazılır”²¹⁸ Kâtâde ve Şâbit b. Ümâre, Nebî (s.a.v.)’in, en-Neml Sûresi ininceye kadar بسم الله الرحمن الرحيم yazmadığını rivayet etmişlerdir²¹⁹ ki, bu rivayet söz konusu sûrenin ismi hakkında en detaylı bilgiyi ihtiva etmektedir.

28. el-Ğaşâş: Hz. Mûsâ (as)’ın kıssasının Kur’an’da en detaylı anlatıldığı sûre olması hasebiyle “el-Ğaşâş” adını almıştır. Şehâvî bu sûrenin ismini –ilk kelimsinsen alınma- “Tâ-Sîn-Mîm” olarak tespit etmiştir.²²⁰ Übey b. Kâ’b’in rivayet ettiğine göre Rasulüllah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Her kim ‘Tâ-Sîn-Mîm el-Ğaşâş Sûresi’ni okursa Hz. Mûsâ’yı tasdik eden ve onu tekzib edenlerin sayısınca sevap kazanır.”²²¹

29. el-‘Ankebût: İsmi, içindeki 41. ayette örümcek anlamına gelen “العنكبوت” kelimesinden almıştır.²²² Şehâvî “Elif-Lâm-Mîm’e hasibe’n-nâsu” olarak kaydetmiştir.²²³ Aişe (ra), Rasulüllah’ın Güneş ve Ay tutulması sırasında dört rekât namaz kılıp dört de secde yaptığını; birinci rekâtta el-‘Ankebût veya er-Rûm, ikinci rekâtta ise Yâ-Sîn’i okuduğunu rivayet etmiştir.²²⁴

30. er-Rûm: Sahabeden Ebû Ravh el-Külâ’î (ra) diyor ki, Rasulüllah (s.a.v.) bir sabah namazında (zamm-ı sûre olarak) er-Rûm Sûresi’ni okudu..²²⁵ Sahabenin, Resulüllah’ın namazda hangi sûreleri okuduğunu ismi ile bilmesi, söz konusu sûrenin isminin o dönemde bilindiğini göstermektedir. Şehâvî “Elif-Lâm-Mîm ğulibeti’r-Rûm” olarak kaydetmiştir.²²⁶

31. Lokmân: Konuları arasında en dikkate değer bölüm Hz. Lokman’ın oğluna yaptığı nasihatleri nakleden kısım olduğundan, bu hakikatlerin önemini göstermek üzere “Lokmân” adını almıştır. el-Berâ’ b. ‘Azib’in (ra) anlattığına göre Rasulüllah (s.a.v.) kendilerine öğle namazını kıldırırken Lokmân ve ez-Zâriyât sûrelerini okumuş, onlar da okuduğu ayetlerin bir kısmını iştirirlermiş.²²⁷

32. es-Secde: 15. ayetinde, ayetleri dinleyen müminlerin secdeye kapandığını ifade etmesinden ötürü bu ismi almıştır.²²⁸ Sûrenin hadiste geçen diğer bir ismi ise

218- Zeylaî-Tahric, III, 23.

219- Eb Davud-Sünen, “Şalât” 122. Sûrenin hadislerdeki ismi için ayrıca bkz. İbn Mace-Sünen, “İkâme” 71.

220- Şehavî-Cemal, I, 37.

221- Zeylaî-Tahric, III, 36.

222- Not: Elmalî’nın da dediği gibi, yalnız “alem” olarak verilmiş özel isimlerin tercümesi doğru olmayacağından “Örümcek Sûresi” denilmeye kalkışılmamalıdır; “Örümcek zikrolunan sûre” denilmelidir. (Elmalî, VI, 207).

223- Şehavî-Cemal, I, 37.

224- Darekutnî, II, 64.

225- Neseî-Sünen, “İftitâh” 41; Ahmed b. Hanbel-Müsned, III, 471, 472, V, 363, 368; Abdurrezzak, Musannef, II, 116-117.

226- Şehavî-Cemal, I, 37.

227- Neseî-Sünen, “İftitâh” 55; İbn Mace-Sünen, “İkâme” 8.

228- Not: Kur’an’da “es-Secde Sûresi” adıyla biri bu, diğeri “Hâ-Mîm Fuşşilet Sûresi” olmak üzere iki sûre vardır; ancak aralarını ayırmak için buna “Lokmân Secdesi” diğeri de “Hâ-Mîm Secdesi” denir. (bkz. Elmalî, VI, 282).

“Tenzîl es-Secde”dir.²²⁹ Ayrıca “Elif-Lâm-Mîm”²³⁰, “el-Medâci”, “el-Münciye”²³¹, gibi içtihadî isimleri de vardır. Tabresî ise, sûreye “es-Secde” dendiği gibi “Secdetu Lokmân” da denebileceğini belirtmiştir.²³² İbn ‘Abbâs (ra) anlatıyor: Rasulullah (s.a.v.) Cuma günü sabah namazında “Elif-Lâm-Mîm es-Secde” ve “Hel’etâ ‘ale’l-insânî hînun mine’d-dehri” okurdu. Yine İbn ‘Abbâs, Rasulullah’ın, kendisinden Cuma gecesi birinci rekâtta “Fâtîhatu’l-kitâb” ile “Yâ-Sîn Sûresi”ni, ikinci rekâtta “Fâtîhatu’l-kitâb” ile “Hâ-Mîm ed-Duhân”, üçüncü rekâtta “Fâtîhatu’l-kitâb” ile “Elif-Lâm-Mîm Tenzîl es-Secde” ve dördüncü rekâtta “Fâtîhatu’l-kitâb” ile mufaşşal sûrelerden biri olan “Tebâreke”yi okumak üzere dört rekât namaz (hıfz namazı) kılmasını istemiştir.²³³

33. el-Ahzâb: Bu ismi, 33/20, 22 ayetlerinde geçen ve Hz. Peygambere karşı savaştan “birleşik düşman grupları” anlamına gelen “hizb”in çoğulu “ahzâb” kelimesinden veya “Handek” savaşının en çok yer aldığı bir konu olması hasebiyle almıştır. Zeyd b. Şâbit (h.45), el-Muşhaf’ın nüshalarını istinsah ederken (Hz. Osman döneminde) el-Ahzâb Sûresi 23. ayetini daha önce Rasulullah’ın onu okuduğunu bizzat işittiği -veya hattına eliyle dokunduğu- halde bulamadığını ve daha sonra ayeti, -Rasulullah’ın şahadetini iki şahitliğe bedel saydığı- Hüzeyme/Ebû Hüzeyme b. Şâbit el-Enşârî’nin yanında bulduğunu söylemiştir.²³⁴ Übey b. Kâ’b bir gün: “-Ahzâb Sûresi’ini kaç ayet olarak okuyorsunuz?” diye sordu, “-Yetmiş küsur/yetmiş üç” cevabını alınca onlara şöyle dedi: “-Ben Rasulullah (s.a.v.) ile beraber bu sûreyi okurdum, onun içinde el-Bakara veya ondan daha fazla ayet vardı; ‘Recim ayeti’ de onun içindeydi.”²³⁵

34. Sebe’: İhtiva ettiği konulardan biri olan ve 15. ayette geçen “Sebe” halkı sebebiyle “Sebe” ismini almıştır. Ayrıca bu sûrenin ismi “Sebe’ el-melike” ve “el-Melike” olarak da bilinir.²³⁶ Übey b. Kâ’b’ın rivayet ettiğine göre Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Her kim Sebe’ Sûresi’ni okursa her nebî ona refik olur ve onunla musafaha eder.”²³⁷

35. Fâtır: Allah’ın (c.c.) yaratıcılığını bildiren ve ilk ayette geçen “Fâtır” isminden dolayı “Fâtır” ismini almıştır. “el-Melâike” ise içtihadî isimdir.²³⁸ “el-Hamdulillahi fâtır” diye de anılır.²³⁹ Übey b. Kâ’b’ın rivayet ettiğine göre

229- Neseî-Sünen, “Şâilât” 16; İbn Mâce-Sünen, “İkâme” 6.

230- Alusî-Tefsir, XXI, 116.

231- Darimî-Sünen, “Fezâilü’l-Kur’ân” 19.

232- Alusî-Tefsir, XXI, 115.

233- Tirmizî-Sünen, “Da’âvât” 114.

234- Buhârî, “Tefsir” 33/3; Ahmed b. Hanbel-Müsned, V, 188, 189.

235- Ahmed b. Hanbel-Müsned, V, 132.

236- İbn Nedim-Fihrist, s. 38-39.

237- Zeylâi-Tahric, III, 142.

238- Muhammed Salim, I, 101; Suyutî-İtkan, I, 54.

239- İbn Nedim-Fihrist, s. 38.

Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Her kim el-Melâike Sûresi’ni okursa cennetin sekiz kapısından içeri davet edilir ve dilediğinden girer.”²⁴⁰

36. **Yâ-Sîn:** İsmi, Kur’an’ın en kısa ayeti olan ilk ayetinden almıştır. Tevkîfî isimlerinden biri “Kalbî’l-Kur’ân=Kur’an’ın Kalbî”dir ve Tirmizî’nin Enes’ten rivayetine göre bu ismi Rasulullah vermiştir.²⁴¹ Beyhakî Hz. Eb Bekr’den merfû’ olarak Ya-Sîn Sûresi’nin Tevrat’ta “el-Mu’imme” adıyla geçtiğini kaydeder.²⁴² Yine buna benzer bir rivayette “Tevrat’ta “el-’azîze” adında bir sûre olduğu, bu sûreyi okuyana “el-’azîz” dendiği ve bu sûrenin de “Yâ-Sîn” olduğu rivayet edilir.²⁴³ Okuyandan her türlü kötülüğü uzaklaştırdığı ve her ihtiyacını karşıladığı için sûreye “ed-Dâfi’a”, “el-Müdâfi’a”, “el-Kâziye”²⁴⁴, “Mudâfi’â-i Kâziye”²⁴⁵ dendiği gibi “Yâ-Sîn ve’l-Kur’ân”²⁴⁶ ve “el-’Azîme” de denir. Hz. Peygamber Eb’l-Hasen’e “hıfz namaz”ını öğretirken bizzat isim vererek her rekâtta “Fâtihâtü’l-kitâb” olmak üzere şu sûreleri okumasını tavsiye etmiştir: Birinci rekâtta “Yâ-Sîn”, ikinci rekâtta, “Elif-Lâm-Mîm Tenzil es-Secde”, üçüncü rekâtta “Hâ-Mîm ed-Duâhân” ve son rekâtta mufaşşal sûrelerden “Tebâreke”.²⁴⁷

37. **eş-Şâffât:** Adını, “dizilip saf olanlar veya saf dizener” anlamına gelen birinci ayetindeki “eş-şâffât” kelimesinden almıştır. Rasulullah (sav), “Her kim eş-Şâffât Sûresi’ni Cuma günü okursa Allah onun ne arzusu varsa verir.”²⁴⁸ Beyhakî İbn Ömer’in şöyle dediğini nakleder: “Rasulullah (s.a.v.) bize namazı hafif kıldırmanızı emreder ve eş-Şâffât (sûresi) ile (sabah) namazını kıldırırdı.”²⁴⁹ Übey b. Kâ’b, kendisi Rasulullah’ın yanında iken, onun, (vücudunda) bir yeri sızlayan bir bedevi için “Fâtihâtü’l-kitâb”ı el-Bakara Sûresi’nin evvelinden dört ayeti, el-Bakara 2/163 ayeti, “Âyetü’l-Kürsî”, Âl-i İmrân 3/18 ayeti, A’raf 7/54 ayeti, el-Mü’minûn 23/116 ayeti, el-Cin 72/3 ayeti, eş-Şâffât 37/1-10 ayetleri, el-Haşr 59/22-24 ayetleri, “Kul hüvallâhu ’eḥad” ve “Mu’avvizeteyn” ile iyileşmesi için dua ettiğini (ta’vîz) ve bedevinin bundan sonra sanki hiç bir yeri sızlamamış gibi iyileştiğini rivayet etmiştir.²⁵⁰

38 **Şâd :** Adını, birinci ayetindeki “ص” harfinden almıştır. Bu sûreye “Şâd ve’l-Kur’ân” da denir. Ebû Sâ’îd el-Hudrî (ra) diyor ki, rüyamda Şâd Sûresi’ni yazdığımı gördüm; secde ayetine varınca elimdeki “divit”, “kalem” ve ne varsa

240- Zeylaî-Tahric, III, 158.

241- Tirmizî-Sünen, “Fezâilü’l-Kur’ân(Şevâbü’l-Kur’ân)” 7; İbn Mansur-Sünen, II, 283.

242- Beyhakî-Şuab, II, 481.

243- Deylemî-Firdevs, III, 181.

244- Suyutî-İtkan, I, 54. Not: Beyhakî bu hadisi münker kabul etmiştir (bkz. Beyhakî-Şuab, II, 481)

245- Elmalılı, VI, 394.

246- Mukaddimetan, s. 9.

247- Tirmizî-Sünen, “Da’âvât” 114.

248- Kenz, I, 592.

249- Neseî-Sünen, “İmâme”, 817; Behakî-Sünen, II, 318. Ayrıca İbn Mâce Resulullah’tan içinde “eş-Şâffât Sûresi’nin geçtiği merfû’ bir hadisi nakletmiştir. (bkz. İbn Mâce-Sünen, “Tib” 64.

250- İbn Mâce-Sünen, “Tib” 64; Ahmed b. Hanbel-Müsned, V 128.

hepsi secde etti...”²⁵¹ İbn ‘Abbâs: Şâd Sûresi’ndeki secdenin vacip secdelerden (‘azâim-i sucûd) olmadığını söylemiştir.²⁵² Hz. Peygamber (as), minberde ‘Şâd Sûresi’ni okuduktan sonra (secde ayetinden dolayı) inip secde etmiştir.²⁵³ Şehâvî bu sûrenin ismini “Dâvûd” olarak tespit etmiştir.²⁵⁴

39. ez-Zümer: 39/71 ve 39/73 ayetlerinde “takım, zümre” anlamına gelen “زمره”ün çoğulu “زمر” kelimesinden almıştır. Hz. Aişe (ra) Rasulüllah’ın her gece uyumadan önce Benî İsrâîl ve ez-Zümer sûrelerini okuduğunu rivayet etmiştir.²⁵⁵ Şehâvî bu sûrenin ismini “el-Ğuref olarak kaydetmiştir.²⁵⁶

40. Ğâfir: İsmi, ilk ayetinde yer alan ve Allah’ın sıfatlarından olan “غافر” kelimesinden almıştır.²⁵⁷ Yaygın kullanılan diğer bir ismi de “el-Mü’mîn”dir.²⁵⁸ Übey b. Kâ’b’ın rivayet ettiğine göre Rasulüllah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Her kim el-Mü’mîn Sûresi’ni okursa her nebînin, siddîkin, şehidin, mü’mînin ruhları ona duada bulunur”.²⁵⁹ Ayrıca bu sûrenin, -yine ilk kelimelerinden alınan- “eṭ-Ṭavî”,²⁶⁰ “Ḥâ-Mîm”²⁶¹ ve “Ḥâ-Mîm el-Mü’mîn” gibi içtihadî isimleri de vardır.

41. Fuşşilet: İsmi, üçüncü ayetindeki “sûrelerinin başları ve sonları ayırd edilmiş, mânası itibariyle vaad ve tehdid, ahkâm diğer kısımlara ayrılarak ayrıntılarıyla anlatılmış” anlamına gelen “فصلت” kelimesinden almıştır. Bununla birlikte sûreye, “es-Secde”,²⁶² “el-Ekvât=azıklar”,²⁶³ “el-Meşâbiḥ”,²⁶⁴ “Ḥâ-Mîm es-Secde”,²⁶⁵ ve “Ḥâ-Mîm”,²⁶⁶ de denir.

42. eş-Şûrâ: Adını, 42/38 ayetindeki, toplum yönetiminde pek önemi olan “سورة” kavramından almıştır. “Ḥâ-Mîm ‘Ayn-Sîn-Kâf”²⁶⁷, “‘Ayn-Sîn-Kâf”²⁶⁸ şeklinde de isimleri mevcuttur. Taberânî’nin rivayetine göre Meymûne validemiz, Rasulüllah’ın kendisine şöyle dediğini bildirmiştir: “-Meymûne, sen ‘Ḥâ-Mîm-‘Ayn-

251- Ahmed b. Hanbel-Müsned, III, 78, 84.

252- Buhârî, “Enbiyâ” 39; Eb Davud-Sünen, “Sücûd” 5; Ahmed b. Hanbel-Müsned, I, 360; Darîmî-Sünen, “Şalât” 161.

253- Eb Davud-Sünen, “Sücûd” 5.

254- Şehavî-Cemal, I, 37.

255- Tirmizî-Sünen, “Da’âvât” 22; Ahmed b. Hanbel-Müsned, VI, 68, 122.

256- Suyutî-İtkan, I, 54; Şehavî-Cemal, I, 37.

257- Suyutî-Tertib, s.182.

258- Not: Sûrenin 40/28. ayetinde zikredilen “Mü’mîn-i Âl-i Fir’avn”un zikredilmesi dolayısıyla bu isim vermiştir (bkz. Suyutî-İtkan, I, 54).

259- Zeylaî-Tahric, III, 223.

260- Suyutî-İtkan, I, 54.

261- Not: ح م =Ḥâ-Mîm, Rahman’ın, Muhammedin (as) ruhunda tecelli eden ledünnî, ilâhî rahmetinin icamlı bir remzidir. (Bkz. Elmalılı, VII, 67).

262- Zeylaî-Tahric, III, 230.

263- Alusî-Tefsir, XXIV, 94.

264- Suyutî-İtkan, I, 54.

265- Şehavî-Cemal, 37; Suyutî-Tefsir, V, 358.

266- Kurtubî-Tefsir, XVI, 104.

267- Şehavî-Cemal, 37. Not: Şehâvî, bu ismi “eş-Şûrâ”dan önce kaydetmiştir. (bkz. Şehavî-Cemal, I, 37); Suyutî-Tefsir, VI, 2.

268- Alusî-Tefsir, XXV, 10.

Sîn-Kâf'ı okuyur musun?...²⁶⁹ Bu rivayette Rasulullah'ın, sûrenin isimlerinden birini telaffuz ettiğini görmekteyiz.

43. ez-Zuhruf: Adını, 43/35 ayetinde geçen ve "altın, mücevher, yaldızlı nakışlar" anlamına gelen "زحرف" kelimesinden almıştır. Suyûtî "Hâ-Mîm ez-Zuhruf"²⁷⁰ olarak kaydetmiştir. Vâhid b. Süleym diyor ki, tabiinden 'Atâ' b. Ebî Rebâh'ın (h. 114) yanına gittim, "kader" hakkında Basralıların ileri geri konuştuklarındab şikâyet edince bana dedi ki: "Sen Kur'an'ı okumuyor musun?" "Evet" deyince, bana ez-Zuhruf (sûresini) oku dedi.²⁷¹ Bu haberde tabiî döneminde söz konusu sûrenin isminin İmâm Muşhaf'taki şekliyle bilindiği ortaya çıkmıştır.

44. ed-Duḥân: İsmi, 44/35 ayetinde "açlık-kıtlık yılları", "gelmesi çok kuvvetle muhtemel olan şer" veya "dumanlı/gazlı hava" anlamlarına gelen "دخان" kelimesinden almıştır. Ebû Hüreyre'nin rivayet ettiğine göre Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Her kim 'Hâ-Mîm ed-Duḥân'ı herhangi bir gecede okursa yetmiş bin melek ona istiğfar ettiği halde sabahlar"²⁷² ve yine "Kim cuma gecesi 'ed-Duḥân'ı okursa mağfiret olunur"²⁷³

45. el-Câsiye: Adını, 45/28 ayetindeki "diz üstü çökmüş, derli toplu, en itinalı ve hürmetli", "topllanmış cemaat" anlamlarına gelen ve ahirette bütün milletlerin, Allah'ın hakimiyeti karşısında dize geleceklerini ifade eden "الجابية" kelimesinden almıştır. Ayrıca "eş-Şerîa"²⁷⁴, "Hâ-Mîm eş-şerîa"²⁷⁵ ve "ed-Dehr"²⁷⁶ gibi içtihadî isimleri vardır. Übey b. Kâ'b'ın rivayet ettiğine göre Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Her kim 'Hâ-Mîm el-Câsiye Sûresi'ni okursa Allah onun ayıbını örter ve ahiret gününde korkusunu (el-feze') giderir."²⁷⁷

46. el-Aḥkâf: Adını, 46/21 ayetinde geçen ve "eğri büğrü kum tepeleri" anlamına gelen ve 'Âd kavminin uyarıldıkları sırada bulundukları yerin adı olan "الأحفاف" kelimesinden almıştır. Übey b. Kâ'b'ın rivayet ettiğine göre Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Her kim el-Aḥkâf Sûresi'ni okursa Allah o kimseye her adedine on olmak üzere dünyadaki kumlar sayısınca sevap yazar."²⁷⁸ İbn Mes'ûd: "Rasulullah bana el-Aḥkâf Sûresi'ni okuttu..."²⁷⁹ Yine İbn Mes'ûd, Rasulullah'ın kendisine Âl-i Hâmîm yani el-Aḥkâf (sûresinden) ve otuz ayetli (şelâşîne)

269- Taberânî-Mu'cem, XXIV, 29. Heysemî, bu hadisin kritiğini yapmış Taberânî'nin şeyhi Muhammed b. 'Abdûs hariç diğerlerinin sahih olduğunu söylemiştir. (bkz. Heysemî-Zevaid, V, 102).

270- Suyûtî-Tefsir, VI, 13.

271- Tirmizî-Sünen, "Kader" 17.

272- Tirmizî-Sünen, "Fezâilü'l-Kur'ân (Şevâbü'l-Kur'ân)" 8.

273- Tirmizî-Sünen, "Fezâilü'l-Kur'ân (Şevâbü'l-Kur'ân)" 8.

274- Şahavî-Cemal, I, 37; Suyûtî-Tefsir, VI, 34.

275- İbn Nedîm-Fihrist, 38.

276- Suyûtî-İtkan, I, 54.

277- Zeylâî-Tahrir, III, 276.

278- Zeylâî-Tahrir, III, 291.

279- Ahmed b. Hanbel-Müsned, I, 321. Not: Alusî, tefsirinde bu rivayetin İbn 'Abbâs'tan geldiğini söylüyorsa da, (bkz. Alusî-Tefsir, XXVI, 4) Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde böyle bir rivayete rastlanmamıştır.

sûrelerden öğrettiğini ve o zaman sûrelerin ekseri 30 ayet olduğu için sûrelerin isimlerine “şelâşine” dendiğini beyan etmiştir.²⁸⁰ Suyutî’ye göre diğer bir ismi “Hâ-Mîm el-Ahķâf”tır.²⁸¹

47. Muḥammed (as): İsmi, 47/2 ayetinde geçen “محمد” kelmesinden almıştır. Ayrıca sık kullanılan bir ismi de “el-Kıtâl” olup “Ve’l-lezîne keferû”²⁸² diye bir içtihadî ismi de vardır.²⁸³ Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Kim Muḥammed Sûresi’ni okursa Allah’ın üzerine, o kimseyi cennet nehirlerinden içirmesi bir hak olur.”²⁸⁴

48. el-Feth: Adını, 48/1 ayetinde “Ḥudeybiye antlaşmasını” veya “Mekke’nin fethini” ifade eden ve “zâfer” anlamına gelen “فتح” kelimesinden almıştır. Diğer bir ismi de “İnnâ feteḥnâleke” dir ve hadislerde sık sık geçer²⁸⁵. Hz. Ebû Bekr, Ḥudeybiye antlaşmasını pek kabûllenemeyen ve bunun için Rasûlullah’a naz makamında serzenişte bulunarak bir kısım ifadeleri söyledikten sonra dert yanmak için kendisine gelen Hz. Ömer’i teskin etmek maksadıyla: “O, Allah’ın Resulüdür. Allah onu ebedâ zayi etmeyecektir” dediği ve bunun üzerine de el-Feth Sûresi inip, Hz. Peygamber’in de hemen bu sûreyi Hz. Ömer’e okuduğu rivayet edilmektedir.²⁸⁶ ‘Abdullah b. Muğaffel, Resûlullah’ın Mekke Fethi günü devesinin üzerinde el-Feth Sûresi’ni *terci* yaparak (nameli şekilde) okuduğunu rivayet etmiştir.²⁸⁷

49. el-Ḥucurât: İsmi, 49/5 ayetindeki “odalar, bölmeler” anlamına gelen, “Peygamber (as)’ın hâne-i saâdetinin odaları”nı kasteden ve “حجرة”ünün çoğulu “الحجرات” kelimesinden almıştır. Hâriş b. Ebî Dirâr el-Ḥuzâî (ra)’ın hadisesi üzerine el-Ḥucurât (sûresi) inmiştir.²⁸⁸ Söz konusu rivayette adı geçen sahabî başından geçen hadisseyi sûrenin ismini vererek anlatmaktadır; bundan anlaşılıyor ki Rasûlullah döneminde sûrenin ismi bilinmektedir. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Her kim el-Ḥucurât Sûresi’ni okursa Allah o kimseye, kendi zatına itaat ve isyan edenlerin sayısınca sevap yazar.”²⁸⁹

50. Kâf: İsmi, birinci ayette geçen ve *kesik harfler* kabilinden olan “ق” harfinden almıştır. Bu sûrenin “el-Bâsikât” diye bir de içtihadî ismi vardır.²⁹⁰ Sahabeden Evs b. Ḥuzeyfe (ra), Rasûlullah’ın ashabının *mufaṣṣal sûreleri* Kâf Sûresi’nden itibaren saydığını rivayet etmiştir.²⁹¹ Ebû Vâķid el-Leyṣî (ra),

280- Ahmeb b. Hanbel-Mûsned, I, 419, 421, 452.

281- Suyutî-Tefsîr, VI, 37.

282- Suyutî-İtkan, I, 54.

283- Muhammed Salim, I, 104.

284- Zeylaî-Tahric, III, 301.

285- Suyutî-İtkan, I, 54.

286- Buharî, “Cizye” 18, “Tefsîr” 48/5.

287- Buharî, “Fezâilü’l-Kur’ân” 30; Müslim, “Müsâfirin” 239.

288- Ahmed b. Hanbel-Mûsned, IV, 279.

289- Zeylaî-Tahric, III, 353.

290- Suyutî-İtkan, I, 54; Şehavî-Cemal, 37.

291- Ahmed b. Hanbel, Mûsned, IV, 9.

Rasulullah'ın Bayram Namazında Kâf ve İkterabet (sûrelerini) okuduğunu rivayet etmiştir.²⁹² Müslim ise Şaḥîḥ'inde aynı hadisi farklı isimde "İkterabeti's-sâ'atu", "Kâf ve'l-Kur'âni'l-Mecîd" şeklinde kaydetmiştir.²⁹³ Ebû Dâvûd "İkterabeti's-sâ'atu ve inşakka'l-kamer" şeklinde²⁹⁴ ve Ahmed b. Hanbel ise "Kâf ve'l-Kur'ân" şeklinde kayderken²⁹⁵ yine Ebû Dâvûd bir yerde sadece "Kâf" şeklinde rivayet etmiştir.²⁹⁶ Amre bintu Abdırâhmân, Rasulullah'ın, "Kâf ve'l-Kur'âni'l-Mecîd'i" Cuma günü minberde okurken ağızdan ezberlediğini rivayet eder.²⁹⁷

51. ez-Zâriyât: Adını, "kırıp ufalayan veya savuran, ya da toz duman edip götüren" anlamına gelen "الزاريات" kelimesinden almıştır. Berâ' b. Âzib'in (ra) anlattığına göre Rasulullah (s.a.v.) kendilerine öğle namazını kıldırırken Lokmân ve ez-Zâriyât sûrelerini okumuş, onlar da okuduğu ayetlerin bir kısmını iştirmişler.²⁹⁸ İbn Ebî Şeybe Hz. Ömer'in öğle namazında Kâf ve ez-Zâriyât sûrelerini okuduğunu rivayet etmiştir.²⁹⁹ Berâ' (ra): "Rasulullah'ın arkasında öğle namazını kıldık, Lokmân ve ez-Zâriyât sûrelerinden okuduğu ayetleri ara ara duyardık."³⁰⁰ demiştir ki, bu hadiseler söz konusu sûrenin isminin Rasulullah döneminde belirlendiğinin kuvvetli emareleridir.

52. et-Tûr: Adını, birinci ayette Süryanice "dağ" anlamına gelen ve Hz. Mûsâ'nın ilâhî tecellilere mazhar olduğu yerin adı olan "الطور" kelimesinden almıştır. Hadiste de "et-Tûr" olarak geçmiştir.³⁰¹

53. en-Necm: İsmi, "yıldız" anlamına veya "parça parça verilen bir şeyin herbir parçasına verilen isim" anlamına gelen "النجم" kelimesinden almıştır. "Ve'n-Necm", "Ve'n-necmi izâ hevâ" diye de zikredilir.³⁰² Esved, Abdullâh'tan Rasulullah'ın en-Necm Sûresi'ni okuyup secde ayeti gelince de secdeye vardığını rivayet etmiştir.³⁰³ Abdullâh b. Mes'ûd (h.32) içinde *secde ayeti* bulunan sûrelerden ilk inen sûrenin "ve'n-Necm Sûresi" olduğunu rivayet etmiştir³⁰⁴ ki, bu da yine sûrenin isminin iyi bilindiği hakkında önemli bir delildir.

54. el-Kamer: Sûreye, ilk ayetinde geçen ve "dolunay" anlamına gelen "Kamer" ismi verilmiştir ve Suyûtî de bu ismi desteklemiştir.³⁰⁵ Diğer bir tevkiî

292- Tirmizî-Sünen, "Cumû'a" 33; Neseî-Sünen, "İdeyn" 12; Beyhakî-Şuab, II 479.

293- Müslim, "İdeyn" 14, 15.

294- Eb Davud-Sünen, "Şalât" 246.

295- Ahmed b. Hanbel-Müsned, IV, 436, 463.

296- Eb Davud-Sünen, "Şalât" 66.

297- Müslim, "Cumû'a" 50-52. Sûrenin "Kâf" şeklindeki ismi için bkz. Tirmizî-Sünen, "Cumû'a" 33; Darimî-Sünen, "Şalât" 66; Ahmed b. Hanbel-Müsned, VI, 435.

298- İbn Mace-Sünen, "İkâme" 8 ; Neseî-Sünen "İftitâh" 55.

299- İbn Ebî Şeybe-Musannef, I, 392.

300- Neseî-Sünen, "İftitâh" 55.

301- Eb Davud-Sünen, "Şehrü ramazân" 9. Not: Hadisin metni 74. sûrede gelecek.

302- Alusî-Tefsir, XXVII, 44.

303- Buharî, "Ezân" Hadis no: 1008.

304- Buharî, "Tefsir" 53/4.

305- Suyûtî-İtkan, I, 54.

ismi ise “İkterabet”tir.³⁰⁶ Şehâvî “İkterabeti’s-sâ’atu”³⁰⁷ şeklinde kaydetmiştir.³⁰⁸ Beyhakî, İbn ‘Abbâs’tan rivayetle Tevrat’ta bu sûrenin isminin “el-Mübeyyîza” olduğunu rivayet etmişse de söz konusu hadisi münker saymıştır..³⁰⁹

55. er-Raḥmân: Sûreye, ilk ayetinde “الرحمن” ismi geçtiğinden ve sûre boyunca Allah’ın rahmaniyeti anlatıldığından bu ad verilmiştir. Ayrıca bu sûreye “Arûsu’l-Kur’an=Kur’an’ın gelini/Kur’an’ın zirvesi” da denir.³¹⁰ Câbir b. ‘Abdillâh (ra) Resullûllah’ın, ashabına er-Raḥmân Sûresi’ni okuduğunu... rivayet etmiştir.³¹¹ Yine Câbir (ra): “Rasulûllah (s.a.v.) bize er-Raḥmân Sûresi’ni başından sonuna kadar okudu.”³¹² demiştir.

56. el-Vâkı’a: “Gerçeğin ta kendisi olan büyük hadise” anlamına gelen “الواقعة” adını, ilk ayetten almıştır.³¹³ Rasulûllah’ın (s.a.v.) sabah namazında el-Vâkı’a ve benzeri sûreleri okuduğu rivayet edilmiştir.³¹⁴ Yine Rasulûllah (s.a.v.): “Beni ‘Hûd’, ‘el-Vâkı’a’, ‘el-Mürselât’, ‘Amme yetesâ’elûn’ ve ‘Îza’s-şemsu küvviret’ (sûreleri) ihtiyarlattı” buyurmuşlardır.³¹⁵ Resullûllah: “Kim, her gece ‘el-Vâkı’a (sûresini) okursa ebedâ fakir olmaz.”³¹⁶ buyurmuşardır.

57. el-Ḥadîd: Adını 57/25 ayetinde geçip “demir” anlamına gelen “الحديد” kelimesinden almıştır. Übey b. Kâ’b’ın rivayet ettiğine göre Rasulûllah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Her kim el-Ḥadîd Sûresi’ni okursa artık iman edenlerden yazılır.”³¹⁷ Hz. Ömer (ra) müslüman olmadan önce kız kardeşinin yanına gittiği zaman üzerinde el-Ḥadîd Sûresi’nin ilk ayetlerinin yazılı olduğu bir sahife görmüş, “Allah’a ve Resulüne iman ediniz... içinizden infakta bulunanlara büyük ecir vardır.” (ayet 7) meâlindeki ayeti okuyunca iman etmiştir.³¹⁸

58. el-Mücâdele: Alusî “Kad semî’a”³¹⁹ olarak kaydetmiştir. Übey b. Kâ’b’ın Muşhaf’ında “ez-Zıhâr” olarak belirlenmiştir.³²⁰ Ḥavle bintu Şa’lebe (ra)’ın

306- Muhammed Salim, I, 105.

307- Şehavî-Cemal, I, 37.

308- Not: Konuyla alakalı rivayetler 50. sûrede geçti. (bkz.Eb Davud-Sünen, “Şalât” 246).

309- Beyhakî-Şuab, II, 490.

310- Kurtubî-Tefsir, XVII, 99.

311- Tirmizî-Sünen, “Tefsir” 55/1. Not: Timizî bu hadisin “garib” bir olduğunu söylemiştir.

312- Tirmizî-Sünen, “Tefsir” 55/1;Eb Davud-Sünen, “Şehrü ramazân” 9.

313- Eb Davud-Sünen, “Şehrü ramazân” 9.

314- Abdurrezzak-Musannef, I, 115.

315- Tirmizî-Sünen, “Tefsir” 56/6.

316- Beyhakî-Şuab, II, 491.

317- Zeylaî-Tahric, III, 420.

318- Alusî-Tefsir, XVII, 164. Not: Fakat Alusî, Hz. Ömer’in İslamiyete girmesine sebep olan sahifenin üzerinde Tâ- Hâ Sûresi’nin yazılı olduğuna dair kuvvetli bilgiler bulunduğunu (bkz. İbn Asâkir, XVIII, 271-72) hatırlatarak söz konusu rivayetin zayıf olduğunu bildirmiştir (bkz. Alusî-Tefsir, XVII, 164).

319- Alusî-Tefsir, XXVIII, 2.

320- Alusî-Tefsir, XXVIII, 2.

anlattığına göre el-Mücâdele Sûresi'nin baş tarafı kendisi ve bir de kocası Evs b. Şâmit (ra) hakkında nazil olmuştur.³²¹

59. el-Ğaşr: İkinci ayetinde geçen ve "sevkiyat için bir yere toplama" anlamına gelen "الحشر" kelimesi, sûreye ad olmuştur. "Benû'n-Nađîr" bu sûrenin içtihadî ismidir. Ma'kîl b. Yesâr'ın rivayet ettiğine göre Rasulüllah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Her kim sabah olunca üç kez 'أعوذ بالله السميع العليم من الشيطان الرجيم' = *Kovulmuş şeytan(ın şerrinden) pekâla gören bilen Allah'a sığınırım*' der ve el-Ğaşr Sûresi'nin son üç ayetini okursa Allah o kimseye, kendisi için mağfîret dileyen 70 bin melek tayin eder..³²²

60. el-Mumtağene: Adını "imtihan edilen kadın" anlamına gelen 10. ayetten almıştır³²³. "el-İmtihân" ve "el-Mevedde" de denir.³²⁴ Übey b. Kâ'b'ın rivayet ettiğine göre Rasulüllah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Her kim el-Mumtağine Sûresi'ni okursa mü'min ve müminat kıyamet günü ona şefa'at eder".³²⁵

61. eş-Şaff: İsmi, sağlam bir bina gibi tek vücut olmanın önemine işaret eden 4. ayetindeki "صف" kelimesinden almıştır. "el-Ğavâriyyûn"³²⁶, "el-Ğivâr"³²⁷ ve "İsâ"³²⁸ gibi içtihadî isimleri de mevcuttur. 'Abdullâh b. Selâm (ra), bir gün sahabeye: "Hatırlıyor musunuz? Hanginiz Rasulüllah'a gelip *Allah nezdinde hangi amel daha hoştur* diye sormuştu ve bizden hiç kimse ayağa kalkmamıştı da, bunun üzerine Rasulüllah bize bir kişi gönderip bizi bir yere toplayarak şu sûreyi yani Şaff Sûresi'nin bütünü bize okumuşdu?" dedi.³²⁹

62. el-Cumu'a: İsmi, Cuma namazını farz kılan 63/9 ayetinden almıştır. Ebû Hüreyre (ra): "Rasulüllah'ın yanında oturuyorduk el-Cumu'a Sûresi nazil oldu..³³⁰ Semüre: Rasulüllah (s.a.v.) cuma gecesinin akşamında "Kul yâ eyyühe'l-kâfirûn" ve "Kul hüvellahu 'eğad" (sûrelerini); yine Cuma gününün yatsı namazında ise el-Cumu'a ve el-Münâfikûn sûrelerini okurdu³³¹ diye rivayet ederken, Nu'mân b. Beşîr (ra) da, Rasulüllah'ın Cuma günü el-Cumu'a Sûresi'nin akebinden "Hel 'etâke

321- Ahmed b. Hanbel-Müsned, VI, 410.

322- Tirmizî-Sünen, "Şevâbü'l-Kur'ân" 22. Not: Tirmizî bu hadisin "ğarîb" olduğunu söylemiştir. Ayrıca bkz. Darimî-Sünen, "Fezâilü'l-Kur'ân" 22; Ahmed b. Hanbel-Müsned, V, 26.

323- Not: İbn Hacer, "ح" harfinin fethası ile المحشة şeklinde ad verilmesinin meşhur olduğunu, "ح"nın kesresi ile المحشة şeklinde de okunduğunu söyler; birinci şekle göre sûre, hakkında indiği Sebü' bintü'l-Hâriş'in sıfatıdır. İkinci şekle göre ise -Berâ'e'ye "el-Fâđiha" sıfatı verildiği gibi-, söz konusu sûrenin ismi "el-mumtağine" olur ve onun sıfatı durumundadır (Suyûtî-İtkan, I, 55).

324- Şehavî-Cemal, I, 37. Not: Suyûtî, Şehavî'ye istinaden sûreye "el-Mer'e" dendiğini kaydetmiştir. Fakat "مرءة" kelimesi ile "مرءة" kelimesi arasında bir değişme (taşîf) söz konusudur. Çünkü Şehavî'de "mer'e" kaydı bulunmamaktadır. (bkz. Şehavî-Cemal, I, 37; Suyûtî-İtkan, I, 55).

325- Zeylaî-Tahrir, III, 366.

326- Şehavî-Cemal, I, 37.

327- Suyûtî-Tefsir, VI, 212.

328- Alusî-Tefsir, XXVIII, 83.

329- Ahmed b. Hanbel-Müsned, V, 452.

330- Buharî, "Tefsir" 62/1; Tirmizî-Sünen, "Tefsir" 62/1, "Menâkıb" 70.

331- Beyhakî-Sünen, III, 201; Müslim, "Cum'u'a" 64, Eb Davud-Sünen, "Şalât" 212; Nesefî-Sünen, "Cum'u'a" 38; Ahmed b. Hanbel-Müsned, I, 226, 340, 354, 361, II, 430.

hadîsu'l-gâşiye" (sûresini) okuduğunu rivayet etmiştir.³³² Sahabenin, Rasulüllah'ın namazda hangi sûreleri okuduğunu isimleri ile zikretmeleri, adı geçen sûrelerin o dönemde iyi bilindiğinin delillerini taşımaktadır.

63. el-Münâfıkûn: Adını, konusundan (münafıklar konusu) almıştır. İbn 'Abbâs: Rasulüllah (s.a.v.) Cuma namazında el-Cumu'a ve el-Münâfıkûn sûrelerini okudu,³³³ diye rivayet etmiştir.

64. et-Tegâbûn: "Karşılıklı aldatma, veya aldanmanın ortaya çıkmasını" ifade eden 64/9 ayetindeki "الضَّامِنِ" kelimesi, sûreye isim olmuştur. Übey b. Kâ'b'ın rivayet ettiğine göre Rasulüllah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Her kim et-Tegâbûn (sûresini) okursa ani ölümden kurtulur."³³⁴

65. et-Talâk: Adını, sûrenin ilk bölümüne konu olan talak (boşanma) hükmünden almıştır. Buḥârî'nin kaydettiğine göre İbn Mes'ûd sûreye "en-Nisâu'l-Kuşvâ=Kısa Nisa Sûresi" adını vermiştir³³⁵ ve İbn Mes'ûd, "en-Nisâu'l-Kuşvâ"nın "et-Tûlâ= Uzun"dan (Nisa Sûresi'nden) sonra indiğini rivayet etmiştir.³³⁶ Bu sûrenin diğer bir ismi de "Yâ eyyuhe'n-nebiyyu izâ tallaktumu'n-nisâ'e" (sûresi)dir.³³⁷

66. et-Taḥrîm: Baş kısmındaki konu, ismine sebep teşkil etmiştir. Sûrenin "Lime Tuḥarrimu"³³⁸, "Muteḥarrim"³³⁹ ve "en-Nebî"³⁴⁰ gibi içtihadî isimleri de vardır. Rasulüllah (s.a.v.): "Her kim et-Taḥrîm Sûresi'ni okursa Allah o kimseye tevbe-i nasuh ihsan eder"³⁴¹ buyurmuşlardır.

67. el-Mülk: İsmi, başlangıç kısmında geçen ve Allah'ın kâinatı yaratıp yönetmesinde ortaya çıkan hakimiyetinden bahsetmesinden alır. İbn 'Abbâs'tan rivayet edildiğine göre bir sahabe -kabir olduğunu farketmeden- bir kabrin üzerine çadır kurmuş, birden orada birisinin, sonuna kadar "Tebâreke'l-lezî bi yedihi'l-mülk Sûresi"ni okuduğuna şahit olmuş ve bu durumu Rasulüllah'a anlatınca buyurmuşlar ki: "O, 'el-Mânî'a', 'el-Münciye'dir; okuyanını kabir azabından korur."³⁴² İbn Mes'ûd: Biz Rasulüllah devrinde bu sûreye "el-Mânî'a" derdik³⁴³ diye açıklarken, İbn 'Abbâs'tan gelen *merfû'* bir rivayette onun adının "el-Münâfî'a", "el-Münciye"³⁴⁴ ve kıyamet günü, okuyanını Allah nezdinde savunacağından dolayı bu

332- Neseî-Sünen, "Cumû'a" 40.

333- Müslim, "Cumû'a" 64.

334- Zeylaî-Tahrir, IV, 44.

335- Suyutî-İtkan, I, 55.

336- Buḥârî, "Tefsir" 2/41; 65/2; Neseî-Sünen, "Talâk" 56.

337- Abdurrezzak-Musannef, III, 181.

338- Muhammed Salim, I, 108.

339- Suyutî-İtkan, I, 55.

340- Şehavî-Cemal, I, 38.

341- Zeylaî-Tahrir, IV, 68.

342- Tirmizî-Sünen, "Fezâilü'l-Kur'ân" 9. Not: Tirmizî hadis için "Hasen" ve "Gârib"dir demiştir.

343- Suyutî-İtkan, I, 55; Heysemî-Zevaid, VIII, 127.

344- Beyhakî-Şuab, II, 494-95.

manaya “el-Mücâdele”³⁴⁵ dendiği de rivayet edilmiştir.³⁴⁶ Rasulülla (s.a.v.) “Kur’an’dan otuz ayetli bir sûre vardır ki kendisini okuyana şefa’at eder o sûre: ‘Tebâreke’l-lezî bi yedihi’l-mülk Sûresi’dir.”³⁴⁷ buyurduğu, “el-Mülk Sûresi’nin ümmetimin kalbinde olmasını ne kadar arzu ederdim”³⁴⁸ temennisinde bulunduğu sûrenin adının, Tevrat’ta da “Mülk” olarak geçtiğini rivayet eden bir hadis vardır.³⁴⁹ Ayrıca “el-Vâkı’a”, “el-Mâni’a”, “el-Mennâ’a”³⁵⁰ ve “el-Vâkiye”, “Tebâreke el-mülk” diye isimleri vardır.³⁵¹

68. el-Ğalem: Adını ilk ayette geçen “قلم” kelimesinden almıştır. “Nûn”³⁵², “Nûn ve’l-Ğalem”³⁵³ diye de isimlendirilir. Rasulülla (s.a.v.): “Her kim el-Ğalem Sûresi’ni okursa Allah ona, güzel ahlaklı insanların sevabı sayısınca sevap verir.”³⁵⁴ buyurmuşlardır.

69. el-Hâkkâ: Anlamlarından biri, “kesin gerçek, vukuu muhakkak olan kıyamet saati” olan, birinci ayetteki “الحاقة” kelimesi, sûrenin adı olmuştur. Rasulülla (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Kim el-Hâkkâ Sûresi’nden onbir ayet okursa Deccâl’in fitnesinden kurtulur.”³⁵⁵ Ahmed b. Hanbel’in kaydettiği bir rivayete göre Hz. Ömer (ra) şöyle demiştir: “Müslüman olmadan önce Hz. Peygamber’le tartışmak üzere evden çıkmıştım. Mescid-i Harâm’a vardığımda baktım ki Resûl-i Ekrem benden önce gelmiş. Arkasında durdum. el-Hâkkâ Sûresi’ni okumağa başladı. Kur’an’ın üslûbuna hayran kalmıştım. Kendi kendime Kureyş’in dediği gibi bu şairdir diye düşündüm. Tam o sırada, (benden habersiz) sûrenin “*Bu Kur’an, pek kerim bir Resulün sözüdür. O, bir şairin sözü değildir* (ayet 40-41) ayetini okudu. Bu defa içimden öyleyse kahindir dedim; hemen “*O, bir kâhînin sözü de değil!*” (ayet 42) ayetini, ardından da (ayet 43-47) ayetlerini kadar okudu. İşte o günden sonra İslâm’ın sevgisi kalbimde yer etmeye başlamıştı.”³⁵⁶

70. el-Me’âric: 70/3 ayetindeki “dereceler ve makamlar” demek olan “المعارج” kelimesi sûreye isim olmuştur. Diğer bir tevkiî ismi ise “Se’ele”dir.³⁵⁷ “Se’ele Sâ’il”³⁵⁸, “el-Vâkı’”³⁵⁹, “el-Mevâkı’”³⁶⁰ de denir. Rasulülla (s.a.v.) şöyle

345- Beyhakî-Şuab, II, 494-95.

346- Suyutî-İtkan, I, 55.

347- Tirmizî-Sünen, “Şevâbü’l-Kur’ân” 9. Not: Tirmizî, hadisin “Hasen” bir hadis olduğunu kaydetmiştir.

348- Beyhakî-Şuab, II, 494.

349- Heysemî-Zevaid, VII, 128.

350- Şehavî-Cemal, I, 39.

351- Kurtubî-Tefsir, XVIII, 134.

352- Eb Davud-Sünen, “Şehrü ramazân” 9; Şehavî-Cemal, I, 38.

353- Suyutî-Tefsir, VI, 249.

354- Zeylaî, Tahrir, IV, 69.

355- Kurtubî-Tefsir, XVIII, 168.

356- Ahmed b. Hanbel-Müsned, I, 17-18. Ayrıca bkz. Eb Davud-Sünen, “Şehrü ramazân” 9.

357- Muhammed Salim, I, 110; Suyutî-İtkan, I, 55.

358- Eb Davud-Sünen, “Şehrü ramazân” 9; Şehavî-Cemal, I, 38; Suyutî-Tefsir, VI, 293.

359- Suyutî-İtkan, I, 55; Şehavî-Cemal, I, 38.

360- Alusî-Tefsir, XXIX, 55.

buyurmuştur: “Her kim ‘Se’ale Sâ’il’ okursa Allah o kimseye, emanetlerine ve sözlerine riayet edenlerin sevabı kadar sevap verir.”³⁶¹

71. Nûh: İsmi, konusu olan Hz. Nuh’un tebliğinden almıştır. “İnnâ erselnâ nûhen” de denir. Rasulüllah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Her kim Nûh Sûresi’ni okursa Nûh’un davetine yetişen müminlerden sayılır.”³⁶²

72. el-Cin: Adını, konusundan almıştır. Ayrıca bu sûrenin “Kul ’ûhiye”³⁶³, “el-Cin” ve “el-Vahy”³⁶⁴ gibi isimleri de mevcuttur.³⁶⁵

73. el-Müzzemmil: “Elbisesine bürülü” anlamına gelip genellikle bununla Hz. Peygamber’in kastedildiği birinci ayetteki gönül okşama manasında bir teşvik hitabı “المزل” kelimesi, sûreye ad olmuştur. Hz. Aîşe (ra), bu sûrenin adından “Yâ eyyühe’l-müzzemmil” diye söz etmiştir.³⁶⁶

74. el-Müddeşşir: “Örtüsüne bürülü” demek olan ve ilk manasıyla Hz. Peygamber’in kastedildiği birinci ayetteki “المدسر” kelimesi, sûrenin ismi. “Yâ eyyühe’l-müddeşşir” de denir. İbn Mes’ûd (ra): Nebî (s.a.v.)’in mânaca veya uzunlukça bir olan (en-nezâ’ir) sûrelerden bir rekâtta “en-Necm” ve “er-Rahmân”ı, diğer bir rekâtta “İkterabet” ve “el-Hâkkâ”yı, diğer bir rekâtta “eṭ-Ṭûr” ve “ez-Zâriyât”ı, başa bir rekâtta “İzâ vaḳa’at” ve “Nûn”u, ayrı bir rekâtta “Se’ale sâ’il” ve “en-Nâzi’ât”ı, diğer bir rekâtta “Veylün li’l-Mütaffifin” ve “Abese”yi, ayrı bir rekâtta “el-Müddeşşir” ve “el-Müzzemmil”i, başka bir rekâtta “Hel ’etâ” ve “Lâ ’Üksimu bi yemi’l-kiyâme”yi, ayrı bir rekâtta “Amme yetesâ’elün” ve “el-Mürselât”ı, bir rekâtta “ed-Duḥân” ve “İze’s-şemsu küvvirat”ı yani her bir rekâtta iki mufaşşal sûre okuyarak namaz kıldığını rivayet etmiştir.³⁶⁷

75. el-Kiyâme : Bu sûre adını, ilk ayette geçen ve bütün sûrenin konusunu teşkil eden “القيامة” kavramından almıştır. İsmi, “Lâ ’Üksimu”³⁶⁸ olarak da geçen bu sûre ile ilgili hadis daha önce geçmişti.³⁶⁹

76. el-İnsân: İlk ayette, ismi geçmiştir. “Hel ’etâ”, “Hel ’etâ ale’l-insâni” şeklinde hadislerde geçen isimleri bulunan sûrenin³⁷⁰ “ed-Dehr”, “el-Ebrâr” ve “el-Emsâc” şeklinde diğer isimleri de vardır.³⁷¹

77. el-Mürselât: Birinci ayetteki, ismi hazfedilip sıfatı kalan ve “birininin peşinden gönderilenler” anlamına gelen “المرسلات” kelimesi, sûreye isim olmuştur.

361- Zeylât-Tahric, IV, 90.

362- Zemahşerî-Tefsir, IV, 166.

363- Suyutî-Tefsir, IV, 104.

364- Şehavî-Cemal, I, 38. Not: Şehavî “Kul ’ûhiye” ismini öne almıştır. (bkz. Şehavî-Cemal, I, 38).

365- İbn Mace-Sünen, “Tıb” 64; Ahmed b. Hanbel-Müsned, V, 128. Not: Hadisin metni 37. sûrede geçti.

366- Nescî-Sünen, “Kiyâmü’l-leyl” 2; Eb Davud-Sünen, “Şehrü ramazân” 9.

367- Eb Davud-Sünen, “Şehrü ramazân” 9.

368- Şehavî-Cemal, I, 38. Not: Şehavî, sûrenin bu ismini diğerlerinden öne almıştır. (bkz. Şehavî-Cemal, I, 38).

369- Eb Davud-Sünen, “Şehrü ramazân” 9. Ayrıca bkz. 74. Sûre el-Müddeşşir.

370- Eb Davud-Sünen, “Şehrü ramazân” 9. Bu hadisin metni, 74. Sûre’de geçmişti.

371- Alusî-Tefsir, XXIX, 150.

Sûrenin diğer bir ismi de “el-‘Urf’dür. İbn ‘Abbâs Annesi Ümmü Fađl’dan, ki o, –en son işittiğine göre- akşam namazında Rasulüllah’ın “Ve’l-mürselâti ‘urfen Sûresi”ni okuduğunu rivayet etmiştir.³⁷² İbn Mes‘ûd: “Rasulüllah ile Minâ civarında bir mağarada iken; ‘Ve’l-mürselât Sûresi’nazil oldu.”³⁷³ demiştir ki, bu rivayet, sûrenin isminin nazil olduğu sırada bilindiğini göstermektedir.

78. en-Nebe’: İsmi, ikinci ayetinde “mühim haber” anlamına gelen “النَّبأ العظيم” sıfat cümlecığının birinci cüzünden almıştır. Diğer bir tevkiî ismi de “Amme”dir.³⁷⁴ Hadiste “Amme yetesâ’elûn” olarak geçen³⁷⁵ sûrenin “et-Tesâ’ul” ve “el-Mu‘şirât”³⁷⁶ gibi isimler de vardır. İbn Mes‘ûd, Rasulüllah’ın (s.a.v.) on sûreyi bir arada toplayıp, er-Raĥmân ve en-Necm sûrelerini bir rekâtta, “ed-Duĥân” ve “Amme yetesâ’elûn” sûrelerini de bir rekâtta okuduğunu rivayet ederken³⁷⁷ Taberânî de zayıf bir senedle Hz. ‘Alî’den şu rivayeti nakleder: “Münafık olan bir kimse; Tevbe, Hûd, Yâ-Sîn, Duĥân ve Nebe’ sûrelerini ezberlemesin.”³⁷⁸ Bu hadiste münafıkların ezbelemesini nehiy sadedinde isimleri zikredilen sûrelerin, Rasulüllah döneminde isimlerinin bilindiği hakkında açık bir bilgi içermektedir.

79. en-Nâzi‘ât: İsmi, birçok mânasından biri de “kâfirlerin ruhlarını şiddetle söküp alan ölüm melekler”ini ifade eden birinci ayetindeki “النازعات” kelimesi. İsmi bu şekliyle dadiste de geçişen sûrenin³⁷⁹ “es-Sâhire”, “eĥ-Ĥâmme” gibi diğer isimleri de vardır.³⁸⁰

80. ‘Abese: Adını ilk ayetinde geçen “yüzünü ekşitti” anlamındaki “عيس” kelimsinden almıştır. Hadiste de bu şekliyle mevcuttur.³⁸¹ 80/15’de “amelleri yazan melekler anlamında “es-sefere”³⁸², 80/33’de “kulağı sağır edecek şiddetteki ses, kıyamet” anlamına gelen “eĥ-Şâĥhe”, “el-A‘mâ”³⁸³, “Abese ve tevellâ” gibi isimleri de bulunmaktadır.

81. et-Tekvîr: İsmi ilk ayetteki “dürüldü” mânasında “كورت” kelimesinin mastarından alan sûre, “Küvviret”³⁸⁴ “İze’ş-şemsu küvviret”³⁸⁵ diye de isimlendirilir. Tabiinden Ebû İshâk (h.128), ‘Abdullâh b. Mes‘ûd’un Muĥşaf’ındaki tertibe göre on sûre ile on rekât namaz kılmış bu sûrelerin son ikisinin ise “İze’ş-

372- Muvatta, “Nidâ” 24. Not: Hadisin metni, 74. Sûrede geçti.

373- Buhârî, “Cezâu’s-şayd” 7.

374- Muhammed Salim, I, 111; Suyutî-İtkan, I, 55.

375- Eb Davud-Sünen, “Şehrû ramazân” 9. Not: Hadisin metni 74. Sûrede geçti.

376- Muhammed Salim, I, 111; Suyutî-İtkan, I, 55; Şehavî-Cemal, I, 38.

377- Ahmed b. Hanbel-Müsned, I, 412, 417.

378- Heysemî-Zevaid, VII, 157.

379- Eb Davud-Sünen, “Şehrû ramazân” 9. Not: Hadisin metni 74. Sûrede geçti.

380- Şehavî-Cemal, I, 38.

381- Eb Davud-Sünen, “Şehrû ramazân” 9. Not: Hadisin metni 74. Sûrede geçti.

382- Şehavî-Cemal, I, 38.

383- Alusî-Tefsir, XXX, 39.

384- Alusî-Tefsir, XXX, 49.

385- Şehavî-Cemal, I, 38.

şemsu küvviret" ile "ed-Duḥān" sûreleri olduğunu söylerken³⁸⁶, söz konusu sûrelerin isimlerinin –önce olduğu gibi- bu devirde de zikredildiği ortaya çıkmıştır.

82. el-İnfîṭâr: İsmi, birinci ayette geçen "yarıldı" anlamındaki "انفطرت" fiilinin mastarından alan sûrenin, "İze's-semâ'u'n-fetarat", "İnfatarat"³⁸⁷ ve "el-Münfataratu"³⁸⁸ diye de isimleri mevcuttur. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Her kim kıyamet gününü şimdi bu gözleriyle görüyor gibi seyretmek isterse 'İze's-şemsu küvviret', İze's-semâ'u'n-fatarat", "İze's-semâ'u'n-inşakḳat" –ve sanırım Hûd Sûresi'ni de söylemişti- okusun."³⁸⁹

83. el-Müṭaffifîn: Adını, ilk ayette geçen ve "eksik ölçüp tartanlar" anlamına gelen "المطففين" kelimesinden alan sûrenin, diğer bir ismi de hadiste "Veylün li'l-müṭaffifîn" olarak geçmektedir.³⁹⁰ "eṭ-Ṭaffif"³⁹¹, "Veylün li'l-müṭaffifîn" diye de isimleri vardır.

84. el-İnşikâk: Sûre, adını ilk ayetteki "انشقت" fiilinin mastarından almıştır. Bu sûrenin diğer bir ismi de hadiste³⁹² "İze's-semâ'u'n-şakḳat"³⁹³ olarak geçer ve "İnşikâk" ve "İnşakḳat"³⁹⁴ şeklinde de isimlendirilir.

85. el-Burûc: "Burçlar" anlamına gelen ilk ayetteki "المروج" kelimesi, sûreye isim olmuştur. Câbir b. Semüre (ra): "Rasûlullah (s.a.v.) öğle namazında "es/ve's-Semâ'i zâti'l-burûci" ve "es-Semâ'i ve't-ṭârik" sûrelerini okudu" diye rivayet etmiştir.³⁹⁵

86. eṭ-Ṭârik: İlk ayetteki "طارق" kelimesi sûrenin adı olup hadiste "es-Semâ'i ve't-ṭârik", "Ve's-semâ'i ve't-ṭârik" olarak da geçmektedir.³⁹⁶

87. el-A'lâ: Adını, birinci ayette Allah'ın (c.c.) sıfatı olarak geçen ve "Pek yüce" anlamına gelen "الأعلى" kelimesinden alan sûrenin, "Sebbih"³⁹⁷ ve "Sebbih isme rabbike'l-'a'lâ"³⁹⁸ şeklinde isimleri de mevcuttur.

88. el-Ġâşiye: Sûre, adını, ilk ayette geçen ve "kaplayan, saran" anlamına gelen "الغاشية" kelimesinden almıştır. Hadiste "Hel 'etâke ḥadîşu'l-ġâşiye"³⁹⁹ şeklinde geçmiştir. Meşhur vali 'dahḥâk b. Ḳays (h. 64), en-Nu'mân b. Bişr'e (h.65)

386- Buhârî, "Fezâilü'l-Ḳur'ân" 6. Ayrıca sûre ile ilgili diğer bir rivayet 74. sûrede geçti.

387- Şehavî-Cemal, I, 38.

388- Aluṣî-Tefsir, XXX, 62.

389- Ahmed b. Hanbel-Müsned, II, 27, 36, 100; Tirmizî-Sünen, "Tefsir" 74.

390- Eb Davud-Sünen, "Şehrü ramzân" 9. Not: Hadisin metni 74. Sûrede geçti.

391- Şehavî-Cemal, I, 38.

392- Eb Davud-Sünen, "Şehrü ramzân" 9.

393- Müslim, "Mesâcid" 11.

394- Şehavî-Cemal, I, 38.

395- Tirmizî-Sünen, "Şalât" 112, 113.

396- Tirmizî-Sünen, "Şalât" 112, 113. Not: Hadisin metni 85. Sûrede geçti.

397- Aluṣî-Tefsir, XXX, 101.

398- Suyutî-Tefsir, VI, 337.

399- Müslim, "Cumû'a" 62, Neseî "Cumû'a" 40.

Rasulullah'ın Cuma günü – el-Cumu'a Sûresi hariç- hangi sûreyi okuduğunu sormuş: O da "Hel 'tâke" (sûresini) okuduğunu söylemiş.⁴⁰⁰

89. el-Fecr: Sûre, adını, ilk ayette geçen ve "sabah aydınlığı" anlamına geçen "الفجر" kelimesinden almıştır ve "Ve'l-fecr"⁴⁰¹, "Ve'l-fecri ve leyâlin 'aşr" diye hadislerde ismi mevcuttur. Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Kim el-Fecr Sûresi'ni *leyâl-i 'aşr*'de okursa affedilir, sair günlerde okursa bu sûre onun için kıyamet günü bir nur olur"⁴⁰²

90. el-Beled: İsmi ilk ayetindeki "البلد" kelimesinden alan sûrenin, diğer bir ismi de "Lâ 'uḫsimu bi hâze'l-beled"⁴⁰³ diye hadiste geçmekte ve bu sûre hakkında Rasulullah (s.a.v.) "Kim 'Lâ 'uḫsimu bi hâze'l-beled' (sûresini) okursa kıyamet günü Allah o kimseye, azabına karşı eman verir"⁴⁰⁴ buyurmaktadır.

91. eş-Şems: İlk ayetindeki "Güneş" anlamına gelen "الشمس" kelimesi, sûrenin ismi olup, "Ve's-şems"⁴⁰⁵ "Ve's-şemsi ve duḥâhâ"⁴⁰⁶ olarak da hadiste zikredilmiştir.

92. el-Leyl: İlk ayetteki "gece" anlamına gelen "الليل" kelimesi, sûrenin adıdır ve "Ve'l-leyl"⁴⁰⁷, "Ve'l-leyli izâ yeḡṣâ"⁴⁰⁸ şeklinde hadiste geçmektedir.

93. eḏ-ḍuḥâ: İsmi, "Kuşluk vakti" anlamına gelen ilk ayetteki "الضحى" kelimesi. "Ve'd-ḍuḥâ"⁴⁰⁹ şeklinde de hadiste geçmektedir.

94. Elemneşrâh: İsmi, ilk ayetin başındaki kelimedir. Sûrenin birinci ayetinde geçen "شرح" fiilinin if'al kalıbı "el-İnşriâh" şeklinde daha yaygın olarak kullanılmaktadır. "eş-Şerh"⁴¹⁰ diye de isimlendirilir. Übey b. Kâ'b'ın rivayet ettiğine göre Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Her kim 'elem neşrahleke' okursa sanki bana gelip gamımı dağıtmış gibi olur."⁴¹¹

95. et-Tîn: Adını, ilk ayetindeki "incir" anlamına gelen "التين" kelimesinden almıştır. Sûrenin diğer bir ismi de "Ve't-tîn" diye geçmektedir.⁴¹² Tirmîzî'deki bir hadiste Rasulullah'ın "et-Tîni ve'z-zeytûni" (sûresini) okuduğu rivayet edilmektedir.⁴¹³

400- Müslim, "Cumu'a" 65.

401- Şehavî-Cemal, I, 38.

402- Zemahşerî-Tefsir, IV, 254; Zeylaî-Tahric, IV, 211.

403- Suyutî-Tefsir, VI, 351.

404- Zeylaî-Tahric, IV, 214; Zemahşerî-Tefsir, IV, 257.

405- Şehavî-Cemal, I, 38.

406- Buharî, "Edeb" 74.

407- Şehavî-Cemal, I, 38.

408- Buharî, "Ezân" 74.

409- Neselî-Sünen, "İftitâh" 63, 70; Şehavî-Cemal, I, 38.

410- Aluṣî-Tefsir, XXX, 165.

411- Zemahşerî-Tefsir, IV, 268; Zeylaî-Tahric, IV, 237.

412- Şehavî-Cemal, I, 38.

413- Tirmizî, "Şafât" 114.

96. el-‘Alak: İsmi, ikinci ayetteki “alak” kelimesi. Diğer isimleri de “İkra”, “el-Kalem”⁴¹⁴ ve “İkra’ bi ‘ismi rabbik”⁴¹⁵, “İkra’ bi ‘ismi rabbike’l-lezî ḥalak” diye de geçmektedir. Buḥârî, Şaḥîh’de (Bed’ü’l-halk bölümünde), ilk inen ayetleri anlattığı yerde, bu Sürenin ismini zikretmiştir.⁴¹⁶ Rasulüllah (s.a.v.): “Kim el-‘Alak Sûresi’ni okursa mufaşşal sûrelerden birini okumuş gibi sevap kazanır.”⁴¹⁷ buyurmuşlardır.

97. el-Ḳadr: İsmi, ilk ayette geçen “القدر” yani “Kadir Gecesi” kelimesinden almıştır. Rasulüllah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Her kim el-Ḳadr Sûresi’ni okursa Ramazan’ı oruç tutup Kadir gecesini de ihya etmiş kadar sevap kazanır.”⁴¹⁸ Etba’u’t-tâbi’inden el-Esved b. ‘Amir (h.208), Rasulüllah’ın (s.a.v.) Vitir namazının birinci rekâtında “İnnâ ‘enzelnâhu fî leyleti’l-ḳadr”, “Elḥâkümü’t-tekâşür” ve “İzâ zülzileti’l-erḍu” (sûrelerini), ikincisinde “Ve’l’aşr”, “İzâcâ’e naşrullâhi ve’l-feth” ve “İnnâ ‘aṭaynâke’l-kevşer” (sûrelerini), üçüncüde ise “Ḳul yâ ‘eyyühe’kâfirûn”, “Tebbet yedâ ebî leheb” ve “Ḳul hüvellâhu ‘eḥad” sûrelerini okuduğunu rivayet etmiştir.⁴¹⁹

98. el-Beyyine: “Açık ve kesin delil” anlamına gelen “البينة” kelimesi, ismi. Diğer bir tekfîf ismi ise “Lemyekün”⁴²⁰. Ubeyy b. Kâ’b ise “Ehl-i Kitâb” demiştir.⁴²¹ “el-Beriyye”, “el-Ḳıyâme”, “el-İnfikâk”⁴²² ve “Lemyekkünü’l-lezîne keferû”⁴²³ olarak ismi geçen sürenin ayrıca “el-Ḳıyâme”, “el-Münfekkîn” ve “el-Beled”⁴²⁴ gibi isimleri de vardır. Süreyle ilgili olarak bir Hz. Peygamber Übey b. Kâ’b’a “Allah ‘Lemyekünü’l-lezîne keferû’ (sûresini ve bir diğer rivayette Kur’an’ı)⁴²⁵ okumanı emretti” buyurmuş, o da, Allah tarafından adının anılmasından dolayı sevinmiş ve ağlamıştı.⁴²⁶

99. ez-Zelzele: Bu ismi, birinci ayetindeki “زلزلة” fiilinin aktif kipinden almıştır. “Zizal”, “İzâ zülzilet” ve “Zülzilet”⁴²⁷ şeklinde isimleri de vardır. ‘Abdullâh b. ‘Amr (ra), şöyle demiştir: Rasulüllah’a bir adam gelip kendisine “câmi” bir sûre öğretmesini istemiş o da, “İzâ zülzileti’l-‘erḍu” (sûresini) sonuna

414- Şhavî-Cemal, I, 38.

415- Suyutî-Tefsir, VI, 368.

416- Buhârî, “Bed’ü’l-vahy” 3.

417- Zemahşerî-Tefsir, IV, 272; Zeylaî-Tahric, IV, 250.

418- Zemahşerî-Tefsir, IV, 273; Zeylaî-Tahric, 253.

419- Ahmed b. Hanbel-Müsned, I, 89, V, 269, VI, 227.

420- Muhammed Salim, I, III; Suyutî-İtkan, I, 55; Şhavî-Cemal, I, 38. Hz. Aişe bu sûre için “Lemyekün” lafızını kullanmıştır. (bkz. Suyutî-Tefsir, VI, 377).

421- Suyutî-İtkan, I, 55.

422- Şhavî-Cemal, I, 38.

423- Suyutî-Tefsir, VI, 377.

424- Alusî-Tefsir, XXX, 200.

425- Buhârî, “Tefsir” 4/25.

426- Müslim, “Fezâilü’s-şahâbe” 122, “Müsâfirîn” 246.

427- Şhavî-Cemal, I, 38.

kadar okutmuştur.⁴²⁸ Rasulüllah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Her kim ‘İzâ zülzilet’ (sûresini) okursa Kur’an’ın yarısına, ‘Kul yâ eyyühe’l-kâfirûn’ (sûresini) okursa Kur’an’ın ¼’üne, ‘Kul hüvallâhu ’eḥad’ okursa 1/3’üne denk (gelecek sevabı kazanmış) olur.”⁴²⁹

100. el-Âdiyât: İlk ayetinde geçen ve “cihad meydanında nefes nefese koşan atlar” anlamına gelen “الغاديات” kelimesi, ismi. Tabiinden ‘Urvetü’bnü’z-Zübeyr’in, akşam namazında el-Âdiyât ve benzeri sûreleri okuduğu rivayet edilmektedir.⁴³⁰ Übey b. Kâ’b’in rivayet ettiğine göre Rasulüllah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Kim el-Âdiyât Sûresi’ni okursa o kimseye on hasene yazılır.”⁴³¹

101. el-Kâri’a: Kıyametin bir sıfatı olan ve ilk ayetinde geçen “القارعة” kelimesi, ismi. İbn ‘Asâkir, Yezîd er-Rekkâşî tarikiyle Enes’den o da Ebû Bekr’den (ra) rivayet ettiğine göre Rasulüllah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Beni Hûd ve el-Vâkı’a, el-Kâri’a, el-Hâkka, “İze’s-şemsu küvviret” ve Se’ele Sâ’il ve benzeri sûreler ihtiyarlattı.”⁴³² Rasulüllah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Her kim ‘el-Kâri’a Sûresi’ni okursa Allah o kimsenin kıyamet günü (sevap) tartılarını ağır tutar.”⁴³³

102. et-Tekâşür: Birinci ayetteki “Dünyalıklarla böbürlenmek” anlamına gelen “التكاسر” kelimesi, ismi. “Elhâküm”⁴³⁴, “Elhâkümü’t-tekaşür”⁴³⁵ ve “el-Makbûre”⁴³⁶ diye de isimlendirilmiştir. ‘Abdullâh b. Şihhîr (ra): “Rasulüllah’ın yanına vardım ayakta veya oturarak namaz kılarken ‘Elhâkümü’t-tekaşür Sûresi’ni okuyordu.”⁴³⁷ İbn Ömer’in rivayet ettiğine göre Rasulüllah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Sizden biri her gün bin ayet okuyabilir mi?” “Kim her gün bin ayet okuyabilir ki”, denince, Rasulüllah (s.a.v.) buyurdular ki: “Ama her bir kimse Elhâkümü’t-tekaşür (sûresini) okuyabilir.”⁴³⁸

103. el-‘Aşr: Bir çok anlamının yanında özellikle “Hz. Peygamber’n asrı” anlamına gelen ilk ayetteki “العصر” kelimesi, ismi. Ebû Huzeyfe (ra): “Rasulüllah’ın ashâbı, “Ve’l-‘aşr Sûresi’ni okumandan birbirinden ayrılmazlardı.”⁴³⁹ Rasulüllah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Her kim *Ve’l-‘aşr Sûresi’*ni okursa Allah onu mağfiret eder ve kendisini de hakkı tavsiye eden, sabri tavsiye edenlerden sayar.”⁴⁴⁰

104. el-Hümeze: Adını, “ayıplama, arkadan atma” anlamına gelen ve birinci ayette geçen “هــ” kelimesinden almıştır. “Veylün liküllü hümeze” olarak da

428- Eb Davud-Sünen, “Şehrü ramazân” 9.

429- Tirmizî-Sünen, “Fezâilü’l-Kur’ân” 11.

430- Eb Davud-Sünen, “Şalât” 129.

431- Zemahşerî-Tefsir, IV, 279; Zeylaî-Tahric, IV, 267.

432- Alusî-Tefsir, X, 202.

433- Zemahşerî-Tefsir, IV, 280; Zeylaî-Tahric, IV, 273.

434- Schavî-Cemal, I, 38.

435- Suyutî-Tefsir, VI, 386.

436- Elmalılı, IX, 397.

437- Ahmed b. Hanbel-Müsned, IV, 24, 26, V, 363.

438- Beyhaki-Şuab, II, 496.

439- Beyhaki-Şuab, II, 496.

440- Zemahşerî-Tefsir, IV, 382; Zeylaî-Tahric, IV, 281.

söylenir.⁴⁴¹ Rasulüallah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Her kim *el-Hümeze Sûresi*’ni okursa Allah o kimseye on hasene verir”⁴⁴²

105. el-Fîl: İsmi, birinci ayetteki “fîl” kelimesinden almıştır. “el-Fîl Sûresi” olarak hadiste de ismi geçen bu sûrenin⁴⁴³ “Elem tera keyfe fe‘ele rabbûke bi eşşâbi’l-fîl” ve “Elemtera” şeklinde isimleri vardır.⁴⁴⁴ Übey b. Kâ‘b’ın rivayet ettiğine göre Rasulüallah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Her kim *el-Fîl Sûresi*’ni okursa Allah onu hayatı boyunca *hasf ve mesh*’den korur”⁴⁴⁵

106. Kureyş: İlk ayetinde “Kureyş”ten bahsettiği için bu isim verilmiştir. Bu sûreye “Li ‘îlâfi kureyş”⁴⁴⁶ de denir. Rasulüallah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Kim *Li ‘îlâfi kureyş Sûresi*’ni okursa Allah ona Kâbe’yi tavaf eden ve i’tikâfa girenlerin sayısınca (bunların kazandığı sevap kadar) sevap yazar”⁴⁴⁷

107. el-Mâ‘ûn: Adını “yardımlaşma” anlamına gelen ve genellikle sûreye hakim olan 7. ayetindeki “المعون” kelimesinden almıştır. “ed-Dîn”, “Eraeyte”⁴⁴⁸, “Eraeyte’l-lezî yükezzibu” ve “et-Tekzîb”⁴⁴⁹ diye isimleri mevcuttur.

108. el-Kevşer: İlk ayetteki “Risâlet, Kur’an, şefaati..” gibi anlamlara gelen “الكرشي” kelimesi, ismi. Sûrenin, “İnnâ a‘şaynâke”⁴⁵⁰, “İnnâ ‘a‘şaynâke’l-kevşer”⁴⁵¹ ve “en-Nahr”⁴⁵² diye bir kaç ismi daha vardır. Ebû Ümâme, ‘Arş’ın hazinesinde bulunan sûrelerden birinin de “el-Kevşer Sûresi” olduğunu rivayet ederken⁴⁵³ Rasulüallah (s.a.v.) de şöyle buyurmuştur: “Her kim *el-Kevşer Sûresi*’ni okursa Allah o kimseye cennet nehirlerinden içirir”⁴⁵⁴.

109. el-Kâfirûn: Adını ilk ayetindeki “Kâfirûn” kelimesinden alan sûrenin ismi hadiste “Kul yâ ‘eyyühe’l-kâfirûn”⁴⁵⁵ şeklinde geçer. “el-‘İbâde”⁴⁵⁶ de denir. İbn Ebî Hâtim, Zûrâretü’bnu Ebî Evfâ’dan yaptığı rivayete göre Sûre’ye “el-Muğaşşîşa” adı verilmiştir.⁴⁵⁷ Rasulüallah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Her kim *el-Kâfirûn Sûresi*’ni okursa Kur’an’ın ¼’ünü okumuş gibi olur”⁴⁵⁸

441- Suyutî-Tefsir, VI, 394.

442- Zemahşerî-Tefsir, IV, 284; Zeylaî-Tahric, IV, 285.

443- Sehavî-Cemal, I, 38; Kurtubî-Tefsir, XX, 200.

444- Suyutî-Tefsir, VI, 394.

445- Zemahşerî-Tefsir, IV, 286; Zeylaî-Tahric, IV, 289.

446- Alusî-Tefsir, XXX, 238.

447- Zemahşerî-Tefsir, IV, 288; Zeylaî-Tahric, IV, 293.

448- Sehavî-Cemal, I, 38; Suyutî-İtkan, I, 55.

449- Alusî-Tefsir, XXX, 241.

450- Sehavî-Cemal, I, 38.

451- Suyutî-Tefsir, VI, 401.

452- Alusî-Tefsir, XXX, 244.

453- İbn Düreys-Fedail, s. 80. Bu hadis, merfu’ hükmündedir. (bkz. Alusî-Tefsir, XXX, 269).

454- Zemahşerî-Tefsir, IV, 291; Zeylaî-Tahric, IV, 299.

455- Suyutî-Tefsir, VI, 404.

456- Sehavî-Cemal, I, 38; Suyutî-İtkan, I, 55.

457- Suyutî-İtkan, I, 55.

458- Zemahşerî-Tefsir, IV, 293; Zeylaî-Tahric, 322.

110. en-Naşr: İsmi, ilk ayette geçen “yardım ve zafer” anlamındaki “النصر” kelimesi. “İzâ câ’e naşrullâhi”⁴⁵⁹, “Naşrullâh”⁴⁶⁰ ve “İzâ câ’e”⁴⁶¹ diye de zikredilir. Rasulüllah’ın vefatını ima ettiği için İbn Mes’ûd bunun isminin “et-Tevdî” olduğunu söylemiştir.⁴⁶² Enes’in riayet ettiğine göre Rasulüllah (s.a.v.), İzâ câ’e naşrullâhi ve’l-feth Sûresi’nin Kur’an’ın ¼’üne denk olduğunu buyurmuşlardır.”⁴⁶³

111. el-Mesed: İsmi, son ayetindeki “مسد” kelimesi. Sûrenin yagın bir ismi de, “Tebbet”tir⁴⁶⁴ ve “Ebû Leheb”⁴⁶⁵ de denir. İbn ‘Abbâs’ın rivayet ettiğine göre “Tebbet yedâ ebî lehebin Sûresi” Eb Leheb hakkında inmiştir.⁴⁶⁶ Nüzûl sebebini bildiren bu rivayetten de anlaşılacağı üzere, İbn ‘Abbâs, sûren’in ismini Rasulüllah dönemine bu şekilde kullanmıştır.

112. el-İhlâş: İsmi, “Kur’an’ın hülâsası ve halis tevhidi” ortaya koyan muhtevastan almıştır. İbn Ömer’den gelen bir rivayette el’İhlâş Sûresi’nin Kur’an’ın 1/3’üne tekabül ettiği zikredilmiştir.⁴⁶⁷ Hadiste “Kul hüvallâhu ’eḥad” olarak geçer (diğer bir rivayette, Allahu’s-Şamed eki de vardır); Enes b. Mâlik (ra)’ın anlattığına göre, bir kişinin Rasulüllah’a gelip “Kul hüvallâhu ’eḥad Sûresi”ni çok sevdiğini söylemesi üzerine Rasulüllah (s.a.v.) şöyle buyurmuşlar: “Onu sevmen seni cennete dahil eder”⁴⁶⁸. Yine bu sûreye dinin esasını oluşturan tevhidi ihtiva ettiği için “el-Esâs” denmiştir.⁴⁶⁹ “et-Tevḥîd”, “et-Tefrîd”, “et-Tecrîd”, “en-Necât”, “el-Velâyet”, “el-Mâ’rife”, “el-Cemâl”, “en-Nisbe”, “eş-Şamed”, “el-Mu’avvize”, “el-Mânî’a”, “el-Muḥḍar/el-Muḥḍir”, “el-Müneffire”, “el-Berâ’e”, “el-Müzekkire”, “en-Nûr”, “el-İmân”⁴⁷⁰ İbn ‘Abbâs (ra) Resüllüllah’ın (s.a.v.) vitir namazında “Kul hüvallâhu ’eḥad”, “Kul yâ ’eyyühe’l-kâfirûn” ve “Sebbih ’isme rabbike’l-e’lâ” okuduğunu rivayet etmiştir.⁴⁷¹ Kâfirûn Sûresi ile bu sûre, tevhid kelimesinin nefy ve ispatı noktasında anlam bakımından birbirine bağlı oldukları için kendilerine “İhlâseyn” ve “Muḳaḱḱiḱeteyn” dahi denir.⁴⁷² Câbir b. ‘Abdillâh (ra) tavâf namazının iki rekâtında “ihlâş” surelerini yani, “Kul yâ eyyühe’l-kâfirûn” ve “Kul hüvellâhu eḥad”ı okuduğunu rivayet etmiştir.⁴⁷³

459- Suyutî-Tefsir, VI, 324.

460- Mukaddimetan, s. 10.

461- Aluṣî-Tefsir, XXX, 255.

462- Şehavî-Cemal, I, 38; Suyutî-İtkan, I, 55; Zemahşerî-Tefsir, IV, 295.

463- Tirmizî-Sünen, “Fezâilü’l-Kur’ân” 10.

464-Suyutî-İtkan, I, 55; Şehavî-Cemal, I, 39.

465- Suyutî-Tefsir, VI, 408.

466- Müslim, “İmân” 355.

467- Kenz, I, 586.

468- Tirmizî-Sünen, “Fezâilü’l-Kur’ân” 11.

469- Suyutî-İtkan, I, 55; Şehavî-Cemal, I, 39.

470- Aluṣî-Tefsir, XXX, 269.

471- Tirmizî-Sünen, “Vitr” 9.

472- Elmalılı, X, 58.

473- Tirmizî-Sünen, “İjac” 43.

113. el-Felağ: İsmi, birinci ayetteki “sabah” mânasına gelen “الفلق” kelimesi. Hadiste “Kul ’e’ûzu bi rabbi’l-felağ Sûresi’nden daha eblağ bir sûre bulunmadığı rivayet edilmiştir.⁴⁷⁴

114. en-Nâs: İlk ayetteki “insanlar” mânasına gelen “الناس” kelimesi, ismi. Son iki sûreye “Mu’avvizeteyn”⁴⁷⁵, son üç sûreye ise “Mu’avvizât” denir. Bu iki sûre ümmetin icma ile Kur’an’dan sayılmıştır.⁴⁷⁶

Sûretü’l-hal’ ve Sûretü’l-hafd: Übey b. Kâ’b, Muşhaf’ına “sûretü’l-hel’” ve “sûretü’l-hafd” diye iki sûre daha eklemiştir ki bunlar yine ümmetin icma ile Kur’an sûrelerinden sayılmamaktadır.⁴⁷⁷ Übey b. Kâ’b’ın, bunları Muşhaf’ına almasının hikmetini açıklayan yorumcular, onun gayesinin bu iki “duayı”, unutmamak için ihtiyaden (husûsî olarak özel Muşhaf’ına) aldığını zira Rasulüllah’ın bu iki dua ile “kunûṭ” açtığını belirtmişlerdir.⁴⁷⁸ Öte yandan bu iki “Kunûṭ du’âsı”nın bazılarıncı iki sûre zannedilmesi karşısında Nöldeke isimli müsteşrik bile, üslûp mukayesesi ve tahlili yaparak söz konusu “Kunûṭ du’âları”nın Kur’an’dan sayılmayacağını ispat etmiştir.⁴⁷⁹

İmâm Muşhaf, on dört asırdan beri mülûmanların elinde, itirazsız olarak kabul edilmiştir. Bu büyük hakikate rağmen Hindistan’ın Bankipore kütüphanesinde bulunan apokrif (sahih olmayan) sûreleri ihtiva eden ve 1913 senesinde “*The Muslim World*” mecmuasında W. st. Clair Tisdall tarafından “Shi’ah additions to the Kuran” adıyla İngilizceye tercüme edilen bir nüsha’da, 41 ayeti ihtiva eden “Sûretü’n-nûreyn” ve 7 ayeti kapsayan “Sûretü’l-velâye” isimli iki uydurma sûre vardır.⁴⁸⁰

Sonuç:

Kur’an’daki sûrelerin isimleri tevķîfîdir ve hepsinin hadislerden (sahih ya da zayıf) delilleri ortaya çıkmıştır. Yalnız sûrelerin birden çok tevķîfî veya içtihadî ismi mevcuttur. Buna göre 1, 9, 17, 70, 78 inci sûrelerin birden fazla tevķîfî ismi varken

474- Neseî-Sünen, “İftitâh” 46, “İsti’âze” 1; Darimî-Sünen, “Fezâilü’l-Kur’ân” 25; Ahmed b. Hanbel-Müsned, IV, 155, 159.

475- Suyutî-İtkan, I, 55; Sehavî-Cemal, I, 39.

476- Sehavî-Cemal, I, 39.

477- Sehavî-Cemal, I, 39.

478- Mukaddimetan, s. 75.

479 -Yıldırım, Suat, s. 162-63; Nöldeke, s. 47-48.

480- Cerrahoğlu, s. 77. Not: Necef alimlerinin önde gelenlerinden Hacı Mirza Hüseyin b. Muhammed et-Takiyy en-Nûrî et-Tabresî, 1813 yılında Hz. Ali’ye ait olduğu söylenen kabrin başında “Faṣlû’l-hitâb fî tahriṣ-i kitâb-i rabbi’l-erbâb” (Rabler rabbinin kitabının tahrif edildiğini ispat konusunda kesin söz) adlı bir eser yazmıştır. (Muhiddin el-Habîb, “İslam Mezheb ve Fırkalarının Birbirine Yaklaştırılması Konusu”, çev. M. Hayrı Kırbaoğlu, AÜİFD. c. 30, yıl: 1988, sayfa: 293). Bu kişinin Kur’an’da noksanlık olduğuna (!) dair ileri sürdüğü delillerden biri Velâyet Sûresi adını verdiği sûreyi zikretmesidir. Sözde bu sûre mezkûr müellifin “Faṣlû’l-hitâb” adlı eserinde ve Muhsin el-Keşmirî’nin “Debistân-i mezâhib” adlı Farsça eserinde mevcuttur. Bugün İmamiye Şiası’nın elinde bulunan Kur’an, Ehl-i Sünnet’in elinde bulunan Kur’an’dan farklı değildir. İddialar hep nazari olarak kalmıştır. Şi’î müfessir Tabresî’nin (548/1153) de dediği gibi bugün mevcut Kur’an Resulüllah’ın (s.a.v.) devrinde cem’ ve telif edilmiş Kur’an’dan başkası değildir. (Tabresî, I, 84).

bunların dışında kalan sûrelerin birer tevķîfî ismi vardır. En fazla içtihadî ismi bulunan sûreler, “Mülk” ve “Yâ-sîn” gibi faziletine dair en fazla hadis rivayet edilen sûrelerin olduğu da dikkat çekmektedir. Bu sûrelere verilen içtihadî isimlerin sahabe veya tabiin tarafından verildiğı tahmin edilmektedir. Bir kısmının ise, müslümanların kolaylık olsun diye “Hatim başı” vs. verdikleri isimlerdir. Tевķîfî isimlerinin kayda geçiriliş tarihi ise, müsteşriklerin savunduğı gibi Hicrî ikinci asırdan sonra ortaya çıkmamış, bilakis İmam Muşşaf’ın tertibi ile eş zamanlıdır.

Tablo:

Bu tabloda tevkiî olarak kabul ettiğimiz Hz. Osman (ra) dönemindeki İmâm Muşhaf'taki –sıra ile- süre isimleri, hadislerde ifade edilen süre isimleri (Rasulullah başlığı altında verilenler), sürelerin içtihadî isimleri ve sürelerin lakapları mevcuttur.

Osman Mush.	Rasulullah (s.a.v.)	İçtihadî isimleri	Lakapları
el-Fâtiha	Elhamdülillâh, Fâtihatü'l-Kitâb, Kur'ânü'l-'Azîm es-Seb'u'l-Megâni, el-, Ümmü'l-Kur'ân.	ed-Du'â, Elhamdülillâhi rabbî'l-'âlemîn, el-Esâs, el-Fâtiha, el-Hamd, el-Hamdü'l-Kısrî, el-Hamdü'l-Ülâ, el-Kâfiye, el-Kenz, el-Münâcât, en-Nûr, er-Rakiye/er-Rukye, eş-Şalât, eş-Şükr, eş-Şifâ, eş-Şâfiye, el-Ta'limü'l-mes'ele, et-Tefvîz, el-Ülâ, Ümmü'l-Kitâb, el-Vâfiye.	
el-Bakara	el-Bakara, Sinâmu'l-Kur'ân	Baş Elif-Lâm-Mîm, Büyük Elif-Lâm-Mîm, Elif-Lâm-Mîm, Füşâ'ü'l-Kur'ân, Hatim başı, el-Kürsi.	Fırkânî min tayrin, Gamâmetân, Gabâbetân, Gayâyetân, Hizkân, Sevdâvân, Zülletân, ez-Zehrâ.
Âl-i 'İmrân	Âl-i 'İmrân	el-Emân, el-İstîğfâr, el-Kenz, el-Ma'fiyye, el-Mücâdele, Taybe.	ez-Zehrâ
en-Nisâ	en-Nisâ		
el-Mâide	el-Mâide	el-Munkize, el-'Ukûd, el-'Ukûd bi'l-'Ukûd.	
el-Benâm	el-Benâm	el-Hücece	Nevâcib-i Kur'ân
el-A'râf	el-A'râf	Elif-Lâm-Mîm-Sâd, Mîkât, Mîşâk.	el-Karîne
el-Enfâl	el-Enfâl	el-Bedr	el-Karîne
et-Tevbe	el-Berâ'e, el-Müba'gire	El-Ahzâb, el-Behûs, el-Fâdiha, el-Hâfîre, el-Kadîme, el-Mahzûme, el-Mu'abbire, el-Muhyiyye, el-Mukâşşâ, el-Müdemdime, el-Müşîre, el-Münakşşâ, el-Münekkire, el-Müttekile, el-Müşerride, el-Münekkile, el-Müttekellime, et-Tevbe.	
Yûnus		Elif-Lâm-Râ	Zevâtü'r-râ'
Hûd	Hûd	Elif-Lâm-Râ	Zevâtü'r-râ'
Yûsuf	Yûsuf	Elif-Lâm-Râ	Zevâtü'r-râ'
er-Ra'd	er-Ra'd	Elif-Lâm-Mîm-Râ	Zevâtü'r-râ'
İbrâhîm	İbrâhîm	Elif-Lâm-Râ	Zevâtü'r-râ'
el-Hicr	el-Hicr	Elif-Lâm-Râ	Zevâtü'r-râ'
en-Nahl	en-Nahl	en-Nî'am	
el-İsrâ	Benî İsrâîl	Sübhân	
el-Kehf	el-Kehf	Aşhâbü'l-Kehf, el-Hâlie'	
Meryem	Meryem, Kâf-Hâ-Yâ-'Ayn-Şâd,		
Tâ-Hâ	Tâ-Hâ	el-Kelîm, Mûsâ	
el-Enbiyâ	el-Enbiyâ	İkterabet, ez-Zîkr	
el-Hac	el-Hac		
el-Mü'minûn	el-Mü'minûn	Kad 'eflaha, Kad 'eflaha'l-mü'minûn	
en-Nûr	en-Nûr		
el-Fukân		Tebâreke'l-İzî nezzele'l-Furkâne	
eş-Şu'arâ		el-Câmî'a, Tâ-Sîn-Mîm eş-Şu'arâ, Tâ-Sîn, el-Câmî'a	Tavâsîm
en-Neml	Neml/Süleymân	Tâ-Sîn, Tâ-Sîn Süleymân	Tavâsîn
el-Kaşâş	Tâ-Sîn-Mîm el-Kaşâş	Tâ-Sîn-Mîm	Tavâsîn
el-'Ankebût		Elif-Lâm-Mîm 'e hasibe'n-nâsu	
er-Rûm		Elif-Lâm-Mîm	
Lokmân	Lokmân		
es-Secde	Elif-Lâm-Mîm es-Secde, es-Secde	Elif-Lâm-Mîm, el-Medâci', el-Münciye, Secde-Lokmân.	
el-Ahzâb			
Sebe'	Sebe'	el-Melike, Sebe' el-Melike.	
Fâtır	el-Melâike	el-Hamdülillâhi fâtır	
Yâ-Sîn	Yâ-Sîn, Kalbu'l-	el-'Azîme, ed-Dâif'a, el-Mu'imme, Müdafâ'â-	

	Kur'an	i Kâziye, el-Müdâfî'a, Yâ-Sîn ve'l-Kur'an.	
eş-Sâffât	eş-Sâffât		
Şâd	Şâd	Dâvûd, Şâd ve'l-Kur'an.	
ez-Zümer	ez-Zümer	el-Güref, Tenzil ez-Zümer	
Gâfir	el-Mü'min	Hâ-Mîm el-Mü'min, et-Tavl.	Havâmîm, Zevâtü'l-havâmîm, Âl-i Hâmîm.
Fuşşilet	es-Secde	el-Evkât, Hâmîm es-Secde, Hâ-Mîm, el-Meşâbih.	Havâmîm, Zevâtü'l-havâmîm, Âl-i Hâmîm.
eş-Şûrâ	Hâ-Mîm- ^e Ayn-Sîn-Kâf	^e Ayn-Sîn-Kâf	Havâmîm, Zevâtü'l-havâmîm, Âl-i Hâmîm.
ez-Zuhruf		Hâ-Mîm ez-Zuhruf, Hâ-Mîm.	Havâmîm, Zevâtü'l-havâmîm, Âl-i Hâmîm.
ed-Duḥân	Hâ-Mîm ed-Duḥân		Havâmîm, Zevâtü'l-havâmîm, Âl-i Hâmîm.
el-Câsiye	Hâ-Mîm el-Câsiye	ed-Dehr, Hâ-Mîm, Hâ-Mîm eş-eşerî'a, eş-Şerî'a.	Havâmîm, Zevâtü'l-havâmîm, Âl-i Hâmîm.
el-Aḥkâf	el-Aḥkâf	Hâ-Mîm el-Aḥkâf, Hâ-Mîm.	Havâmîm, Zevâtü'l-havâmîm, Âl-i Hâmîm.
Muhammed		el-Kitâl, Ve'l-lezîne keferû.	
el-Feth	el-Feth	İnnâ feteḥnâleke	
el-Hucurât			
Kâf	Kâf, Kâf ve'l-kur'ânî'l-mecid, Kâf ve'l-kur'ân	el-Bâsikât	
ez-Zâriyât	ez-Zâriyât		
et-Tûr	et-Tûr		
en-Necm	Ve'n-necm	Ve'n-necmi izâ hevâ	
el-Kamer	İkterabeti's-sâ'atu, İkterabeti's-sâ'atu ve 'inşakka'l-kamer	el-Mubeyyiḍa	
er-Raḥmâm	'Arûsü'l-Kur'an, er-Raḥmân.		
el-Vâkı'a	el-Vâkı'a		
el-Hadîd	el-Hadîd		el-Müsebbihât
el-Mücâdele	el-Mücâdele	Kad semî'a, Zihâr	
el-Haşr	el-Haşr	Benî Nadîr	el-Müsebbihât
el-Mümtehane	el-Mümtehâne	el-İmtihân, el-Mevedde	
eş-Saff		el-Havâriyyûn, el-Hivâr, İsâ.	el-Müsebbihât
el-Cumu'a	el-Cumu'a		el-Müsebbihât
el-Münâfikûn			
et-Tegâbûn	et-Tegâbûn		el-Müsebbihât
et-Talâk		en-Nisâ'u'l-Kusvâ, Yâ 'eyyuhe'n-nebiyyü 'izâ tallaktumu'n-nisâ'e	
et-Tahrîm	et-Tahrîm	Limetuharrimu, Mutaḥarrim, en-Nebî	
el-Mülk	el-Mânî'a, el-Münice, Tebâreke'l-Jezî bi yedihi'l-mülk.	el-Mennâ'a, el-Münâfî'a, el-Mücâdile, Tebâreke'l-mülk, el-Vâkı'a, el-Vâkiye,	
el-Kalem	el-Kalem, Nûn.	Nûn ve'l-kalem	
el-Hâkka	el-Hâkka		
el-Me'âric	Se'ele, Se'ele Sâ'il.	el-Mevâkı', el-Vâkı'.	
Nûh	Nûh	İnnâ 'erselnâ nûḥen	
el-Cin	el-Cin	Kul Ūhiye, el-Vahy.	
el-Müzzeḥḥil		Yâ 'eyyuhe'l-müzzeḥḥil	
el-Müddeḡḡir	el-Müddeḡḡir	Yâ 'eyyuhe'l-müddeḡḡir	
el-Kıyâme	Lâ 'uksimu bi yevmi'l-kıyâme	Lâ 'uksimu	

el-İnsân	Hel 'etâ	ed-Dehr, el-Ebrâr, el-Emşac, Hel 'etâ 'ale'l-insânî	
el-Mürselât	el-Mürselât, Ve'l-mürselâtî 'urfen	el-'Urf	
en-Nebe'	'Amme, 'Amme yetesâ'elûn	el-Mu'şîrât, et-Tesâ'ül.	
'Abese	'Abese	el-A'mâ, 'Abese ve tevellâ, eş-Sâhha, es-Sefere.	
et-Tekvîr	İzâ's-semu küvvîret	Küvvîret	
el-İnfîâr	İzâ's-semâ'u'n-fe'arat	el-Münfa'arat	
el-Mü'affîfûn	el-Mü'affîfûn	et-Ta'ffîf, Veylûn li'l-mü'affîfîn	
el-İnşikâk	İzâ's-semâ'u'n-şakkat	İnşikât	
el-Burûc	es-Semâ'i zâtî'l-burûc	Ve's-semâ'i zâtî'l-burûc	
et-Târîk	es-Semâ'i et-târîk	Ve's-semâ'i ve't-Târîk	
el-A'lâ		Sebbih, Sebbih 'isme rabbike'l-a'lâ	el-Müsebbihât
el-Gâşiye	Hel 'etâke, Hel 'etâke hadîsu'l-gâşiye		
el-Fecr	el-Fecr	Ve'l-fecr, Ve'l-fecri ve leyâlin 'aşr	
el-Beled	Lâ 'uksimu bi hâze'l-beled		
eş-Şems	Ve's-semi ve duhâhâ	Ve's-semi	
el-Leyl	Ve'l-leyli izâ yegşâ	Ve'l-leyl	
ed-duhâ	Ve'l-duhâ		
Elemneşrah	Elemneşrahleke	eş-Şerh, İnşirâh.	
et-Tîn	et-Tîni ve'z-zeytûn	Ve't-tîn	
el-'Alâk	el-'Alâk	İkra', İkra' bi 'ismirabbik, el-Kalem.	
el-Kâdr	el-Kâdr, Innâ enzelnâhu fi leyeti'l-kâdr.	Innâ 'enzelnâhu	
el-Beyyine	Lemyekkûn, Lemyekûnî'l-lezîne keferû.	el-Beled, el-Beyyine, Ehl-i Kitâb, el-İnfikâk, el-Kayyime, el-Kıyâme, el-Münfekkîn.	
ez-Zelzele	İzâ zülzilet, İzâ zülzileti'l-'erdu.	ez-Zilzâl, Zülzilet.	
el-'Adiyât	el-'Adiyât		
el-Kâri'a	el-Kâri'a		
et-Tekâşür	Elhâkümü't-tekâşür	Elhâküm	
el-'Aşr	Ve'l-'aşr		
el-Hümeze	el-Hümeze	Veylûn li külli hümeze	
el-Fil	el-Fil	Elemtera, Elemtera keyfe fe'ele rabbûke.	
Kureyş	Li ilâfî kureyş		
el-Mâ'ûn		ed-Dîn, Eraeyte, Eraetellezî yükzzibu.	
el-Kevser	el-Kevser	Innâ 'e'aynâke, Innâ 'e'aynâke'l-kevser, en-Nahr.	
el-Kâfirûn	el-Kâfirûn	el-'İbâde, Kul yâ 'eyyühe'l-kâfirûn, el-Mu'şşikâsa.	İhlâşeyn, Muavvizât, Mu'şşikâsâtân
en-Naşr	İzâ câ'e naşrullâhi ve'l-feth	İzâ câ'e naşrullâhi, İzâ câ'e, Naşrullâh, et-Tevdî.	
el-Mesed		Ebû Leheb, Tebbet yedâ ebî lehebin ve tebbe, Tebbet.	
el-İhlâş	Kul hüvallahü 'ehad, Kul hüvellâhu 'ehad Allâhu's-Samed.	el-Berâ'e, el-Cemâl, el-Esâs, el-İmân, en-Necât, el-Ma'rife, en-Nisbe, el-Mânî'a, el-Mu'avvize, el-Muḥḍar/el-Muḥḍir, el-Müneffire, el-Müzekkire, en-Nûr, eş-Samed, et-Tevhîd, et-Tefrid, et-Tecrid, el-Velâyet.	İhlâşeyn, Mu'avvizeteyn/Mu'avvizetân, Muavvizât, el-Mu'şşikâsâtân,
el-Felaḥ	Kul 'e'üzü bi rabbî'l-felaḥ		Mu'avvizeteyn/Mu'avvizetân, Muavvizât
en-Nâs			Mu'avvizeteyn/Mu'avvizetân, Muavvizât

BİBLİYOGRAFYA

- Abdürrezzak-
Musannef Eb Bekr 'Abdürrezzâk b. Hemmâm es-Şan'ânî (h. 211), *el-Muşannef*, I-XI, tah. Habibu'r-Rahman, Yeri yok.
- Alûsî-Tefsir Eb's-Şenâ' Şihabuddîn Maḥmûd el-Âlûsî (1270/1853), *Rûḥu'l-Ma'ânî fi Tefsiri'l-Ku'ânî'l-'azîm ve's-seb'û'l-meşânî*, I-XXX, Daru'l-lhya, Beyrut, tarihi yok.
- Ahmed b.
Hanbel-
Müsned Ahmed b. Hanbel eş-Şeybânî (h. 246), *Müsned*, I-VI.
- Aynî Bedreddîn Ebû Muhammed Maḥmûd b. Aḥmed el-'Aynî (h. 855), *'Umdetül-kârî Şerḥu Şaḥîḥi'l-Buhârî*, I-XXII, Darü'l-fıkr, yeri yok.
- Beyhakî-Sünen Ebû Bekr Aḥmed İbnü'l-Hüseyn b. 'Alî el-Beyhakî (h.458), *Kitâbü's-süneni'l-kübrâ*, I-VIII, Mektebetü'l-maarif, Beyrut, tarih yok.
- Beyhakî-Şuab Aḥmed b. Hüseyn b. 'Alî Ebû Bekr (292/905), *Şu'abü'l-İmân*, I-VIII, Darü'l-küttübi'l-ilmiye, tah. Eb Hacı, Birinci Baskı, Beyrut 1990.
- Buharî Ebû 'Abdillâh Muhammed b. İsmâ'il, *el-Câmi'ü's-şâḥiḥ*, I-VIII, Mısır, t. yok.
- Buharî-Tarih Ebû 'Abdillâh Muhammed b. İsmâ'il, *Kitâbü't-Târîḥi'l-kebîr*, I-XI, Daru'l-fıkr, yeri yok.
- Câ'fer Taban Câ'fer Tâbân, *"Tertib-i sûre hâ-yi Kur'an"*, Keyhân-ı Endişe, Sayı: 47 (1372/1993), Kum, sayfa: 128-134. (Dergi)
- Cerrahoğlu-
Usul İsmail Cerrahoğlu, *Tefsir Usûlü*, Türkiye Diyanet Vakfı yay., Beşinci Baskı, Ankara 1985.
- Darekutnî 'Alî b. Ömer ed-Dârekuṭnî (385/995), *Sünenü'd-Dârekuṭnî*, I-IV, tah. Seyyid Abdullah, Daru'l-mehasin, Kahire, yeri yok.
- Darimî-Sünen Ebû 'Abdillâh b. er-Raḥmân b. el-Fazl b. Behrâm ed-Dârimî (255/868), *Sünenü'd-Dârimî*, I-II, Matbaatu'l-itidal, Şam 1931.
- Deylemî-
Firdevs Ebû Sücâ' Şireveyh b. Şehredâr b. Şireveyh ed-Deylemî (h.509), *el-Firdevs bi me'sûri'l-ḥitâb*, I-V, tah. Zağlul, Darü'l-küttübi'l-ilmiye, Birinci Baskı, Beyrut 1986.
- Divanu'l-
Hansa Ḥansâ' bintu Ḥizâm b. Ḥâlid el-Enşârî (25/645), *Dîvanü'l-Ḥansâ'*, Daru sadır, Beyrut, tarihi yok.
- Divanu'n-
Nabiğa en-Nâbiğa ez-Zübyânî (ö. M.S 64), *Dîvanu'n-Nâbiğa*, Darü'l-kitab, Birinci Baskı, Beyrut 1991.
- Eb Davud-
Sunen Ebû Dâvûd Süleymân b. Eş'as es-Sicistânî (275/88), *Sünen*, I-IV, Mektebetü'l-İslâmî, İstanbul, ts.
- Elmalılı Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, I, X, Azim-Zaman (sadeleştirenler: İsmail Karaçam ve diğerleri), Zehraveyn, İstanbul, tarihi yok.
- Heysemî-
Zevaid Nüreddin 'Alî b. Ebî Bekr el-Heysemî (h.807), *Mecma'u'z-zevâid ve menba'u'l-fefâid*, I-X, Darü'l-küttübi'l-ilmiye, Beyrut 1988.
- Hakim-
Müstedrek Ebû 'Abdillâh el-Hâkim en-Nisâbü'rî, *el-Mustedrek 'ale's-Şaḥîḥeyn*, I-IV, Darü'l-Baz, Mekke, tarihi yok.
- Heddâd Muhammed b. 'Alî b. Halef el-Hüseynî el-Mâlikî el-Ezherî (el-Haddâd), *el-Kevâkibu'd-dürriyye*, Matbaatu Mustafa el-Babî el-Halebî, Mısır h. 1344.
- İbn Ebî Davud Ebû Bekr 'Abdullah b. Ebî Dâvûd Süleymân b. el-Eş'as es-Sicistânî (h. 316), *Kitâbu'l-meşâḥif*, tah. Arthur Jeffery, et-Tab'atü'r-Rahmaniye, Birinci Baskı, Mısır 1936.

- İbn Ebî Şeybe-
Musannef 'Abdullâh b. Muhammed b. Ebî Şeybe el-Kûfî (h. 235), *el-Muşannef fî'l-aḥādîṣ ve'l-âṣâr*, I-VIII, tah. Said Muhammed, Birinci Baskı, Darü'l-fıkr, Beyrut 1989.
- İbn Dureys-
Fedail Ebû 'Abdillâh Muhammed b. Eyyûb b. eḍ-ḍureys el-Becelî (h. 294), *Fezâilü'l-Kur'ân vemâ ünzile mine'l-Kur'âni bi Mekketi vemâ ünzile bi Medîneti*, tah. Gazvetu Bedr, Darü'l-fıkr, Birinci Baskı, Dimaşk 1987.
- İbn Esir-
Nihaye Mecdüddin el-Mübârek b. Muhammed el-Cezerî İbn Esîr (h. 606), *en-Nihâye fî garîbi'l-hadîṣ ve'l-eşer*, I-V, Darü'l-fıkr, tah. Tahir Ahmed er-Razî, Beyrut, tarihi yok.
- İbn Hacer-
Tehzib Eb'l-Fazl Ahmed b. 'Alî İbnu'l-Hacer el-'Askalânî (h. 852), *Tehzîbü't-tehzîb*, I-XII, Daru sadır, Birinci Baskı, Haydarabad h. 1327.
- İbn Hibban-
Duafa Muhammed b. Hibbân b. Ahmed Ebî Hâtim et-Temîmî el-Büstî (h. 354), *Kitâbü'l-mecrûḥîn mine'l-muhaddisîn ve'z-zu'âfâ ve'l-metrûkin*, I-III, tah. Mamud İbrahim, Daru'l-vâ'y, Birinci Baskı, Halep, tarihi yok.
- İbn Nedim-
Fihrist Eb'l-Ferec Muhammed b. Ebî Ya'kûb İshâk el-Verrâk en-Nedîm el-Bağdâdî (h. 388?), *el-Fihrist li'b-ni Nedîm*, Darü'l-maarif, Beyrut, tarihi yok.
- İbn Kesir-
Tefsir Eb'l-Fidâ' İmâdüddin İsmâ'il b. 'Ömer b. Keşîr (h. 774), *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-Azîm*, I-VIII, tah. Muhammed Ahmed Aşur vd., Daru Kahraman, İstanbul, tarihi yok.
- İbn Mansur-
Sünen Sa'îd b. Manşûr (h.227), *Sünenü Sa'îd b. Manşûr*, I-V, tah. Said b. Abdillâh b. Abdilaziz, Darü'l-Hümejdî, Birinci Baskı, Riyad 1993.
- İbn Mace-
Sünen Ebû 'Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvinî (h. 275), *Sünenü İbn Mâce*, I-II, tah. Muhammed Fuad Abdalbaki, el-Mektebetü'l-ilmiye, Beyrut, tarihi yok.
- İbn Teymiye-
Fetava Taḳıyyüddin Ahmed b. 'Abduhâlim İbn Teymiyye (728/1327), *Macmu'atu Fetâvâ (Muḳaddimetu't-tefsîr)*, Suudi kiralığı yayımı.
- İbnu'l-Cevzî-
Funun Eb'l-Ferec 'Abdurrahmân b. Cevzî (h.597), *Fünûnü'l-efnân fî 'uyûni 'ulûmi'l-Kur'ân*, tah. Hasan Ziyâüddin 'İtr, Darü'l-beşairu'l-İslamiye, Birinci Baskı, Beyrut 1987.
- Karaçam İsmail Karaçam, *Kur'na-ı Kerîm'in Nüzûlü ve Kıraati*, Marmara Üniv. İlahiyat Fak. yay., İkinci Baskı, İstanbul 1995.
- Kenz 'Alâaddin 'Alî el-Müttakî b. Hüsâmüddin el-Hindî (h. 975), *Kenzü'l-ummâ fî süneni'l-aḳvâli ve'l-ef'âl*, I-XVI, Müessesetü'r-risale, Beyrut 1993.
- Kurtubî-Tefsir Ebû 'Abdillâh Muhammed b. Ahmed el-Enşârî el-Kurtubî (h.671), *el-Câmi' li aḳkâmi'l-Kur'ân*, I-XX, Daru'l-kütübi'l-ilmiye, Birinci Baskı, Beyrut 1988.
- Malik-Muvatta Mâlik b. Enes (197/795), *el-Muvattâ'*, I-II, Daru'l-hadis, Kahire, tarihi yok.
- Mubarekfûrî Eb'l-Ülâ Muhammed 'Abdurrahmân İbnü 'Abdirrahmân el-Mubarekfûrî (h.1353), *Tuḥfetu'l-aḳvezi bi şerḥ-i Câmi'i't-Tirmizî*, I-X, Darü'l-kütübi'l-ilmiye, Birinci Baskı, Beyrut 1990.
- Muhammed Salim Muhammed Sâlim Muḥâşin, *fî riḥâbi'l-Kur'âni'l-Kerîm*, I-I, Mektebetü'l-Küliyyati'l-İlahiyyat, Kahire 1980.
- Mukaddimetan Arthur Jeffery, *Muḳaddimetân fî 'ulûmi'l-Kur'ân (Muḳaddimetu kitabi'l-mebânî ve Muḳaddimetu İbn 'Aṭiyye)*, Arthur J. neşri, Mektebetü'l-Hancı, Mısır 1954.
- Müslim Eb'l-Hüseyn Müslîm b. Haccâc, *el-Câmi'u's-şâḥih*, I-V, tah. Muhammed Fuad Abdalbaki, Mısır 1956.
- Neseî-Sünen Ebû 'Abdirrahmân b. Şu'ayb (303/915), *Sünenü Neseî*, I-IV, Daru'l-ihya, Beyrut, tarihi yok.
- Nöldeke Theodor Nöldeke-Friedrich Schawally, *Kur'an Tarihi*, çev: Muammer

- Sencer, İlke Yay. Yer yok., 1970.
- Sehavî-Cemal** 'Alî b. Muhammed eş-Şahâvî (h.643), *Cemâlu'l-kurrâ'*, I-II, tah. Ali Hüseyin el-Bevvab, Mektebetu tûras, Birinci Baskı, Kahire 1978.
- Sofuoğlu** Mehmet Sofuoğlu, *Tefsire Giriş*, Çağrı yay., İstanbul 1981.
- Suyutî-İtikan** Celâleddin 'Abdurrahmân es-Suyûtî (911/1505), *el-İtikan fi 'ulûmi'l-Kur'an*, I-I, Şirketu Mektebe, Üçüncü Baskı, Mısır 1951.
- Suyutî-Tefsir** Celâleddin 'Abdurrahmân es-Suyûtî (911/1505), *ed-Dürrü'l-menşûr fi't-tefsir bi'l-me'sûr*, I-VI, Neşreden: Muhammed Emin, Beyrut, tarih yok.
- Suyutî-Tertib** Celâleddin 'Abdurrahmân es-Suyûtî, *Tertibu süveri'l-Kur'an*, tah. Seyyid Cümeylî, Birinci Baskı, Beyrut 1986.
- Tabâtabâî-Mizan** Muhammed Hüseyin eş-Tabâtabâî, *el-Mizân fi tefsiri'l-Kur'an*, Nûr: Mu'cemu'l-Elfaz li'l-Kur'an ve'l-Kütübî'r-rivaye, Merkez-i tahkikat-i kompütür-i ulûmi'l-İslamî (CD), 1997.
- Taberânî-Mu'cem** Eb'l-Kâsım Süleymân b. Ahmed eş-Taberânî (h. 360), *el-Mu'cemu'l-kebîr*, I-XXC, tah. Hamdî, Mektebetü İbn Teymiye, Kahire, tarih yok.
- Taberî-Tefsir** Ebû Câ'fer Muhammed b. Cerîr eş-Taberî (310/922), *Câmi'u'l-beyân 'an te'vîl-i âyi'l-Kur'an*, I-XXX, Şirketu Mektebe, Üçüncü Baskı, Mısır 1968.
- Tahir el-Cezairî** Tâhir el-Cezâirî ed-Dimaşkî (h. 1338), *el-Beyân li ba'zi'l-mebâhişi el-muta'alliki bi'l-Kur'an*, Mektebetu'l-matbuat, Beyrut h. 1412.
- Tehânevî** Muhammed 'Alî b. 'Alî et-Tehânevî (1158/1745), *Kitâbu Keşşâfı ıstı l-lâhîti'l-fünûn*, I-II, tah. A. SRENGER, M.D., Karaman Yayınları (F. CARBERY BENGAL MILITARY ORPHAN PRESS, CALCUTA 1854'den ofset), İstanbul 1984.
- Tirmizî-Sünen** Muhammed b. İsa et-Tirmizî, *es-Sünen*, I-VI, İstanbul 1981.
- Watt-Kur'an'a Giriş** W. Montgomery Watt, *Kur'an'a Giriş*, (asıl adı, Bell's Introduction to the Qur'an), çev. Süleyman Kalkan, Ankara Okulu Yay., Ankara 1998.
- Yıldırım, Suat** Suat Yıldırım, *Kur'an-ı Kerîm ve Kur'an İlimlerine Giriş*, Ensar Neşriyat, İkinci Baskı, İsrail 1984.
- Zemahşerî-Tefsir** Eb'l-Kâsım Cârullâh Maḥmûd b. Ömer ez-Zemahşerî (h.538), *el-Keşşâf 'an Haḳâiki't-tenzîl ve 'uyûni'l-eḳâvil fi Vücûhi't-te'vîl*, I-IV, Şirketü Mektebe, yeri yok.
- Zerkanî-Menahil** Muhammed 'Abdül'azîm ez-Zerkanî, *Menâhilü'l-'irfân*, I-II, Daru'l-ihya, Kahire, tarihi yok.
- Zerkeşi-Burhan** Muhammed b. 'Abdillâh ez-Zerkeşi (794/1392), *el-Bürhân fi 'ulûmi'l-Kur'an*, I-IV, Daru'l-ihya, tah. Muhammed Eb'l-Fadl İbrahim, Birinci Baskı, 1957, y. yok.
- Zeylaî-Tahric** Ebû Muhammed 'Abdillâh b. Yûsuf b. Muhammed ez-Zeylaî (h.762), *Tahrîcu'l-aḳâdiş ve'l-âşâr el-vâḳi'at fi tefsiri'l-keşşâf*, I-IV, Darü İbn Huzeyme, Birinci Baskı, Riyad h. 1414.